

CIVITTA

\ PĒTĪJUMS PAR ROMU SITUĀCIJU LATVIJĀ

Izpildītājs: SIA "Civitta Latvija"

Datums: 25.08.2023.

SATURS

SAĪSINĀJUMI	5
KOPSAVILKUMS	6
SUMMARY	10
IEVADS	14
1. PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA UN METODES	15
1.1. Dokumentu un statistikas datu analīze	16
1.2. Aptauja	17
1.3. Intervijas.....	18
1.4. Fokusa grupu diskusijas.....	19
2. IEROBEŽOJUMI UN PIENĒMUMI	20
3. ROMU VISPĀRĒJĀS SITUĀCIJAS APRAKSTS LATVIJĀ	21
3.1. Raksturojošie rādītāji.....	21
3.2. Secinājumi	27
4. NEVALSTISKO ORGANIZĀCIJU LATVIJĀ IZPĒTE	28
4.1. Nevalstisko organizāciju darbības iezīmes Latvijā.....	28
4.2. Romu nevalstisko organizāciju Latvijā raksturojums	28
4.3. Romu nevalstisko organizāciju aktivitātes raksturojums	30
4.4. Romu nevalstisko organizāciju piesaistītais finansējums un īstenotās aktivitātes	32
4.5. Secinājumi	34
5. ROMU IEKĻAUŠANĀS IESPĒJAS SABIEDRĪBĀ	35
5.1. Situācijas apraksts	35
5.2. Secinājumi	38
6. IZGLĪTĪBA	39
6.1. Romu izglītības līmenis skaitļos	40
6.2. Pirmsskolas nozīme un motivācija iegūt izglītību.....	45
6.3. Šķēršļi izglītības ieguvei	47
6.4. Nepieciešamie atbalsta pasākumi	50
6.5. Pieaugušo izglītība	51
6.6. Secinājumi	54
7. NODARBINĀTĪBA	56
7.1. Situācijas apraksts	56
7.2. Nepieciešamie atbalsta pasākumi.....	61
7.3. Secinājumi	62

8. VESELĪBA	64
8.1. Situācijas apraksts	64
8.2. Secinājumi	71
9. LABKLĀJĪBA UN MĀJOKLIS	72
9.1. Piekļuve sociālajai aizsardzībai	73
9.2. Mājoklis un mājsaimniecības lielums	76
9.3. Mājokļu pieejamība	79
9.4. Sociālie mājokļi	81
9.5. Mājokļu kvalitāte	81
9.6. Secinājumi	83
10. REKOMENDĀCIJAS	85
10.1. Sabiedrības saliedētība	85
10.2. Izglītība	86
10.3. Nodarbinātība	87
10.4. Veselība	88
10.5. Labklājība un mājoklis	88
10.6. Romu NVO	89

SAĪSINĀJUMI

CSP	LR Centrālā statistikas pārvalde
FGD	Fokusa grupu diskusija
IJP	Izglītības jomas pārstāvis
IZM	LR Izglītības ministrija
KM	LR Kultūras ministrija
LR	Latvijas Republika
Lursoft	LR Uzņēmumu reģistra informācijas atkalizmantojājs
PMLP	LR Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde
NVA	LR Nodarbinātības valsts aģentūra
NVO	Nevalstiskā/-ās organizācija/ -as (biedrība vai nodibinājums)
RKP	Romu kopienas pārstāvis
SIF	Sabiedrības integrācijas fonds
VID	LR Valsts ieņēmumu dienests

KOPSAVILKUMS

Pētījuma mērķis ir noskaidrot romu kopienas situāciju Latvijā 2023. gadā, papildus izvērtējot izmaiņas, kas notikušas kopš 2015. gada, kad ticis veikts pēdējais izvērtējums par romu kopienas situāciju Latvijā. Pētījuma galvenie uzdevumi bija:

- izvērtēt romu līdzdalības iespējas dzīves jomās, kas skar izglītību, nodarbinātību, veselības aprūpi, mājokļa pieejamību, kā arī sociālo pakalpojumu pieejamību un romu iesaisti pilsoniskās sabiedrības procesos;
- izvērtēt romu NVO Latvijā (t.sk., romu dibināto NVO skaitu, biedru skaitu, darbības jomas u.c.);
- izvērtēt romu kopienas situāciju (t.sk., par saņemto valsts, pašvaldības un nevalstiskā sektora atbalstu un tā novērtējumu), veicot romu kopienas pārstāvju aptauju, valsts pārvaldes institūciju un pašvaldību iestāžu, kā arī to NVO, kas ir iesaistītas atbalsta sniegšanai romu kopienai, pārstāvju viedokļu apzināšanu;
- izstrādāt rekomendācijas valsts, pašvaldību un nevalstiskā sektora savstarpējai sadarbībai, sniegtā atbalsta romu kopienai sistemātiskai pilnveidošanai, sociālās atstumtības mazināšanai, romu iesaistes nevalstiskajā sektorā sekmēšanai un līdzdalības veicināšanai.

Pētījuma ietvaros ir identificētas divas galvenās mērķa grupas:

- Latvijā dzīvojošie romi, kuri ir vecāki par 15 gadiem;
- valsts, pašvaldību un nevalstiskā sektora pārstāvji, kuri ir iesaistīti atbalsta sniegšanā romu kopienai, sociālās atstumtības mazināšanā, romu iesaistes nevalstiskajā sektorā sekmēšanā un līdzdalības veicināšanā.

Pētījumā ir izmantotas četras metodes: dokumentu un statistikas datu analīze (veiktie pētījumi un statistikas dati par romu kopienu Latvijā 2015.-2022. gadu periodā), 21 daļēji strukturēta intervija ar mērķa grupu pārstāvjiem, trīs fokusa grupu diskusijas, kopā piedaloties 37 personām, romu aptauja, kas veikta no 2023. gada 18. jūlija līdz 2023. gada 4. augustam, ar kopējo respondentu skaitu 350, un tās analīze.

Pētījums kopumā veikts laikā no 2023. gada 5. jūnija līdz 2023. gada 9. augustam.

ROMU VISPĀRĒJĀ SITUĀCIJA LATVIJĀ | Latvijā 2015.-2022. gadu periodā romu tautības iedzīvotāju skaits ir samazinājies par 12 % (604 cilvēkiem) un 2022. gada sākumā romu skaits bija 4 784, kas liecina, ka romu iedzīvotāju skaitā izmaiņas ir būtiskas, salīdzinot ar kopējo iedzīvotāju skaita izmaiņām Latvijā, kas ir 6 %. Romu tautības iedzīvotāju īpatsvars ir 0,26 % no kopējā Latvijas iedzīvotāju skaita. Atšķirībā no Latvijas vispārējās iedzīvotāju vecuma struktūras, romu kopienā bērnu īpatsvars ir augstāks (21 %) nekā Latvijas iedzīvotāju vidū (19 %), savukārt romu jauniešu grupā vecumā no 15 līdz 24 gadiem īpatsvars ir vairāk nekā 15 % (Latvijā iedzīvotāju vidū tikai 9 %). Visvairāk romu (27 %) dzīvo Kurzemes plānošanas reģionā, 22,5 % Rīgas plānošanas reģionā, 20 % Latgales reģionā, 19,2 % Zemgales plānošanas reģionā un 11,3 % Vidzemes plānošanas reģionā.

ROMU NVO | Romu NVO darbības galvenie rādītāji kopumā ir līdzīgi kopējai NVO un mazākumtautību NVO darbības dinamikai Latvijā, tāpat arī vairums organizāciju savu darbību koncentrē Rīgas plānošanas reģionā. Tomēr atšķirībā no NVO kopējās situācijas valstī, romu interešu organizāciju skaits nesamazinās. No visām identificētajām organizācijām 14 % jeb četras biedrības ir izveidotas no 2015.-2022.gadam. Ja salīdzina esošo organizāciju skaitu perioda sākumā un beigās, tas ir palicis nemainīgs. Novērojams, ka ir aktivizējusies jaunu romu interešu pārstāvniecības organizāciju izveide – 2023. gada laikā (līdz augusta mēnesim) vien ir izveidotas trīs biedrības un viens nodibinājums. Visvairāk romu NVO darbojas kultūras, integrācijas un sociālās palīdzības jomās. Romu NVO organizācijām trūkst kapacitātes ārējā finansējuma piesaistei aktivitāšu īstenošanai. Par to liecina gan iesniegto projektu pieteikumu kvalitāte, gan pašas kopienas

pārstāvju sniegtais vērtējums. Romu NVO vidū ir zema interese par finansējuma piesaistīšanu projektu konkursos vai arī par citām atbalsta iespējām arī gadījumos, kad ir piedāvāts izmantot pašvaldības cilvēkresursu kapacitāti projektu pieteikumu sagatavošanā.

ROMU IEKĻAUŠANĀS IESPĒJAS SABIEDRĪBĀ | Ir novērojama pozitīva attieksmes maiņa, kur sabiedrība kopumā romus neuztver kā svešiniekus, ko norāda SKDS 2022. un 2017. gadā veikti pētījumi par iedzīvotāju attieksmi pret dažādām sabiedrības grupām un informētību par rīcību diskriminācijas gadījumā. 2017. gadā 31,5 % respondentu nevēlējās strādāt vienā darba kolektīvā ar romiem, savukārt 2022. gadā šādi domājošo respondentu skaits bija sarucis līdz 22,1 %. Arī sabiedrības attieksme pret romiem kā iespējamiem tuviem draugiem ir mainījusies, ja - 2017. gadā vairāk nekā trešdaļa respondentu (34,9 %) uzskatīja, ka romi nevarētu kļūt par viņu tuviem draugiem, 2022. gadā - jau mazāk kā ceturtdaļa (22,3 %) respondentu. Izmaiņas sabiedrības viedoklī par romiem kā kaimiņiem ir bijušas minimālas, aptuveni trešdaļai iedzīvotāju būtu iebildumi, ja kaimiņos dzīvotu romi. Romu mediators vai romu valodu pārzinošs skolotāja palīgs ir nozīmīga saikne romiem ar pārējo sabiedrību, veicinot viņu iekļaušanos vidē ārpus romu kopienas, piemēram, izglītības, nodarbinātības un veselības jomā. Romu mediatoru loma ikdienā tiek uzsvērta arī kopīgas izpratnes gūšanā starp valsts un pašvaldību iestādēm, kā arī veselības iestādēm un romu pacientiem.

IZGLĪTĪBA | Romu iegūtās izglītības līmenis ir zemāks nekā vidēji Latvijā, attiecīgi iedzīvotāju vidū vecumā no 25 gadiem, kuriem nav iegūta pamatskolas izglītība, lielāks īpatsvars ir romu vidū, kur 33,7 % romu nav ieguvuši pamatskolas izglītību, savukārt vidēji valstī īpatsvars ir 1,3 %. Valstī vidēji ir lielāks īpatsvars iedzīvotājiem ar iegūtu vidējo izglītību, arodizglītību vai profesionālo vidējo izglītību, 54,7 % un iegūtu augstāko izglītību 32,8 %, savukārt romu vidū attiecīgi rādītāji ir 24,2 % un 6,3 %. Izglītības politikas attīstības dokumentā noteiktie uzdevumi saskan ar Eiropas Savienības Padomes ieteikumiem par romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību ieteikumu, tomēr šo uzdevumu ieviešana laika periodā 2015-2022 nav bijusi sistemātiska, atbilstoši vajadzībām reģionos (piemēram, romu valodu pārzinošs skolotāja palīgs tajās skolās, kurās ir vairāki romu bērni), kā arī nav viennozīmīgas pārliecības, ka romu īpatsvars, kuri pārtrauc mācības, ir samazinājies kopš 2015. gada. Ņemot vērā zemo izglītības līmeni tieši romu kopienas vidū un ka kopš 2016./ 2017. gada datu apkopošana etniskās piederības kontekstā netiek veikta, būtu jāvērtē iespējas turpināt apkopot datus par romu skaitu un īpatsvaru, kuri ir iesaistīti vai nav iesaistīti vismaz pirmsskolas un sākumskolas izglītības procesos. Tas labāk palīdzētu izprast romu kopienas vajadzības un ļautu ieviest pielāgotus atbalsta pasākumus izglītības apguvei. Ir vairāki faktori, piemēram, pārgrā iesaiste nodarbinātībā, aizspriedumi skolas vidē, kas ietekmē romu iesaisti izglītības procesā, tai skaitā tās turpināšanu, līdz ar to nozīmīga loma skolas vidē ir atbalsta personām, piemēram, romu valodu pārzinošiem skolotāju palīgiem, kas motivētu romu skolēnus turpināt iegūt izglītību. Pieaugušiem romiem ir zema interese iesaistīties tādās apmācībās un atbalsta pasākumos, kas prasa ilgu mācīšanās procesu, attiecīgi motivāciju mācīties veido iespēja ātrāk iesaistīties nodarbinātībā un iegūt ienākumus. Savukārt NVA piedāvāto apmācību programmu stipendiju apmērs nav pietiekami liels, lai tas segtu pamatvajadzības, tādejādi ir novērojama zema interese par šāda veida apmācības veidiem romu vidū. Papildus ierobežojošs faktors uzlabot prasmes un zināšanas NVA piedāvāto atbalsta pasākumu ietvaros ir noteiktās izglītības līmeņa prasības, iegūta vismaz pamatzglītība vai vidējā vispārējā, vai vidējā profesionālā izglītība.

NODARBINĀTĪBA | Romu zemais izglītības līmenis ir nozīmīgs faktors, kas ierobežo viņu iespējas iekļauties nodarbinātībā, jo zemais izglītības līmenis norāda uz prasmju un kompetenču trūkumu, kas nepieciešamas dažādu amatu izpildei. Nodarbinātības sekmēšanas aspekts ir jāvērtē arī diskriminācijas ietekmē pret romiem, ko apliecina gan statistika par sabiedrības attieksmi pret romiem kā etnisku grupu, gan arī intervijās norādītie piemēri. Diskriminējoša attieksme ilgtermiņā kavē ne tikai romu iespējas iegūt darbu un nodrošināt pamatvajadzības, bet arī veicina demotivējošu attieksmi izglītības ieguvei. Jāsekmē sabiedrības lojalitāte un izpratne, kas nav stereotipos balstīta, par romu kultūras īpatnībām un vērtībām, kā arī jāveicina sabiedrības izpratne par romu kopienas potenciālu un ieguldījumu ekonomikā.

VESELĪBA | Ņemot vērā romu kopienas zemo ienākumu līmeni (2023. gada aptaujas dati liecina, ka vismaz trešdaļa aptaujāto romu mājāsaimniecības atbilst trūcīgas vai maznodrošinātas mājāsaimniecības statusam), veselības pakalpojumu pieejamība, īpaši maksas veselības pakalpojumu gadījumā, ir ierobežota. Ir

pieaudzis to romu skaits, kuri ārstus apmeklē gadījumos, kad ir jau nopietnākas veselības problēmas, kā arī romu dzīves ilgums ir īsāks nekā vidējais iedzīvotāju ilgums Latvijā. Tas liecina, ka būtu nepieciešams veikt izglītojošo pasākumu, lai veicinātu veselības iestāžu un speciālistu laicīgu apmeklēšanu, kā arī uzsvērt regulāras veselības aprūpes nozīmi romu kopienā. Tāpat būtu nepieciešams aktualizēt informējošu un izglītojošu pasākumu ieviešanu par kontracepcijas līdzekļu nozīmi veselības aizsardzībai. Taču šādi pasākumi būtu jāpielāgo romu kultūrai, ņemot vērā tradīcijas un uzskatus, lai informācija tiktu nodota saprotamā veidā un respektētu romu kultūras vērtības.

LABKLĀJĪBA (TAI SKAITĀ MĀJOKLIS) Romi ir viena no riska grupām, kas ir pakļauta nabadzībai, kā arī ir identificēti kā viena no sociāli mazaizsargāto personu grupām. Tā pamatā ir gan zemais izglītības līmenis, gan zemais ienākumu līmenis. Ņemot to vērā, būtu nepieciešams ieguldīt papildu darbu tieši iestāžu darbinieku, ierēdņu apmācībai, izpratnes veidošanai un komunikācijas uzlabošanai tieši ar romu tautības klientiem. Tāpat, ievērojot zemo digitālo prasmju līmeni romu vidū, svarīgi ir nodrošināt pēc iespējas dažādāku pieeju informācijai par iespējām saņemt atbalstu un citus labumus, tas ir, nepietiek ar informācijas ievietošanu institūciju mājaslapās. Tāpat jāņem vērā romu kultūras tradīcijas, kur informācijas aprīte notiek kopienas ietvaros, tādējādi liela loma informācijas izplatīšanā ir pašai romu kopienai, kas akcentē arī romu mediatoru nozīmi un lomu, lai kopumā tiktu uzlabota romu kopienas labklājība un romu tautības iedzīvotāji varētu saņemt atbilstošu palīdzību.

Mājokļu nepieejamība ir vispārēja problēma Latvijā, tomēr romu kopienu šīs problēmas skar biežāk, ņemot vērā zemo izglītības un ienākumu līmeni. Romu kopiena Latvijā ir vairāk pakļauta sistēmas nepilnībām un ierobežotām tiesībām uz kvalitatīvu mājokli. Attiecībā uz mājokļu pieejamību, īpaši sociālajiem mājokļiem, ko piešķir pašvaldības, ir jāņem vērā romu kopienas kultūras īpatnības, kas ir vēlme nebūt šķirti no pārējiem kopienas locekļiem. Līdz ar to ir jācenšas atbalstu sniegt pēc iespējas pielāgotāku iedzīvotājiem un viņu vēlmēm.

Pētījumā ir izstrādātas astoņas rekomendācijas sabiedrības saliedētības, izglītības, nodarbinātības, veselības, labklājības un pilsoniskās iesaistes jomās, tostarp identificējot iespējamus šķēršļus to ieviešanā:

- sekmēt romu mediatora pakalpojuma izveidi pašvaldībās, kurās ir vismaz 50 romu tautības iedzīvotāji, tādējādi paaugstinot romu kopienas pārstāvju izpratni par nepieciešamajiem uzlabojumiem un veicamajām izmaiņām dzīves kvalitātes uzlabošanā;
- savstarpējās sadarbības modeļa nostiprināšana «pašvaldības sociālais dienests, pašvaldības izglītības pārvalde, izglītības iestāde, (romu mediators / romu kopienas pārstāvis), romu vecāki», lai veicinātu vecāku izpratni, ka nepieciešams uzsākt izglītības procesu pēc iespējas agrīnā vecumā, pirms obligāti noteiktā piecu gadu vecuma, t.sk., izvērtējot izglītības iestāžu iespējas uzņemt bērnus;
- sekmēt romu valodu pārzinoša skolotāja palīga darba vietas pozīcijas izveidi Latvijas izglītības iestādēs, kurās ir vismaz 20 romu tautības bērni, lai nostiprinātu izglītības nepieciešamību romu tautības bērnos un viņu vecākos;
- saiknes starp romu tautības darba meklētāju un darba devēju veidošana un mērķēts atbalsts darba devējiem romu iesaistei darba tirgū;
- turpināt veidot veiksmīgas pieredzes stāstus, kuros romi ir darba ņēmēji un dalās ar savu pieredzi gan profesionālās jomas izaugsmē, gan mijiedarbībā ar plašāku sabiedrību (ārpus savas kopienas), un kuros darba devēji sniedz savus iesaides par sadarbību ar romu kopienas pārstāvjiem, īpaši izceļot uzticēšanos un profesionālās kompetences novērtēšanu;
- nodrošināt regulārus izglītojošus pasākumus par veselības un tās aizsardzības tēmām, piemēram, par nepieciešamību regulāri apmeklēt ārstus, kontracepcijas līdzekļu lietošanu, aizsardzību pret seksuāli transmisīvām slimībām un to simptomu atpazīšanu. Šāda veida pasākumu īstenošanai ir nepieciešama pieeja atbilstoši romu kultūrai, iespējams, ka ar vīriešiem un sievietēm par šīm tēmām ir jārunā atsevišķi;

- veicināt vienkāršu (viegli uztveramu) komunikācijas veidu starp romu tautības pārstāvjiem un valsts vai pašvaldību iestādēm, un nepieciešamības gadījumā izstrādāt informatīvos materiālus, kas ir viegli uztverami un neprasa būtisku laika ieguldījumu to izpētei;
- mērķēta un pastāvīga finansējuma nodrošināšana romu NVO kapacitātes stiprināšanai, vienkāršojot pieteikšanās un atskaitīšanās kārtību šādam finansējumam.

SUMMARY

The study aims to clarify the situation of the Roma community in Latvia in 2023, in addition to assessing the changes that have taken place since 2015, when the last evaluation of the situation of the Roma community in Latvia was carried out. The main objectives of the study were:

- to evaluate the opportunities for Roma participation in areas of social life such as education, employment, healthcare, access to housing, access to social services, and Roma involvement in civil society processes;
- to assess Roma NGOs in Latvia (including the number of NGOs founded by Roma, number of members, areas of activity, etc.);
- to assess the situation of the Roma community (including the state, local, and non-governmental support received and its evaluation) by surveying representatives of the Roma community, representatives of state administration institutions and local authorities, as well as representatives of NGOs involved in providing support to the Roma community;
- to develop recommendations for cooperation between the state, local authorities, and the non-governmental sector, systematic improvement of the support provided to the Roma community, reduction of social exclusion, promotion of Roma involvement in the non-governmental sector, and promotion of participation in it.

Two main target groups have been identified in the study:

- Roma living in Latvia who are over 15 years old;
- representatives of the state, local administrations, and non-governmental sectors involved in providing support to the Roma community, reducing social exclusion, promoting Roma involvement in the non-governmental sector, and promoting participation.

Four research methods are used in the study: analysis of documents and statistical data (studies and statistical data on the Roma community in Latvia in the period 2015-2022), 21 semi-structured interviews with representatives of the target groups, three focus group discussions with a total of 37 participants, a Roma survey conducted from 18 July 2023 to 4 August 2023 with a total of 350 respondents, and its analysis.

The evaluation was carried out in its entirety between 5 June 2023 and 9 August 2023.

THE GENERAL SITUATION OF ROMA IN LATVIA | In Latvia, the Roma population has decreased by 12% (604 people) over the period 2015-2022. At the beginning of 2022, the Roma population was 4 784 people, which shows that the change in the Roma population is significant compared to the overall population change in Latvia, which is 6%. The Roma population represents 0.26% of the total population of Latvia. In contrast to the general age structure of the Latvian population, the proportion of children in the Roma community is higher (21%) than in the Latvian population (19%), while the proportion of Roma youth aged 15-24 is more than 15% (only 9% in the Latvian population). The biggest share of Roma (27%) live in the Kurzeme planning region, 22,5% in the Riga planning region, 20% in the Latgale planning region, 19,2% in the Zemgale planning region, and 11,3% in the Vidzeme planning region.

ROMA NGO'S | The main indicators of Roma NGOs' activity are generally similar to the overall dynamics of NGOs and ethnic minority NGOs in Latvia, and most organizations conduct their activities in the Riga planning region. However, unlike the overall situation of NGOs in the country, the number of Roma interest organizations is not decreasing. Of all the identified organizations, 14% or four associations have been established in the period 2015-2022, thus the number of existing organizations at the beginning and the end of the period has remained stable. There has been an increase in the creation of new organizations representing Roma interests, with three associations and one foundation created during 2023 alone (up

until August). Most Roma NGOs are active in the fields of culture, integration, and social assistance. Roma NGOs lack the capacity to attract external funding for their activities. This is reflected both in the quality of the project applications submitted and in the assessment of the community itself. There is low interest among Roma NGOs in attracting funding through calls for proposals or other support opportunities, even when municipal capacity is offered.

OPPORTUNITIES FOR ROMA INCLUSION IN SOCIETY | There has been a positive change in attitudes, with Roma not being perceived as aliens by society as a whole, as demonstrated by SKDS surveys conducted in 2022 and 2017 on people's attitudes towards different groups in society and awareness of what to do in case of discrimination. In 2017, 31.5% of respondents did not want to work in the same work team as Roma, while in 2022 the number of respondents who thought this way had dropped to 22.1%. Public attitudes towards Roma as potential close friends have also changed: while in 2017 more than a third of respondents (34.9%) stated that Roma representatives could not become their close friends, in 2022 less than a quarter (22.3%) of respondents stated that Roma representatives could not become their close friends. There has been minimal change in public opinion on Roma as neighbors, with around a third of the population saying they would object to Roma living next door. The Roma mediator or teaching assistant is an important link for Roma with the rest of society, facilitating their integration into the environment outside the Roma community, for example in education, employment, and health. The role of Roma mediators is also highlighted in everyday life in terms of shared understanding between national and local authorities, as well as healthcare institutions and patients of Roma ethnicity.

EDUCATION | The level of education among the Roma population is lower than the national average. The proportion of the population aged 25 and over who have not completed basic education is higher among Roma representatives, where 33.7% of Roma have not completed basic education, compared to the national average of 1.3%. The national numbers are higher for the population with secondary, vocational, or professional secondary education (54.7%) and tertiary education (32.8%), while for the Roma community the respective figures are 24.2% and 6.3%. The targets set out in the Education Policy Development Documents are in line with the COUNCIL RECOMMENDATION of 12 March 2021 on Roma equality, inclusion and participation recommendation, but the implementation of these targets in the period of 2015-2022 has not been systematic and is not in line with the needs of the regions (e.g. Roma-speaking teaching assistants in schools with more Roma children) and there is no clear evidence that the Roma drop-out rate has decreased since 2015. Given the low level of education in particular among the Roma community and the absence of data collection using ethnic background as the variable since 2016/2017, the possibility to continue collecting data on at least the number and proportion of Roma representatives enrolled in kindergartens and primary education should be assessed. This would help to better understand the needs of the Roma community and allow for tailored support measures to provide better education. There are a number of factors, such as early employment, and prejudice in the school environment, which affect Roma engagement in education and continuation of it, hence the important role of support-providing specialists in the school environment, such as Roma-speaking teaching assistants, to motivate Roma pupils to continue their education. Roma adults have a low interest in engaging in time-consuming training and educational support activities, and the motivation to study is consequently influenced by the possibility of entering employment early and earning money. The amount of grants for training programs offered by the SEA is not large enough to meet daily needs, thus there is low interest in this type of training among Roma representatives. An additional limiting factor for improving skills and knowledge within the framework of the support measures offered by the SEA is the educational level requirements of at least basic, secondary, or professional secondary education.

EMPLOYMENT | The low level of education among the Roma community is an important factor limiting their access to employment, as it indicates a lack of skills and competencies needed to perform job duties. The aspect of promoting employment must also be considered in light of the impact of discrimination against Roma, as evidenced both by statistics on public attitudes towards Roma as an ethnic group and by the examples provided in the interviews. In the long term, the discrimination not only hinders the Roma's chances of getting a job and meeting their basic needs but also contributes to a demotivating attitude

towards education. Public loyalty and understanding, not based on stereotypes, of Roma's cultural features and values should be promoted, as well as public awareness of the Roma community's potential and contribution to the economy.

HEALTHCARE | Given the low-income level of the Roma community (according to the 2023 survey, at least one-third of Roma households surveyed qualify as poor or low-income), access to health services is limited, especially in the case of paid health services. There has been an increase in the number of Roma visiting doctors only when they already have more serious health problems, while the life expectancy of Roma is shorter than the Latvian average. This suggests that there is a need for educational efforts to promote timely visits to healthcare institutions and specialists, as well as to stress the importance of regular health check-ups in the Roma community. It would also be necessary to raise a question about making educational and informational efforts to promote the importance of contraceptives for health purposes. However, such efforts should be adapted specifically to Roma culture, taking into account traditions and beliefs, so that information is conveyed understandably and respects Roma cultural values.

WELFARE (INCLUDING HOUSING) | Roma is one of the groups at risk of poverty and has been perceived as one of the most vulnerable groups. This is based on both low levels of education and income. Given this, additional efforts should be made to train, raise awareness, and improve communication directly with Roma clients among civil servants and other employees of public institutions. Also, given the low level of digital literacy among Roma, it is important to ensure the widest possible access to information on the possibilities to receive support and other benefits, i.e. it is not enough to put information on the institutions' website. It is also necessary to take into account the cultural traditions of the Roma, where the circulation of information takes place within the community, thus the Roma community itself plays an important role in the dissemination of information, which also highlights the importance and the role of Roma mediators in improving the overall well-being of the Roma community and ensuring that the Roma representatives receive adequate assistance.

Housing unaffordability is a general problem in Latvia. However, the Roma community is more often affected by these problems due to its low level of education and income. The Roma community in Latvia is more exposed to systemic weaknesses and limited rights to quality housing. As regards the general access to housing, especially social housing provided by municipalities, the cultural specificities of the Roma community, which is the desire not to be separated from other members of the community, need to be taken into account. Consequently, efforts should be made to tailor support as closely as possible to the population and its needs.

The study develops eight recommendations in the areas of social cohesion, education, employment, health, welfare, and civic engagement, including the identification of potential barriers to their implementation:

- promote the implementation of mediator services in the municipalities where there are at least 50 Roma nationality inhabitants. It would increase the understanding of Roma people about the necessary improvements and changes to increase the quality of life;
- strengthening model of cooperation “social service in municipality, educational board in municipality, educational institution, (Roma mediator/ representative of Roma community), Roma parents” to promote the understanding of parents about the necessity for children to start their education process in an earlier age (than the obligatory five years of age), including evaluation of the possibilities of educational institutions to enroll the child;
- promote the creation of Roma speaking teachers' assistant position in Latvian educational institutions where there are at least 20 Roma children, to strengthen the necessity for education in Roma children and their parents;
- develop a link between “Roma nationality job seeker and employer” and a targeted support for employers to involve Roma in the labor market;

- continue to develop success stories in which employees of Roma ethnicity share their experiences in both professional development and interaction with the wider community (beyond their community), and in which employers share their impressions of working with members of the Roma community, with a particular focus on trust and the valuing of professional competences;
- provide regular educational activities on health and health protection topics, such as the need for regular doctor appointments, usage of contraceptives, protection against sexually transmitted diseases, and recognition of their symptoms. These types of activities require a culturally appropriate approach, and may be advantageous to be addressed separately with men and women;
- establish a simple (easy to understand) form of communication between Roma and state or local authorities and, where necessary, develop information materials that are easy to understand and do not require a significant time investment for their study;
- ensure targeted and permanent financing for strengthening the capacity of Roma NGOs, by simplifying the procedures for application and reporting for such financing.

IEVADS

Pētījums par romu situāciju Latvijā aptver laika posmu no 2015. gada jūlija līdz 2023. gada jūlijam (ieskaitot) un tika veikts ar mērķi novērtēt, vai ir bijušas pozitīvas izmaiņas romu dzīves apstākļos, salīdzinot ar iepriekš veikto pētījumu 2015. gadā.

Pētījuma mērķis ir noskaidrot romu kopienas situāciju Latvijā 2023. gadā, papildus izvērtējot izmaiņas, kas notikušas kopš 2015. gada, kad ticis veikts pēdējais izvērtējums par romu kopienas situāciju Latvijā. Pētījuma ietvaros ir apskatītas tādas jomas kā mājoklis, labklājība, veselība, izglītība, kā arī sociālā iekļaušanās sabiedrībā un pilsoniskā aktivitāte.

Lai gan pētījuma fokuss ir vērsts uz romiem un to kopienas situāciju Latvijā, taču pētījuma veikšanai tika identificētas šādas mērķa grupas:

- Latvijā dzīvojošie romi, kuri ir vecāki par 15 gadiem;
- valsts, pašvaldību un nevalstiskā sektora pārstāvji, kuri ir iesaistīti atbalsta sniegšanā romu kopienai, sociālās atstumtības mazināšanā, romu iesaistei nevalstiskajā sektorā sekmēšanā un līdzdalības veicināšanā.

Pētījumā ir veikta aptauja, kuras mērķis bija nodrošināt pēc iespējas objektīvāku romu kopienas pārstāvju aptaujāšanu Latvijas reģionos, iesaistot 350 aptaujas dalībniekus (vecumā no 15 gadiem, kā arī ar dažādām sociāli demogrāfiskām atšķirībām (dzimums, vecums, izglītības līmenis u.c.).

Interviju mērķis bija noskaidrot romu kopienas pārstāvju pieredzi (t.sk., saņemtais atbalsts un tā novērtējums) dzīves jomās, kas skar izglītību, nodarbinātību, veselības aprūpi, mājokļa pieejamību, kā arī sociālo pakalpojumu pieejamību un romu iesaisti pilsoniskās sabiedrības procesos. Veikta 21 intervija ar romu kopienu pārstāvjiem un personām, kuras atsevišķās jomās bieži saskaras ar romiem vai ir tuvu stāvoši romu sadzīvē un palīdz risināt aktualitātes kādā no pētījumā iekļautajām jomām.

Pētījuma ietvaros tika īstenotas trīs fokusa grupu diskusijas, kas norisinājās attālināti *Google Meet* platformā, tādējādi pēc iespējas padarot pieejamāku dalību ikvienam. Kopumā diskusijās piedalījās 37 personas, kuras darbojas Kultūras ministrijas konsultatīvajā padomē romu līdzdalības veicināšanai, kā arī Kultūras ministrijas darba grupā par plāna romu stratēģiskā ietvara pasākumu īstenošanai 2024.-2027. gadam, kā arī no valsts pārvaldes, nevalstiskā sektora un pašvaldībām, t.sk., sociālā dienesta, izglītības pārvaldes, izglītības iestādēm.

Pētījumā arī tika analizēti sekundārie dati par saistītajām jomām, kā arī datu bāzes (piemēram, CSP), un veikta dokumentu analīze - pētījumi, attīstības un politikas plānošanas dokumenti, starptautiskie un nacionālie normatīvie akti kā noteikumi, rīkojumi, rekomendācijas u.c.

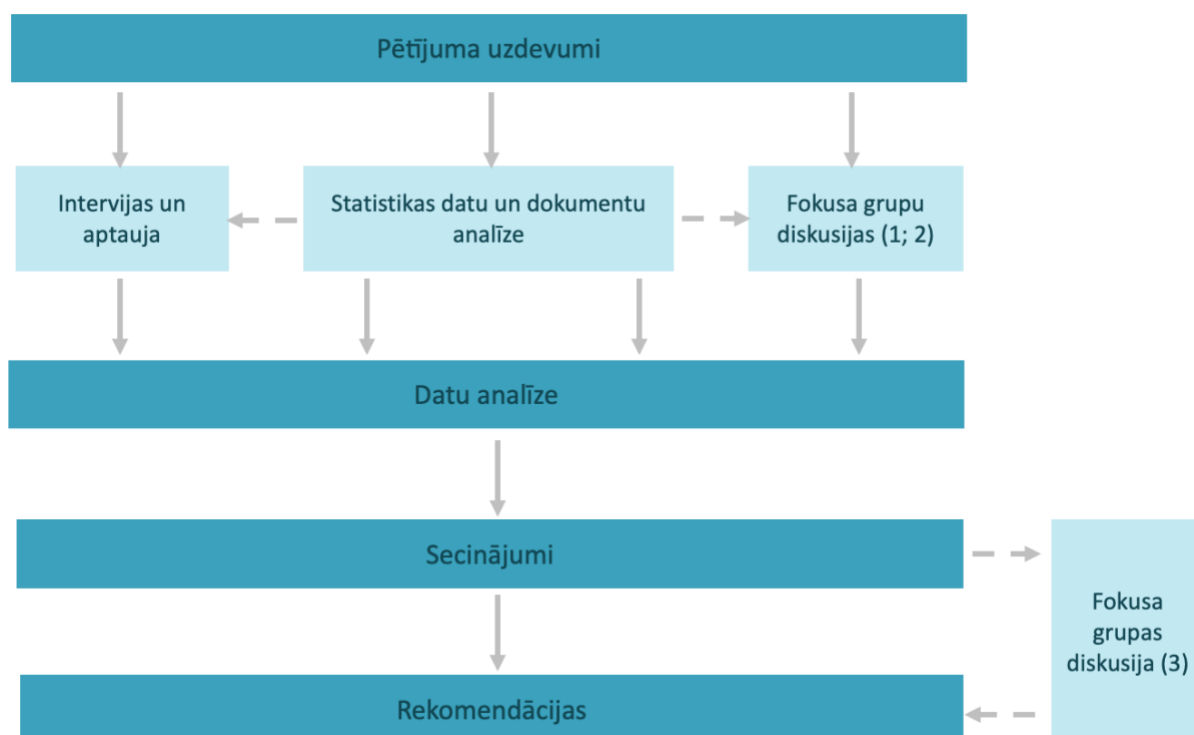
Pētījuma satura struktūra ir veidota tā, lai atspoguļotu pēc iespējas izsmeļošāku informāciju par romu kopienas situāciju katrā no jomām atsevišķi. Pētījuma noslēgumā ir sniegtas rekomendācijas, lai uzlabotu romu situāciju katrā no analizētajām jomām pētījumā.

Pētījums veikts laikā no 2023. gada 5. jūnija līdz 2023. gada 9. augustam.

1. PĒTĪJUMA METODOĻĪJA UN METODEDES

Pētījuma veikšanā tika izmantoti uzticami dati, kas iegūti no dažādiem avotiem un atbilstoši analizēti. Tajā tika iekļauta skaidra loģikas ķēde starp datiem, analīzi, secinājumiem un rekomendācijām. Daļa secinājumu un rekomendāciju tika apspriesta fokusa grupas diskusijā, lai papildinātu vai ieviestu nepieciešamās korekcijas rekomendācijām. 1. ilustrācija sniedz informāciju par pētījuma veikšanas procesu un tajā veikto darbību secību.

1.ILUSTRĀCIJA: PĒTĪJUMA VEIŠANAS PROCESS

Avots: Civitta Latvija

Kopumā pētījumā tika izmantotas gan kvalitatīvās, gan kvantitatīvās datu ieguves metodes, lai iegūtu datus balstītu informāciju un padziļinātāku izpratni par romu situāciju Latvijā laika periodā no 2015. gada 1. janvāra līdz 2023. gada 31. jūlijam.

GALVENIE INFORMĀCIJAS IEGUVES AVOTI | Pētījuma pamatā tika izmantota metodoloģiskā triangulācija, pārbaudot un salīdzinot informāciju no vairākiem datu avotiem un izmantojot vairākas datu ieguves un analīzes metodes. Nozīmīgs datu avots, kas sniedz izpratni par romu situāciju Latvijā, ir 350 respondentu atbildes aptaujā un 21 intervija.

Šajā kontekstā tika izmantoti arī publiski pieejamie pētījumi un dokumenti, kas skar romu līdzdalību dažādās dzīves jomās. Gan pētījumi, gan dokumenti tika izmantoti, lai iegūtu papildu informāciju un izprastu romu kopienas iespējas piedalīties izglītībā, nodarbinātībā, veselības aprūpē, mājokļa pieejamībā un citās jomās, kā arī to iesaistē pilsoniskās sabiedrības aktivitātēs Latvijā. Šāda veida dati no publiski pieejamiem avotiem kalpoja kā pamats vai papildinājums pētījumā iegūtajiem datiem un veicināja pēc iespējas precīzāk un plašāk atspoguļot kontekstu un perspektīvu romu līdzdalības iespējām un izaicinājumiem sabiedrībā.

Lursoft un VID datu bāzes tika izmantotas, lai iegūtu informāciju par romu kopienas statistiku (kvantitatīvo informāciju), tostarp, tās skaitlisko sastāvu, ekonomisko aktivitāti un citus aspektus. Papildus tam pētījuma veikšanas laikā tika apkopota informācija no pašvaldībām un Sabiedrības integrācijas fonda, vai šīs institūcijas ir piešķirušas finansējumu romu kopienas NVO laika posmā no 2015. gada līdz 2022. gadam savas kompetences ietvaros.

Informācija par sadarbību starp valsts, pašvaldības iestādēm, nevalstisko sektoru un romu kopienu galvenokārt tika iegūta fokusa grupu diskusijās.

DATU APSTRĀDE UN ANALĪZE | Pētījumam tika izmantotas gan papīra formātā drukātas aptaujas anketas, gan interneta vietnē izveidotā aptauja. Iegūto datu apstrāde un analīze tika veikta, izmantojot MS Excel, kas ietvēra datu filtrēšanu, kategorizēšanu, statistisko analīzi un citus datu apstrādes pasākumus. Interviju un fokusa grupu diskusiju ieraksti tika veikti, lai pētījumā varētu pēc iespējas precīzāk atspoguļot dalībnieka teikto. Pētījuma pabeigšanas brīdī ieraksti ir dzēsti.

Pētījuma rezultāti tika analizēti, ievērojot tematisko sadalījumu, lai atspoguļotu dažādus aspektus saskaņā ar pētījuma mērķiem un uzdevumiem. Vienlaikus tika nodrošināta datu salīdzināmība ar iepriekšējo pētījumu par romu situāciju Latvijā (2015. gads)¹.

1.1. DOKUMENTU UN STATISTIKAS DATU ANALĪZE

DOKUMENTU ANALĪZE balstījās uz attīstības plānošanas dokumentiem, kas skar šī pētījuma ietvaru, zinātniski pētniecisko literatūru par romu izglītības, nodarbinātības, veselības aprūpes un mājokļu pieejamības iespējām, sociālo pakalpojumu pieejamību un romu iesaisti pilsoniskās sabiedrības procesos (t.sk., iesaisti (romu / ne-romu) nevalstiskajās organizācijās), kā arī normatīvajiem aktiem, kas attiecas uz iepriekš minētajām nozarēm.

Dokumentu analīze kalpoja par pamatu tālākās metodoloģijas izstrādē, tai skaitā interviju un aptaujas anketas jautājumu sagatavošanā, kā arī fokusa grupu diskusijās.

Dokumentu analīzē tika izmantoti pētījumi, kas veikti, sākot ar 2015. gadu par sociālo un ekonomisko ietekmi uz romiem, romu iesaisti pilsoniskās sabiedrības procesos, kā arī citiem saistošiem un ietekmējošiem faktoriem, tai skaitā:

1. Tirgus un sociālo pētījumu centrs "Latvijas Fakti". 2015. Romi Latvijā.
2. Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts. 2017. Mazākumtautību līdzdalība demokrātiskajos procesos Latvijā.
3. M. Kaprāns, I. Mieriņa, A. Saulītis. 2020. Starpkultūru stereotipi un aizspriedumi Latvijā.
4. Latvijas Republikas tiesībsargs. 2021/2022. Romu situācija Latvijā.
5. Nodibinājums "Baltic Institute of Social Sciences". 2022. Pētnieciskā pakalpojuma sniegšana romu stratēģiskā ietvara īstenošanas monitoringa pilnveidošanai projekta „Latvijas romu platforma VI” ietvaros.
6. Latvijas Kultūras akadēmija. 2022. Pētījums par Latvijas mazākumtautību nevalstiskajām organizācijām
7. Centrālā statistikas pārvalde. 2022. Sociālā iekļaušanās. Riska grupa: romi.

Attiecībā uz attīstības plānošanas dokumentiem tika skatīti tie, kas pētījuma veikšanas laikā bija spēkā. Tā rezultātā tika analizēti šādi attīstības plānošanas dokumenti:

1. Latvijas ilgtermiņa attīstības stratēģija līdz 2030. gadam.
2. Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027. gadam.
3. Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2021.–2027. gadam.

¹ Tirgus un sociālo pētījumu centrs "Latvijas Fakti". 2015. Pētījums "Romi Latvijā". Iegūts no: https://www.km.gov.lv/sites/km/files/romi_latvija_petijums_lv1.pdf

4. Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības plāns 2022.–2023. gadam.
5. Plāns romu stratēģiskā ietvara pasākumu īstenošanai 2022.–2023. gadam.
6. Izglītības attīstības pamatnostādnes 2021.-2027. gadam.
7. Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam.
8. Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2021.–2027. gadam.
9. Sociālo pakalpojumu attīstības pamatnostādnes 2014. – 2020. gadam.
10. Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnes 2021. – 2027.gadam.

Savukārt **STATISTIKAS DATI** sniedza informāciju par izmaiņām konkrētajā laika posmā, taču intervijas, aptauja un fokusa grupu diskusijas sekmēja pēc iespējas precīzāku interpretāciju statistikas datu izmaiņu iemesliem.

Iespējamie avoti statistikas datu iegūšanai par laika periodu no 2015. līdz 2022. gadam:

1. PMLP;
2. CSP;
3. NVA;
4. Lursoft;
5. VID;
6. Pašvaldības;
7. Iepriekš veikto Latvijas un starptautisko pētījumu datu sekundārā analīze.

1.2. APTAUJA

Aptaujas mērķis bija nodrošināt pēc iespējas objektīvāku romu kopienas pārstāvju aptaujāšanu Latvijas reģionos, iesaistot 350 aptaujas dalībniekus (vecumā no 15 gadiem, kā arī ar dažādām sociāli demogrāfiskām atšķirībām (dzimums, vecums, izglītības līmenis u.c.)). Aptaujas mērķis bija gūt kvantitatīvu pārskatu par romu kopienas pārstāvju pieredzi (t.sk., saņemto atbalstu un tā novērtējumu) dzīves jomās, kas skar izglītību, nodarbinātību, veselības aprūpi, mājokļa pieejamību, kā arī sociālo pakalpojumu pieejamību un romu iesaisti pilsoniskās sabiedrības procesos.

Aptaujas jautājumi tika veidoti, gan pamatojoties uz identificēto informāciju dokumentu analīzē un statistikas datus, tai skaitā 2015. gada pētījumu "Romi Latvijā", gan arī, lai aptvertu plānotās jomas, kā arī, ievērojot Eiropas Pamattiesību aģentūras sagatavoto Eiropas Savienības līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības stratēģiskā satvara uzraudzības sistēmu (tika iekļauti galvenie rādītāji, kas ir norādīti nodibinājuma "Baltic Institute of Social Sciences" 2022. gada veiktajā pētījumā par romu stratēģiskā ietvara īstenošanas monitoringa pilnveidošanu projekta "Latvijas romu platforma VI" ietvaros).

Aptauja tika veikta, ņemot vērā romu statistisko sadalījumu reģionos un apdzīvotības blīvumu novados un administratīvi teritoriālajās vienībās novadu ietvaros (pilsētās, ciematos).

2023. gada dati liecina, ka lielākā daļa romu dzīvo Kurzemes plānošanas reģionā² (27,1 %), nozīmīgs romu kopienas pārstāvju skaits ir arī Rīgas plānošanas reģionā (22,4 %), Latgales plānošanas reģionā (20,1 %), Zemgales plānošanas reģionā (19,2 %), vismazākais romu kopienas pārstāvju skaits ir Vidzemes plānošanas reģionā (11,2 %).³ Pašvaldības ar lielāko romu skaitu ir Rīgas (659 romi), Ventspils (471 roms), Jelgavas (366 romi), Daugavpils (346 romi) un Jūrmalas (269 romi) valstspilsētas. Nozīmīgs romu skaits ir arī Tukuma novadā (264 romi), Talsu novadā (235 romi) un Jēkabpils novadā (199 romi).⁴

² Plānošanas reģioni pēc 2021. gada administratīvi teritoriālās reformas.

³ CSP (2023). Iedzīvotāju skaits un īpatsvars pēc tautības reģionos, valstspilsētās un novados gada sākumā (pēc administratīvi teritoriālās reformas 2021. gadā) 2021 - 2023. Iegūts no:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__IR__IRE/IRE031/table/tableViewLayout1/

⁴ Turpat.

Ievērojot pēc iespējas romu statistisko sadalījumu plānošanas reģionos un apdzīvotības blīvumu, kā informācijas ieguves avots tika izmantota CSP informācija, savukārt kā komunikācijas kanāli rekrutācijā – romu kopienas pārstāvji un romu mediatori. Lai gan pirms aptaujas veikšanas tika identificēti plānotais sasniedzamais romu respondentu skaits katrā plānošanas reģionā, taču faktiski sasniegtais romu respondentu skaits atšķiras, un to atspoguļo 1. tabula.

1.TABULA. RESPONDENTU SKAITS APTAUJĀ, ŅEMOT VĒRĀ ROMU ĪPATSVARU LATVIJAS PLĀNOŠANAS REĢIONOS

RĀDĪTĀJS/ REĢIONS	KURZEMES PLĀNOŠANAS REĢIONS	RĪGAS PLĀNOŠANAS REĢIONS	LATGALES PLĀNOŠANAS REĢIONS	ZEMGALES PLĀNOŠANAS REĢIONS	VIDZEMES PLĀNOŠANAS REĢIONS
Romu īpatsvars	27,1 %	22,4 %	20,1 %	19,2 %	11,2 %
Plānotais respondentu skaits aptaujā	95	79	70	67	39
Faktiskais respondentu skaits aptaujā	69	41	112	83	42
Faktiskais romu īpatsvars	19,7 %	11,7 %	32,0 %	23,7 %	12,0 %
Novirze, %	(-7,4 p.p.)	(-10,7 p.p.)	11,9 p.p.	4,5 p.p.	0,8 p.p.

Avots: CSP un Civitta Latvija

Lai veicinātu aptaujas anketu respondenci un mazinātu iespēju, ka vienu jautājumu dažādas personas var izprast dažādi, tika ievēroti šādi principi:

- Nodrošināta jēdzienu skaidrošana pie atbilstošiem jautājumiem;
- Vairumam jautājumu tika izmantota Likerta skala, jautājumi / apgalvojumi formulēti skaidri;
- Atvērtā tipa jautājumi tika izmantoti tikai tādos gadījumos, kad nepieciešama papildu skaidrojoša informācija;
- Pirms aptauju nosūtīšanas respondentiem veikta aptaujas anketas pārbaude, t.i., nosūtīta atsevišķiem respondentiem, lai vēlreiz pārliecinātos, ka visi jautājumi ir saprotami un pietiekami viegli atbildami;
- Pirms aptaujas anketu datu analīzes tika veikta datu pārbaude, lai mazinātu iespēju, ka tiek analizēti nekorekti dati.

1.3. INTERVIJAS

Interviju mērķis bija noskaidrot romu kopienas pārstāvju pieredzi (t.sk., saņemtais atbalsts un tā novērtējums) dzīves jomās, kas skar izglītību, nodarbinātību, veselības aprūpi, mājokļa pieejamību, sociālo pakalpojumu pieejamību un romu iesaisti pilsoniskās sabiedrības procesos, kā arī tika intervēti pārstāvji, kuri atsevišķās jomās bieži saskaras ar romiem vai ir tuvu stāvoši romu sadzīvē un palīdz risināt aktualitātes kādā no pētījumā minētajām jomām. Kopā veikta 21 intervija.

Ņemot vērā ierobežoto pētījuma veikšanas termiņu, intervijas tika veiktas attālināti, izmantojot dažādas tiešsaistes platformas (MS Team, Google Meet), lai pēc iespējas lietderīgāk izmantotu laika resursus un spētu pielāgoties intervējamo iespējamajiem laikiem. Taču atsevišķos gadījumos intervijas tika veiktas klātienē vai arī kā telefonintervijas, lai nodrošinātu iespēju sniegt viedokli identificētajiem intervējamajiem.

Šī pētījuma veikšanai tika izmantotas daļēji strukturētas intervijas, jo tās ļāva strukturētā un arī salīdzinoši brīvā formā iegūt nepieciešamo informāciju par tēmām, balstoties uz vadlīnijām, kas identificētas, veicot dokumentu un datu analīzi, un zinātniski pētnieciskās literatūras analīzi, kā arī ievērojot Eiropas

Pamattiesību aģentūras sagatavoto Eiropas Savienības līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības stratēģiskā satvara uzraudzības sistēmu. Daļēji strukturētās intervijas palīdzēja pārbaudīt informāciju, kas izrietēja jau no dokumentu, t.sk., zinātniski pētnieciskās literatūras analīzes bāzes, kā arī statistikas datiem, taču vienlaikus tika iegūta arī papildu informācija vai citi nozīmīgi aspekti, kas skar romu kopienas.

1.4. FOKUSA GRUPU DISKUSIJAS

Pētījuma ietvaros tika īstenotas trīs fokusa grupu diskusijas (turpmāk - FGD), kas norisinājās attālināti *Google Meet* platformā, tādējādi pēc iespējas padarot pieejamāku dalību ikvienam.

Uzaicinājumi dalībai FGD tika nosūtīti 41 dalībniekam (vismaz viens pārstāvis no katra reģiona, institūcijas un nevalstiskās organizācijas). FGD dalībnieku sarakstā tika iekļauti pārstāvji no valsts pārvaldes, no pašvaldībām, no nevalstiskā sektora, kas darbojas Kultūras ministrijas konsultatīvajā padomē romu līdzdalības veicināšanai, kā arī Kultūras ministrijas darba grupā par plāna romu stratēģiskā ietvara pasākumu īstenošanai 2024.-2027. gadam. Papildus tam pēc romu mediatoru ieteikuma, tika uzaicināti arī to valstspilsētu pašvaldību (Rīgas, Jūrmalas, Jelgavas, Ventspils un Daugavpils) pārstāvji, kuriem varētu būt biežāka saskarsme ar romu tautības iedzīvotājiem, piemēram, sociālais dienests, izglītības pārvalde, izglītības iestādes. Kopumā diskusijās piedalījās 37 personas.

Pirmās un otrās FGD mērķis bija noskaidrot dalībnieku viedokli par esošo dzīves situāciju romu kopienas vidū Latvijā. FGD tika diskutēts par šādām tēmām:

- Izglītība – kādi faktori ietekmē romu bērnu pirmsskolas un skolas apmeklēšanas paradumus, izglītības iegūvi un iekļaušanos skolas vidē. Kādas ir romu iespējas iegūt izglītību vai prasmes arī pēc 20 gadu vecuma. Kas būtu jādara, lai veicinātu romu iesaisti izglītības iegūšanā;
- Nodarbinātība – kādi faktori ietekmē romu iespējas iesaistīties nodarbinātībā, kādās profesijās un kāda veida darbos romi biežāk iesaistās. Kas būtu jādara, lai veicinātu romu iesaisti nodarbinātībā;
- Veselības aprūpe – kādi faktori ietekmē romu iespējas un vēlmi apmeklēt veselības aprūpes iestādes. Kas būtu jādara, lai veicinātu romu interesi apmeklēt veselības aprūpes iestādes;
- Labklājība – kāda ir romu kopienas attieksme pret valsts un pašvaldības iestādēm, vai šobrīd esošais sociālā atbalsta apmērs ir pietiekams. Kāda ir mājokļu situācija romu vidū. Kas būtu jādara, lai veicinātu romu kopienas labklājību;
- Pilsoniskā līdzdalība – kāda ir romu iesaiste NVO, kādus jautājumus romu NVO biežāk risina. Kas būtu jādara, lai veicinātu romu pilsonisko līdzdalību.

Informācija par FGD dalībniekiem ir apkopota trīs atsevišķās tabulās (skatīt 2. tabulu, 3. tabulu un 4. tabulu), sniedzot priekšstatu par dalībnieku skaitu un to pārstāvētajām jomām katrā no diskusijām.

2.TABULA. FOKUSA GRUPAS DISKUSIJAS DALĪBNIKI (26.07.2023.)

PERSONU SKAITS	DALĪBNIKA JOMA / ORGANIZĀCIJA / IESTĀDE
2	NVO
1	Romu kopienas pārstāvis/ romu NVO
1	Nodarbinātības joma
1	Kultūras joma
1	Sabiedrības integrācijas joma
2	Izglītības joma

Avots: Civitta Latvija

3.TABULA. FOKUSA GRUPAS DISKUSIJAS DALĪBNIKI (31.07.2023.)

PERSONU SKAITS	DALĪBNIKA JOMA / ORGANIZĀCIJA / IESTĀDE
3	Romu kopienas pārstāvis / romu NVO
3	Izglītības joma
1	Sociālā joma
1	Nodarbinātības joma
1	Tiesībsargājošā iestāde

Avots: Civitta Latvija

Savukārt trešās FGD mērķis bija pētījuma laikā iegūto rezultātu validēšana un potenciālo rekomendāciju izstrāde, kā rezultātā dalībnieki sniedza savu redzējumu par iespējamo rekomendāciju riskiem vai ieguvumiem, to īstenošanas iespējām un nepieciešamo iesaistīto pušu iekļaušanu.

4.TABULA. FOKUSA GRUPAS DISKUSIJAS DALĪBNIKI (09.08.2023.)

SKAITS	DALĪBNIKA JOMA / ORGANIZĀCIJA / IESTĀDE
3	Romu kopienas pārstāvis
4	Izglītības joma
2	NVO
3	Sabiedrības integrācijas joma
3	Pašvaldības pārstāvji
1	Tiesībsargājošā iestāde
1	Sociālā joma

Avots: Civitta Latvija

Visās FGD sniegtā informācija veicināja izpratni par starpinstitucionālo sadarbību un tās līdzšinējo praksi. Turklāt FGD ļāva iegūt dziļāku ieskatu par veidiem, kā dažādas institūcijas sadarbojas un mijiedarbojas, un arī palīdzēja identificēt jomas, kurās būtu nepieciešami uzlabojumi, kā arī norādīja un izaicinājumiem.

2. IEROBEŽOJUMI UN PIENĒMUMI

Pētījuma ietvaros tika konstatēti vairāki ierobežojumi. Pirmkārt, kas arī atspoguļojas aptaujas respondentu īpatsvarā pēc plānošanas reģioniem, daļa romu, kas varēja kļūt par respondentiem un sniegt savu viedokli, atteicās, jo uzskatīja, ka viņu sniegtās informācijas rezultātā romu kopienas situācija neuzlabosies un nebūs praktisku darbību no tām institūcijām, kurās jomās būtu visnepieciešamākais atbalsts, piemēram, mājokļa situācijas uzlabošanai. Otrkārt, daļa no uzrunātajiem intervējamajiem nepiedalījās (neieradās) intervijās un turpmāk arī izvairījās no komunikācijas (nereagēja uz zvaniem), kā arī ar daļu no potenciālajiem romu kopienas pārstāvjiem vispār neizdevās sazināties - viņi neatsaucās vai nebija pieejami, tādējādi viņu viedoklis šajā pētījumā nav iekļauts. Treškārt, jāņem vērā, ka sabiedrībā ir daļa romu, kuri sevi nav norādījuši kā romu tautības pārstāvji un izvairās iesaistīties romu kopienas dzīvē, līdz ar to šādi pārstāvji nebija sasniedzami un viņu viedoklis arī netiek iekļauts šajā pētījumā. Ceturtkārt, pētījums tika veikts vasaras mēnešos, kad bija intensīvākais ogošanas laiks un sākās sēņošanas laiks, kas ietekmēja intervējamo atlasī un aptaujas dalībnieku īpatsvaru.

Kā viens no ierobežojošiem faktoriem ir jāmin informācijas nepieejamība attiecībā uz romu NVO aktivitātēm un biedru skaitu datu bāzēs un publiskajā telpā.

Statistikas dati par romiem nav aktualizēti atsevišķās jomās kopš 2017. vai 2018. gada, kā rezultātā trūkst informācijas par aktuālāko situāciju izglītības jomā, kā arī datu, kas saistīti ar romu migrāciju un dzīvi ārpus Latvijas.

3. ROMU VISPĀRĒJĀS SITUĀCIJAS APRAKSTS LATVIJĀ

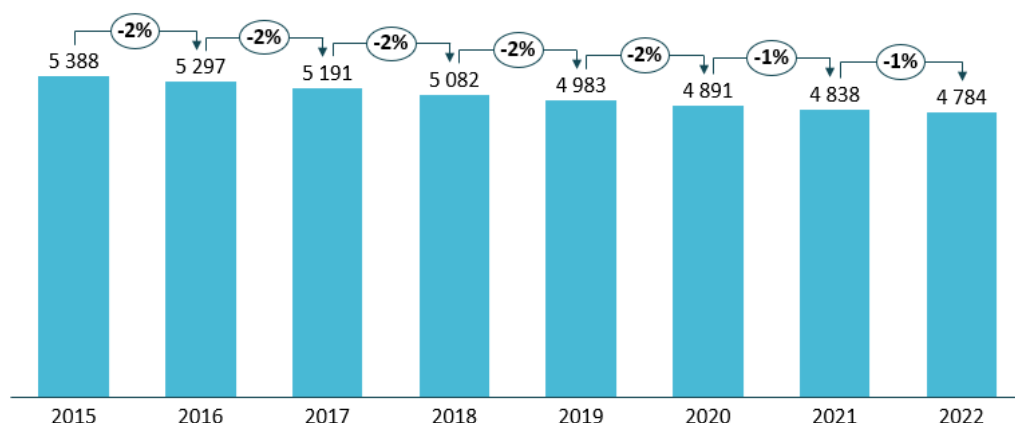
Lai iegūtu ieskatu par romu kopienas stāvokli Latvijā, ir svarīgi aplūkot CSP datu bāzē pieejamos raksturojošos rādītājus par pētījumā iekļauto laika periodu 2015.-2022. gadam, kā arī pētījuma ietvaros veiktās aptaujas rezultātus.

3.1. RAKSTUROJOŠIE RĀDĪTĀJI

Latvijā astoņu gadu periodā romu tautības iedzīvotāju skaits ir samazinājies par 604 cilvēkiem (aptuveni 12 %) un 2022. gada sākumā sasniedza 4 784 cilvēku⁵ (skatīt 2. ilustrāciju), kas liecina, ka romu iedzīvotāju skaitā izmaiņas ir būtiskas, salīdzinot ar kopējo iedzīvotāju skaita izmaiņām Latvijā, kas ir 6 %. Romu tautības iedzīvotāju īpatsvars ir 0,26 % no kopējā Latvijas iedzīvotāju skaita, un tas ir samazinājies salīdzinājumā ar 2015. gadu, kad romu kopienas īpatsvars bija 0,36 %. Romu skaita samazināšanās varētu skaidrot ar emigrāciju uz citām valstīm darba un labāku dzīves apstākļu meklējumos, kas arī tiek norādīts šī pētījuma veiktajās intervijās.

“Romi ir klusi. Ja ir grūti, pamet to valsti, un ja roms pamet šo valsti, tad tas nozīmē, ka te kaut kas nav labi. Un svešu romu šeit nav, tāpēc, ka šeit ir spēcīga romu kopiena. Pie mums romi neubago uz ielas kā citur, jo Latvijas romi tā nedara.” (Rkp_2)

2.ILUSTRĀCIJA. ROMU SKAITA DINAMIKA LATVIJĀ LAIKA POSMĀ NO 2015. LĪDZ 2022. GADAM

Avots: CSP

2022. gadā novērojams, ka romu vidū lielāks īpatsvars starp dzimumiem bija sievietēm (54 %). Atšķirībā no Latvijas vispārējās iedzīvotāju vecuma struktūras, romu kopienā bērnu īpatsvars bija augstāks (21 %) nekā Latvijas iedzīvotāju vidū (19 %), savukārt romu jauniešu grupā vecumā no 15 līdz 24 gadiem īpatsvars ir vairāk nekā 15 % (Latvijā iedzīvotāju vidū tikai 9 %).⁶

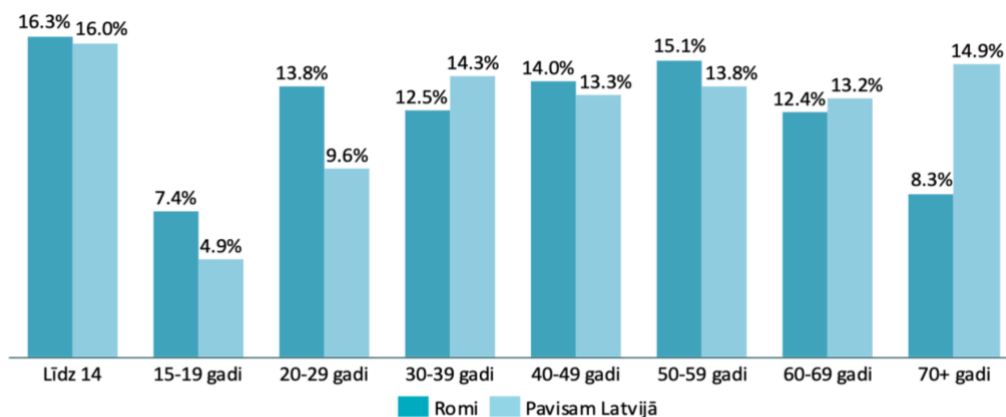
Kā atspoguļo dati 3. ilustrācijā, romu īpatsvars personu grupā, kas vecākas par 50 gadiem (35,8 %), ir salīdzinoši zemāks kā vidēji Latvijā (41,9 %). Viens no iemesliem šādai atšķirībai būtu skaidrojams ar to, ka

⁵ CSP (2023). Iedzīvotāju skaits pēc tautības un pa vecuma grupām gada sākumā 2011-2022. Iegūts no: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__IR__IRE/IRE040/?loadedQueryId=15096&timeType=from&timeValue=2011

⁶ CSP (2023). Romu (čigānu) īpatsvars un raksturojošie rādītāji 2011-2022. Iegūts no: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__IR__IRE/IRE100/?loadedQueryId=15107&timeType=top&timeValue=1

romiem Latvijā ir zemāks vidējais mirušo vecums – 62,6 gadi, bet Latvijā kopumā vidēji mirušo vecums bija 75,2 gadi 2022. gadā⁷.

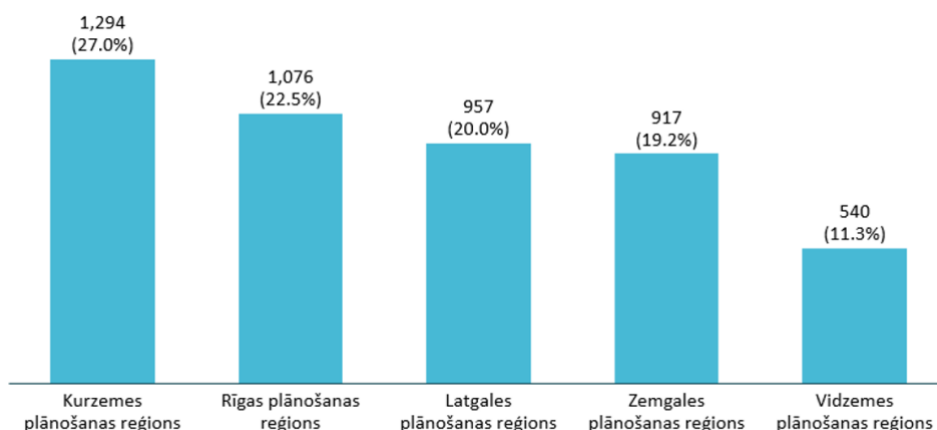
3.ILUSTRĀCIJA. ROMU SADALĪJUMS PA VECUMU GRUPĀM 2022. GADA SĀKUMĀ

Avots: CSP

Vienlaikus ir jāņem vērā arī fakts, ka romi mēdz izvēlēties nenorādīt informāciju par savu etnisko piederību personas apliecinājošos dokumentos vai arī to slēpt, lai netiktu diskriminēti un lai izvairītos no sabiedrības noraidošās attieksmes. Papildu pie pētījuma datu analīzes ir ņemts vērā apstāklis par normatīvo aktu izmaiņām attiecībā uz personas apliecināšanas dokumenta veidu⁸ un personas iespējām izvēlēties turpmāk pasi un/ vai personas apliecību jeb elektronisko identifikācijas karti. Kā liecina pētījuma ietvaros veiktās aptaujas dati, 2023. gada respondenti pasēs vietā izvēlas personu apliecību (9,7 % no aptaujātajiem), kā iemeslu norādot, ka tās izmaksas ir mazākas nekā pasei.

4.ILUSTRĀCIJA. ROMU SADALĪJUMS PA REĢIONIEM 2022. GADA SĀKUMĀ

Avots: CSP

Pētījuma aptaujas dati liecina (skatīt 5. ilustrāciju), ka 55,4 % aptaujāto nav norādīta tautība, kas ir lielāks īpatsvars, salīdzinot ar 2015. gada pētījuma datiem, kur aptaujāto vidū informāciju par tautību pasēs nenorādīja 49,3 %. Savukārt oficiālajos dokumentos savu etnisko piederību ir norādījuši ceturtdaļa (29,7 %)

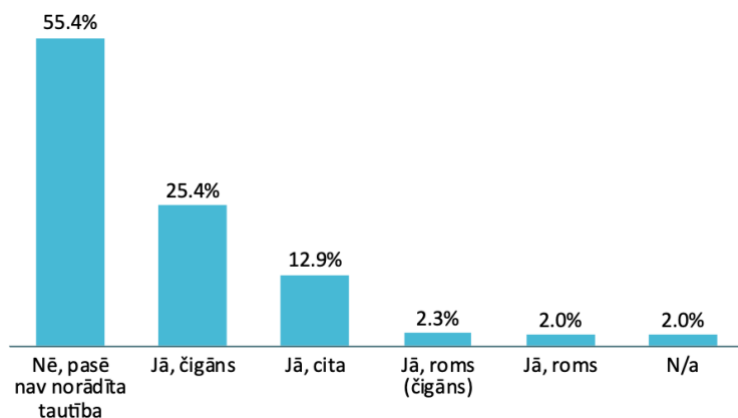
⁷ CSP (2023). Sociālā iekļaušanās. Veselība. Riska grupa: romi. Iegūts no: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/labklajibas-un-vienlidzibas-raditaji/sociala-ieklausanas/15185-sociala>

⁸ Grozījumi Personu apliecināšanu likumā, pieņemti Saeimā 2023. gada 23. februārī. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/339707-grozijumi-personu-aplicinosu-dokumentu-likuma>

respondentu, salīdzinājumā ar 2015. gadu savu etnisko piederību bija norādījusi trešdaļa aptaujāto respondentu (36,5 %).

5.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS "VAI JUMS PASĒ IR IERAKSTĪTA TAUTĪBA?"

(2023: Bāze = Visi respondenti; N 350)

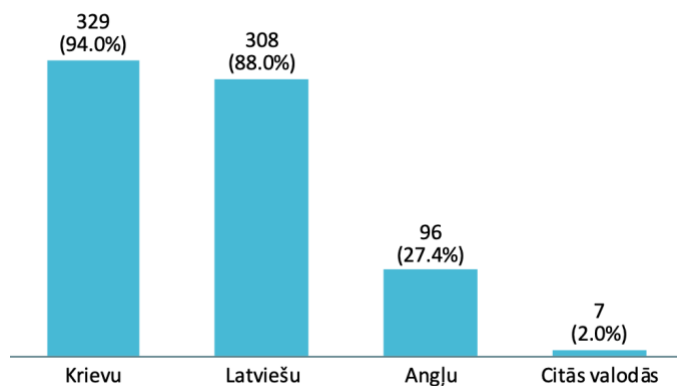

Avots: Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

2023. gada aptaujas respondenti norāda (skatīt 6. ilustrāciju), ka ar cilvēkiem, kuri nepārvalda romu valodu, viņi spēj komunicēt krievu valodā (94 % respondentu), latviešu valodā (88 % respondentu), angļu valodā (27,4 % respondentu), kā arī citās valodās, piemēram, poļu, zviedru, lietuviešu.

6.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS "KURU VALODU JŪS PĀRSVARĀ LIETOJAT, KAD RUNĀJAT AR CILVĒKIEM, KAS NEPROT ROMU VALODU?"

(2023: Bāze = Visi respondenti; N 350)

Avots: Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

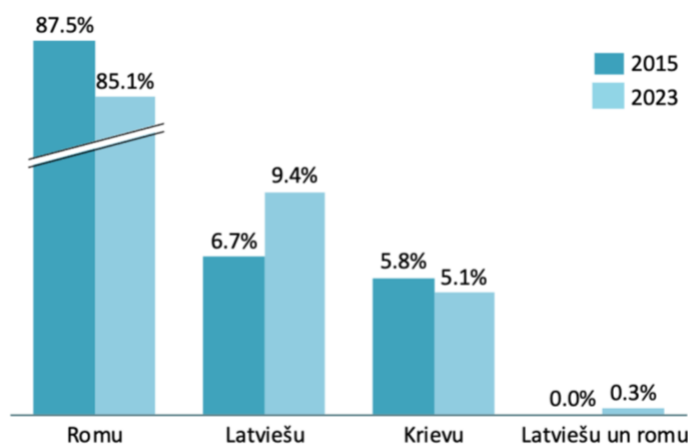
Intervijās romu kopienas pārstāvji atstāstīja situācijas, kurās romu tautības jaunieši labprātāk sarunājas citās valodās nevis romu, piemēram, kad uzturas kopā ar citu tautību cilvēkiem vai arī atrodas ārpus mājas. Iemesls šādai rīcībai tika minēts, ka romi apzinās, ka labāk ir neatklāt savu identitāti sabiedrībā.

Pētījuma ietvaros veiktās aptaujas rezultāti par valodu lietošanu ģimenē (skatīt 7. ilustrāciju) norāda uz to, ka lielākajai daļai aptaujāto romu sarunvaloda ģimenē ir romu valoda – 85,1 % (2015. gadā - 87,5 %). 9,4 % respondentu norādīja, ka ģimenē sarunājas latviešu valodā, un salīdzinājumā ar 2015. gada datiem, valsts valodas lietošanas nozīme ģimenē ir pieaugusi. 2023. gada ietvaros veiktās aptaujas rezultāti norāda, ka ir samazinājies krievu valodā runājošo respondentu īpatsvars - 5,1 % (2015. gadā - 5,8 %). Viszemākais krievu valodā runājošo romu īpatsvars no aptaujātajiem respondentiem ir Kurzemes plānošanas reģionā (78,3 %), taču vislielākais īpatsvars ir Latgales plānošanas reģionā (99,11 %), Zemgales plānošanas reģionā (98,8 %) un Rīgā (92,7 %).

7.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS "KĀDĀ VALODĀ GALVENOKĀRT JŪS RUNĀJAT ĢIMENĒ?"

(2023: Bāze = Visi respondenti; N 350)

(2015: Bāze = Visi respondenti; N 365)

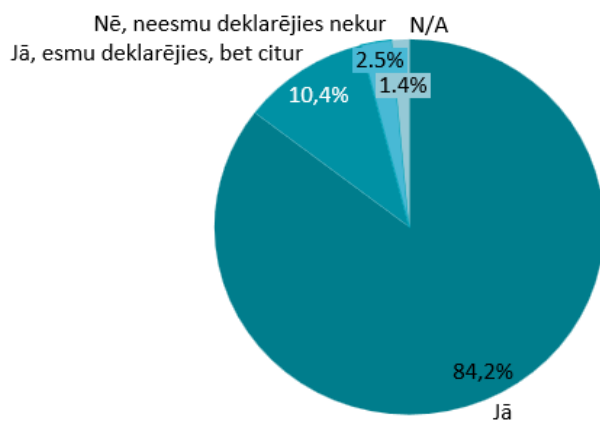

Avots: Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Šī pētījuma ietvaros veiktās aptaujas rezultāti (skatīt 8. ilustrāciju) liecina, ka vismaz 94,6 % aptaujāto romu ir deklarējuši dzīvesvietu, lielākā daļa respondentu (84,2 %) ir deklarējušies savā dzīves vietā un 10,4 % respondentu ir deklarējušies citur.

8.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS "VAI JŪS PATS/-TI PERSONĪGI ESAT DEKLARĒJIES/-USIES SAVĀ DZĪVESVIETĀ?"

(2023: Bāze = Visi respondenti; N 350)

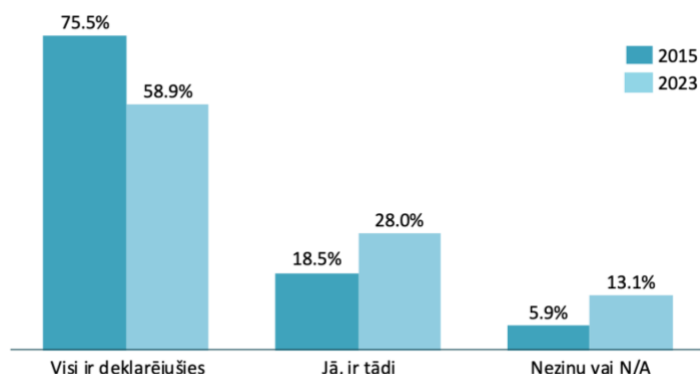
Avots: Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Atbilstoši attēlotajai situācijai 9. ilustrācijā, ceturtdaļa respondentu (28 %) norāda, ka viņu mājoklī dzīvo personas, kuras nav tajā deklarējušās. Salīdzinot datus ar 2015. gada pētījumu (skatīt 9. ilustrāciju), var secināt, ka ir audzis tādu ģimenes locekļu, radnieku vai draugu īpatsvars, kuri dzīvo ar respondentu vienā mājāsaimniecībā, bet tajā nav deklarējušies.

9.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “VAI JŪSU MĀJOKLĪ DŽĪVO TĀDI ĢIMENES LOCEKĻI, RADINIEKI VAI DRAUGI, KURI NAV TAJĀ DEKLARĒTI?”

(2023: Bāze = Visi respondenti; N 350)

(2015: Bāze = Visi respondenti; N 365)

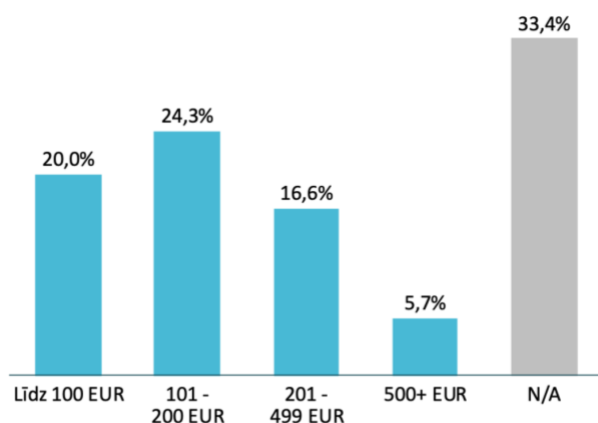

Avots: “Latvijas Fakti” veiktā aptauja (2015) un Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Trešā daļa no 2023. gada aptaujas dalībniekiem (33,4 %) nevēlējās vai nespēja norādīt vidējo ienākumu ģimenei iepriekšējā mēnesī. Savukārt, analizējot datus par respondentu sniegtajām atbildēm, kuri šo informāciju norādīja (skatīt 10. ilustrāciju), secināms, ka piektajai daļai (20,0 %) no respondentiem vidējais ienākums uz vienu mājsaimniecības locekli mēnesī ir līdz 100 EUR, gandrīz ceturtdaļai (24,3 %) aptaujāto romu ikmēneša ienākums ir robežās no 101 līdz 200 EUR uz vienu mājsaimniecības locekli un tikai piektajai daļai (22,3 %) no respondentiem ienākums pārsniedz 201 EUR mēnesī uz vienu mājsaimniecības locekli.

10.ILUSTRĀCIJA. VIDĒJAIS IENĀKUMS UZ VIENU ĢIMENES LOCEKLI IEPRIEKŠĒJĀ MĒNESĪ

(2023: Bāze = Visi respondenti; N 350)

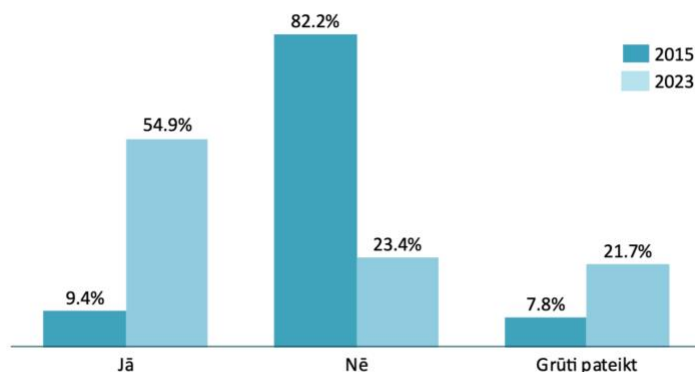
Avots: Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Salīdzinot ar 2015. gada pētījuma datiem, būtiski ir audzis to respondentu skaits, kuriem ir izveidoti uzkrājumi (skatīt 11. ilustrāciju). Vairāk kā pusei (54,9 %) respondentu ir izveidoti uzkrājumi neparedzētiem tēriņiem, kas ir lielāki par 300 EUR, savukārt 2015. gadā līdzvērtīgi uzkrājumi līdz 250 EUR bija izveidoti tikai 9,4 % respondentu.

11.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “VAI JŪSU MĀJSAIMNIECĪBĀ IR KĀDI UZKRĀJUMI NEPLĀNOTU TĒRIŅU SEGŠANAI?”⁹

(2023: Bāze = Visi respondenti; N 350)

(2015: Bāze = Visi respondenti; N 365)

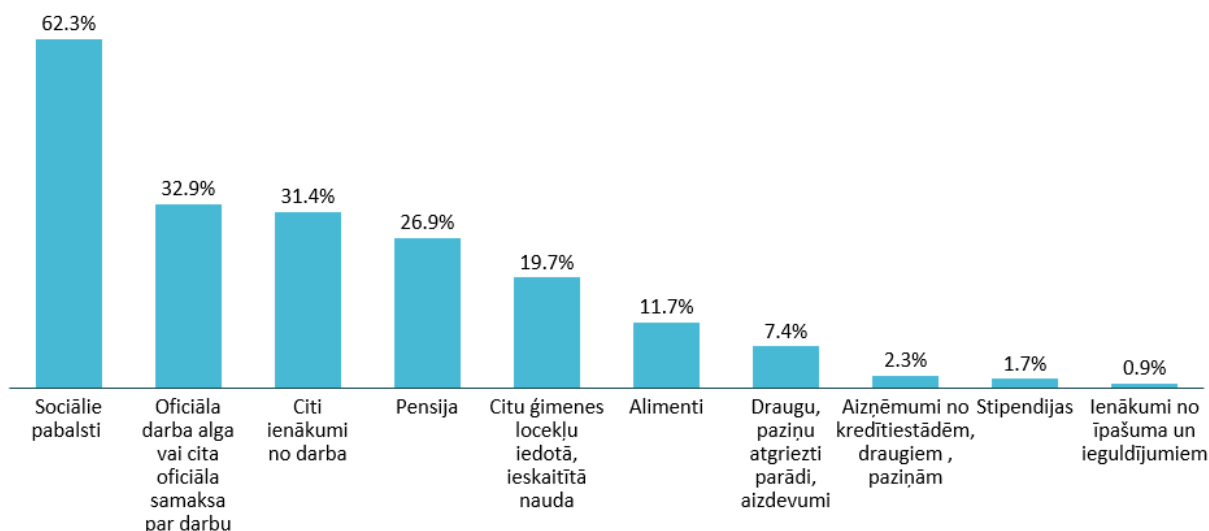

Avots: “Latvijas Fakti” veiktā aptauja (2015) un Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Vairāk nekā pusei no aptaujātajiem romiem 57,5 % ir piešķirts maznodrošinātās vai trūcīgās mājsaimniecības statuss (2015. gadā tas bija 53,7 %). Lielāks īpatsvars starp aptaujas respondentiem ir tiem, kuriem ir piešķirts trūcīgas mājsaimniecības statuss (34,6 %), savukārt ar maznodrošinātās mājsaimniecības statusu bija 22,9 % aptaujāto respondentu. Romu mājsaimniecību ienākumu avotu analīze (skatīt 12. ilustrāciju) atklāj, ka vairāk nekā pusei respondentu pēdējā mēneša laikā galvenie ienākumi mājsaimniecībai ir bijuši no sociālajiem pabalstiem (62,3 %), savukārt tikai aptuveni trešdaļai (32,9 %) aptaujas dalībnieku ienākumu avots ir bijis oficiāla darba alga vai cita oficiāla samaksa par darbu, ceturtdaļai aptaujāto respondentu (26,9 %) viens no ienākumu avotiem bija pensija.

12.ILUSTRĀCIJA. ILUSTRĀCIJAS JAUTĀJUMS “KĀDI IR BIJUŠI JŪSU MĀJSAIMNIECĪBAS IENĀKUMU AVOTI IEPRIEKŠĒJĀ MĒNESĪ?”

(2023: Bāze = Visi respondenti; N 350)

Avots: Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

⁹ 2015. gada pētījumā norādītā summa bija 250 EUR, savukārt 2023. gada pētījumā 300 EUR, ņemot vērā trūcīgas mājsaimniecības ienākumu sliekšni, kas ir 50 % no ienākumu mediānas – 313 EUR.

3.2. SECINĀJUMI

- Kopumā vērtējot romu situāciju Latvijā, secināms, ka romu kopienas īpatsvars Latvijā ir būtiski samazinājies salīdzinājumā ar Latvijas kopējo iedzīvotāju skaitu Latvijā kopš 2015. gada. Romu jauniešu grupā vecumā no 15 līdz 24 gadiem īpatsvars ir lielāks nekā Latvijā iedzīvotāju vidū tādā pašā vecumā. Savukārt romiem Latvijā ir zemāks vidējais mirušo vecums.
- Vairāk kā ceturtdaļa no visiem romiem dzīvo Kurzemes plānošanas reģionā, savukārt vismazāk romu ir Vidzemes plānošanas reģionā. Lielākā daļa 2023. gada aptaujas respondentu ir deklarējušies savā dzīves vietā, bet salīdzinājumā ar 2015. gadā veikto aptauju, ir palielinājies to romu īpatsvars, kuri nav deklarējušies mājoklī, kurā dzīvo.
- 2023. gada respondentu vidū ir pieaudzis to romu īpatsvars, kuri runā latviešu valodā savā ģimenē, bet ir samazinājusies romu valodas lietošana romu ģimenēs salīdzinājumā ar 2015. gadā veiktajiem aptaujas datiem. 2023. gada aptaujas rezultāti liecina, ka ir samazinājies arī romu īpatsvars, kuri pasē norāda savu tautību (roms, čigāns).
- 2023. gadā vairāk nekā pusei no aptaujātajiem romiem ir piešķirts maznodrošinātās vai trūcīgās mājsaimniecības statuss, un šāda situācija ir līdzīga ar 2015. gadā apkopotajiem aptaujas datiem. Pēdējā mēneša laikā vairāk nekā pusei respondentu ienākumi ir bijuši no sociālajiem pabalstiem un tikai aptuveni trešdaļai respondentu bija ienākumi no darba algas vai citas oficiālās samaksas par darbu. Lai gan tikai piektajai daļai respondentu vidējais ienākums uz vienu mājsaimniecības locekli mēnesī pārsniedza 201 EUR, taču vienlaikus puse no respondentiem norādīja, ka viņiem ir uzkrājumi, kas pārsniedz 300 EUR, neparedzētiem gadījumiem.

4. NEVALSTISKO ORGANIZĀCIJU LATVIJĀ IZPĒTE

4.1. NEVALSTISKO ORGANIZĀCIJU DARBĪBAS IEZĪMES LATVIJĀ

Raksturojot būtiskākās tendences par nevalstisko organizāciju darbību Latvijā kopumā, ir jāmin vairāki faktori. Pirmkārt, no visām organizācijām dominējošie organizāciju veidi ir biedrības un nodibinājumi, kas veido 90 % no visām NVO. Vairāk kā puse no visām biedrībām un nodibinājumiem ir reģistrētas Rīgas pilsētā un Rīgas plānošanas reģionā, bet pārējos plānošanas reģionos organizāciju skaits svārstās no aptuveni 2 tūkstošiem līdz 4 tūkstošiem reģistrētu biedrību un nodibinājumu.¹⁰

Ir novērojams, ka valstī kopumā samazinās jaunu organizāciju dibināšanas dinamika un arī jau esošo organizāciju aktivitāte, savukārt pieaug organizāciju likvidācijas dinamika. Tikai puse no visām reģistrētajām organizācijām ir aktīvas, par ko liecina gan fakts, ka aptuveni 30 % neiesniedz gada pārskatus, gan tas, ka pārskatos neparādās nekāda finanšu aktivitāte vai arī tai ir vērojama tendence samazināties. Tāpat samazinās arī to biedrību un nodibinājumu skaits, kurām ir piešķirts sabiedriskā labuma organizācijas statuss.¹¹ Attiecīgi ir secināms, ka Latvijā kopumā ir raksturīga NVO aktivitātes lejupslīde, to darbība lielākoties koncentrējas Rīgas plānošanas reģionā, kā arī ir novērojama samērā neliela daļa organizāciju, kas regulāri iesniedz gada pārskatus.

Ja aplūko datus tieši par mazākumtautību nevalstisko organizāciju darbību Latvijā, tad aina ir līdzīga. Arī mazākumtautību organizāciju aktivitāte ir koncentrēta Rīgā un Pierīgā, veidojot gandrīz 70 % no visām mazākumtautību organizācijām. Neskatoties uz reģistrēto biedrību skaitu, aktīvu organizāciju skaits ir krietni mazāks, jo liela daļa nesniedz gada pārskatus vai tajos neuzrāda finanšu darbību vai aktivitāti. Mazākumtautību organizācijas galvenokārt darbojas kultūras jomā, bet retāk ir vērojamas pilsoniskas, izglītojošas vai sabiedriskas aktivitātes. Latvijas Kultūras akadēmijas 2022. gadā veiktajā pētījumā par Latvijas mazākumtautību nevalstiskajām organizācijām konstatēts, ka mazākumtautību NVO darbības atbalstam būtu nepieciešamas iespējas piesaistīt papildu finansējumu, piemēram, projektu konkursu veidā, taču organizācijām trūkst prasmes un kapacitātes, lai kvalitatīvi varētu šīs iespējas izmantot.¹² Tādējādi secināms, ka kopumā mazākumtautību organizāciju aktivitātes rādītāji Latvijā būtiski neatšķiras no kopējām NVO sektora darbības tendencēm, taču to aktivitāte galvenokārt fokusējas uz kultūras jomu.

4.2. ROMU NEVALSTISKO ORGANIZĀCIJU LATVIJĀ RAKSTUROJUMS

Latvijā ir reģistrētas vairākas nevalstiskās organizācijas, kuru mērķis ietver romu interešu pārstāvniecību. Laika posmā no 2015. gada līdz 2022. gadam Latvijā tika identificētas 28 romu interešu pārstāvošas NVO (biedrības un nodibinājumi). Četras NVO jeb 14 % no identificētajām organizācijām pārskata periodā ir beigušas savu darbību, bet sešas NVO jeb 21 % vērtējamās kā neaktīvas (tās periodā nav iesniegušas nevienu biedrības gada pārskatu un nav pieejama publicēta informācija par to aktivitātēm) (skatīt 13. ilustrāciju).

Līdzīgi kā NVO situācijā valstī kopumā, arī romu interešu pārstāvniecības organizācijas nav aktīvi izmantojušas iespēju iegūt sabiedriskā labuma organizāciju statusu. Turklāt to skaits ir ar lejupslīdošu tendenci. Periodā šāds statuss bija piešķirts piecām organizācijām, no kurām trīs organizācijas šo statusu

¹⁰ Latvijas Pilsoniskā alianse. 2023. NVO sektora monitorings 2023. Iegūts no:

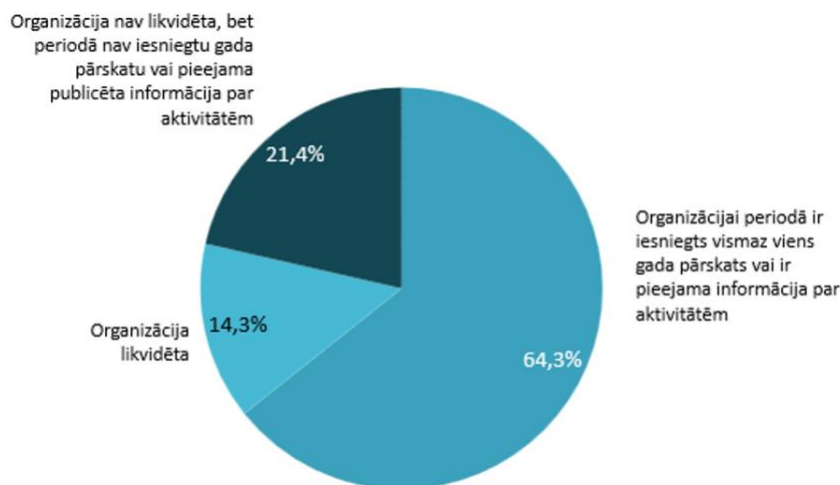
https://nvo.lv/uploads/nvo_sektora_monitorings_2023_fin.pdf

¹¹ Turpat.

¹² Latvijas Kultūras akadēmija. 2022. Pētījums par Latvijas mazākumtautību nevalstiskajām organizācijām. Iegūts no: <https://www.km.gov.lv/lv/media/32253/download?attachment>

zaudēja. Attiecīgi šobrīd no visām reģistrētajām organizācijām spēkā esošs sabiedriskā labuma organizāciju statuss ir vien divām jeb 7 % no identificētajām romu interešu aizstāvības organizācijām.

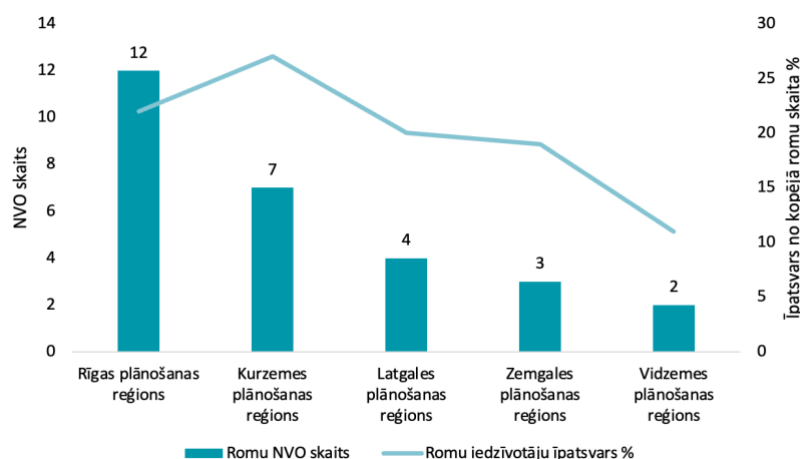
13.ILUSTRĀCIJA. ROMU INTEREŠU AIZSTĀVĪBAS ORGANIZĀCIJU DARBĪBA 2015.-2022.GADĀ

Avots: CIVITTA Izpēte

Atšķirībā no NVO kopējās situācijas valstī, nevar teikt, ka romu interešu organizāciju skaits kopumā mazinātos. No visām identificētajām organizācijām 14 % jeb četras biedrības ir tikušas izveidotas perioda 2015.-2022. gadam ietvaros, tādējādi, ja salīdzina esošo organizāciju skaitu perioda sākumā un beigās, tas ir palicis nemainīgs. Turklāt, pēc aplūkotā perioda beigām, novērojams, ka ir pat aktivizējusies jaunu romu interešu pārstāvniecības organizāciju izveide – 2023. gada laikā (līdz augusta mēnesim) vien ir izveidotas trīs biedrības un viens nodibinājums. Romu nevalstiskās organizācijas lielākoties ir pārstāvētas Rīgas plānošanas reģionā – tur ir reģistrētas 43 % no identificētajām romu organizācijām (skatīt 14. ilustrāciju). Ja salīdzina ar kopējo NVO izvietojuma dinamiku valstī, tad šajā aspektā situācija ir līdzīga. Taču iezīmējas atšķirība starp kopējo un mazākumtautību NVO izvietojumu Latvijā un romu interešu pārstāvniecības organizācijām. Kopumā NVO pārstāvniecība reģionos ir vienmērīgi zema, ja salīdzina ar Rīgas plānošanas reģionu, taču romu gadījumā iezīmējas vēl viens dominējošs reģions – Kurzemes plānošanas reģions, kurā ir reģistrētas 25 % no visām identificētajām romu nevalstiskajām organizācijām. Pārējos reģionos nav novērojamas krāsas atšķirības reģistrēto romu NVO skaitā – 14 % ir reģistrētas Latgales plānošanas reģionā, 11 % – Zemgales plānošanas reģionā, bet 7 % no visām romu organizācijām reģistrētas Vidzemes plānošanas reģionā.

14.ILUSTRĀCIJA. ROMU NVO REĢIONĀLAIS DALĪJUMS PĒC REĢISTRĀCIJAS ADRESES

Avots: Lursoft datu bāze un CSP dati

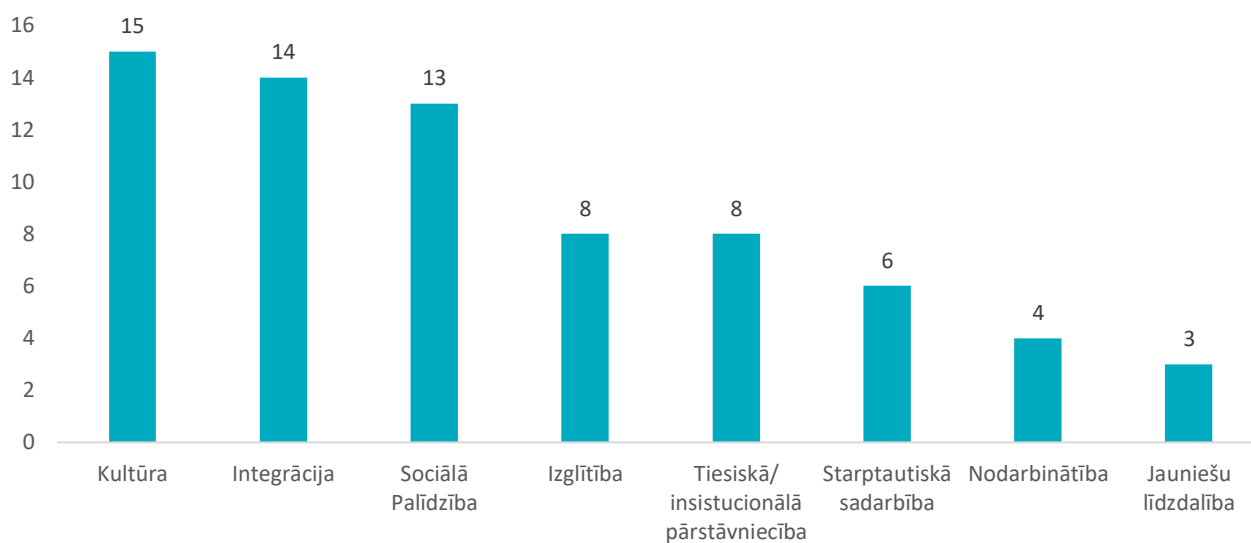
Ja romu NVO izvietojuma datus salīdzina ar datiem par romu īpatsvaru Latvijas plānošanas reģionos, tad secināms, ka kopumā romu NVO sadalījums ir proporcionāls romu tautības iedzīvotāju īpatsvaram reģionos. Atšķirības ir izveidojušās starp Rīgas un Kurzemes plānošanas reģionu, jo Kurzēmē ir lielākais romu īpatsvars, bet visvairāk romu NVO ir reģistrētas Rīgas plānošanas reģionā. Taču pārējos reģionos reģistrēto NVO īpatsvars proporcionāli ir atbilstošs romu tautības iedzīvotāju īpatsvaram tajos.

4.3. ROMU NEVALSTISKO ORGANIZĀCIJU AKTIVITĀTES RAKSTUROJUMS

Romu interešu pārstāvēniecības organizācijas darbības jomas aptver vairākas nozares, un vienlaikus tās ir atšķirīgas.

No organizāciju mērķiem izrietošās darbības jomas aptver plašu interešu loku, taču galvenie aktivitāšu virzieni, kuri tiek definēti, ir saistīti ar integrācijas jautājumiem, kultūras saglabāšanu un veicināšanu, sociālo palīdzību, izglītību un tiesisko un/vai institucionālo aizstāvību un pārstāvēniecību (skatīt 15. ilustrāciju). Tostarp organizācijas aktualizē arī starptautiskās un romu savstarpējās sadarbības veicināšanu, nodarbinātības un jauniešu līdzdalības jautājumus. Tas nedaudz atšķiras no kopējiem datiem par mazākumtautību NVO darbības jomām, jo, lai arī kultūras joma ir viena no dominējošām romu organizāciju vidū, tomēr vienlīdz liels akcents tiek likts arī uz sabiedrības integrāciju un ar sociālo palīdzību saistītiem jautājumiem.

15.ILUSTRĀCIJA. ROMU NVO SKAITS ATBILSTOŠI DARBĪBAS JOMĀM

Avots: Lursoft datu bāze

Izvērtējot organizāciju definētos mērķus, ir secināms, ka organizācijas pārsvarā nespecializējas vienā jautājumā, piemēram, nodarbinātības veicināšanā, bet cenšas aptvert plašu darbības sfēru loku. Attiecīgi viena organizācija var nodarboties gan ar kultūras pasākumu organizēšanu, gan sociālās palīdzības pakalpojumu sniegšanu, gan jauniešu izglītības pasākumu nodrošināšanu.

Kopumā organizāciju praktiskā darbība periodā arī ir tikusi īstenota dažādos virzienos. Biedrības ir iesaistījušās ar kultūras saglabāšanu un attīstīšanu saistītos projektos, organizējušas dažādus vietēja mēroga un starptautiskus pasākumus, ir tikuši izdoti vairāki romu autoru literārie darbi. Kā piemērus var minēt 2021. gadā Romu Kultūras centra izdoto Sando Rudeviča dzejoļu grāmatu "Sauls zaķēns" vai biedrības "Alternativas" organizētos vietējos romu kultūras festivālus "URDENORO", vai starptautiskā

romu kultūras festivāla "Roma World" organizēšanu Latvijā katru gadu jau kopš 2015. gada¹³. Ir īstenoti arī projekti, kuru mērķis ir sniegt sociālo palīdzību romu iedzīvotājiem, piemēram nodrošinot veļas mazgāšanas pakalpojumu pašvaldībā¹⁴. Vairāku romu interešu organizāciju pārstāvji ir iesaistījušies arī valsts institūciju organizētajās darba grupās un konsultatīvajās padomēs, kuru darbība saistīta ar mazākumtautību jautājumu risināšanu. Kā piemērus var minēt romu NVO pārstāvju līdzdalību Kultūras ministrijas konsultatīvajā padomē romu līdzdalības veicināšanai un Latvijas valsts prezidenta mazākumtautību konsultatīvajā padomē¹⁵, Izglītības un zinātnes ministrijas organizētajā konsultatīvajā padomē mazākumtautību izglītības jautājumos¹⁶ un Plāna romu stratēģiskā ietvara pasākumu īstenošanai 2022. – 2023.gadam sagatavošanas darba grupā¹⁷.

Novērots, ka organizācijas nav aktīvas informācijas publicēšanā par to īstenotajiem pasākumiem vai aktualitātēm. Romu NVO pārsvarā nav savas mājas lapas (vai tajā atrodamā informācija ir novecojusi), un tās lielākoties neizmanto sociālos tīklus, lai palielinātu informētību par savām aktivitātēm. No visām identificētajām organizācijām kopumā piecas izmanto interneta resursus, lai informētu par savām aktivitātēm – trīs no tām ir izveidojušas gan mājas lapu, gan izmanto kādu no sociālo tīklu platformām, bet divas izmanto tikai sociālos tīklus. Mājas lapās informācija netiek ievietota tik aktīvi kā sociālajos tīklos – tikai vienai no NVO informācija ir tikusi papildināta 2022. gadā, bet pārējām mājas lapās ievietotā informācija nav atjaunota vairāk kā gadu. Organizācijas, kas izmanto sociālos tīklus, to dara aktīvāk – gandrīz visas NVO, kam ir sociālo tīklu konts, informāciju ir publicējušas arī 2023. gadā, tikai viena organizācija nav atjaunojusi informāciju kopš 2018. gada.

Aplūkojot pieejamos datus par organizāciju administratīvo vadību, novērojams, ka NVO ir tendence neiesniegt gada pārskatus – 17 % no identificētajām biedrībām darbības laikā nav iesniegušas nevienu gada pārskatu, bet 24 % organizāciju pēdējais iesniegtais gada pārskats ir 2017. gadā vai agrāk. Starp iesniegtajiem gada pārskatiem daļa ir nepilnīgi, piemēram, nav pievienots Ziņojums¹⁸ vai nav norādīta jebkāda finanšu informācija par ieņēmumiem vai izdevumiem. Kā iepriekš tika minēts, tad šāda tendence ir novērojama gan mazākumtautību organizāciju, gan NVO darbībā valstī kopumā. Tādējādi tas nav specifiski attiecināms uz romu organizāciju pārvaldību, bet atbilst vispārējai situācijai ar nevalstiskā sektora organizācijām Latvijā kopumā.

Interviju laikā izskanēja viedokļi par to, ka romu tautības cilvēki ir palikušu kūtrāki iesaistīties sabiedriskajā dzīvē un pilsoniskajās aktivitātēs. Kā iespējamais iemesls tiek norādīts, ka romi vairāk ir noslēgušies savu personīgo problēmu risināšanā un vairāk komunicē savā paziņu lokā. Savukārt, ja izdodas romus iesaistīt aktivitātēs, tad ir jānodrošina pastāvīga darbība, lai varētu noturēt interesi. Vienlaikus ir jābūt arī materiālajai motivācijai darboties, jo vairāki interviju dalībnieki norādīja, ka NVO darbībā ir bijuši periodi, kad ieguldījuši savu personīgo finansējumu dažādu saimniecisko izmaksu segšanai, tāpēc ir zudusi motivācija darboties NVO sektorā. Kā viens no aspektiem, kas varētu noturēt NVO pastāvīgu darbību, tiek norādīts regulārs finansējums NVO darbībai telpu izmaksu segšanai, finansējums kopienas vērtību

¹³ 2015. gadā šī festivāla nosaukums bija "Starptautiskais romu kultūras festivāls" (International Romani Culture Festival) - autoru piezīme.

¹⁴ Šādi pakalpojumi ir īstenoti, piemēram, Daugavpils valstspilsētas pašvaldībā. Informācija par piešķirto finansējumu romu NVO šim mērķim atrodama: Latvijas Republikas tiesībsargs (2022). Romu situācija Latvijā. Iegūts no: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2022/07/romu_situacija_latvija_2022_1648646871.pdf,12.lpp

¹⁵ Sabiedrības integrācijas fonds (2017) Infografika "Nevalstisko organizāciju līdzdalība interešu aizstāvībā valsts pārvaldes konsultatīvajās padomēs". Iegūts no: https://iic.lv/wp-content/uploads/2017/10/IIC_interesu_aizstaviba-1.pdf

¹⁶ Izglītības un zinātnes ministrija. Konsultatīvā padome mazākumtautību izglītības jautājumos. Iegūts no: <https://www.izm.gov.lv/lv/media/2167/download?attachment>

¹⁷ Kultūras ministrija, (2020). Romi. Iegūts no: <https://www.km.gov.lv/lv/romi>

¹⁸ Atbilstoši 03.10.2006 gada Ministru Kabineta noteikumiem Nr.808 "Noteikumi par biedrību, nodibinājumu un arodbiedrību gada pārskatiem" 2.punktam.

saglabāšanai (piemēram, tērpu iegāde kultūras pasākumiem), atbildība NVO administratīvajam vadītājam (personai, kura pastāvīgi ir iesaistīta NVO darbā).

4.4. ROMU NEVALSTISKO ORGANIZĀCIJU PIESAISTĪTAIS FINANSĒJUMS UN ĪSTENOTĀS AKTIVITĀTES

Romu NVO līdzīgi kā citām nevalstiskā sektora organizācijām ir iespēja savu darbību finansēt ne tikai no iekšējiem resursiem, bet arī meklēt citus finansējuma avotus plānoto aktivitāšu nodrošināšanai gan nacionālā, gan pašvaldību, gan starptautiskā līmenī.

Nacionālajā līmenī romu NVO darbībai finansiālu atbalstu kopš 2015. gada ir sniegusi Kultūras ministrija, ar kuras palīdzību ir īstenoti vismaz 33 projekti.¹⁹ To ietvaros ir tikuši organizēti romu kultūras pasākumi, izveidoti informatīvie materiāli, īstenoti izpratnes veicinoši pasākumi un citas aktivitātes. Papildus tam ir jāmin arī Kultūras ministrijas attīstītais projekts "Latvijas Romu platforma", kura īstenošanai piesaistīts Eiropas Savienības finansējums. Platformas ietvaros viena no aktivitātēm ir bijusi vērsta uz romu pilsoniskās sabiedrības kapacitātes stiprināšanu - ir tikuši organizēti semināri un apmācības, lai informētu par finansējuma piesaistes iespējām un projektu pieteikumu sagatavošanu, un 2016. gadā ir izstrādātas vadlīnijas, kuras izmantot kā palīg līdzekļus projektu pieteikumu gatavošanas procesā.²⁰ Vadlīnijām 2018. gadā ir izveidots pielikums, kurā iekļauta vairāk praktiska informācija par projektu pieteikumu sagatavošanu – kā korekti norādīt informāciju par pašu organizāciju un kā veidot projekta pieteikuma saturu.²¹ Tādējādi secināms, ka līdz šim ir izstrādāti atbalsta materiāli dažādās detalizācijas pakāpēs, kas nodrošina romu NVO izpratni dalībai vismaz nacionāla līmeņa projektu konkursos.

Šī pētījuma ietvaros tika lūgts Sabiedrības integrācijas fondam (SIF) sniegt informāciju par romu NVO aktivitāti organizētajos projektu konkursos Latvijas valsts budžeta finansētās programmās "NVO fonds" (turpmāk - "NVO fonds") un "Mazākumtautību un sabiedrības saliedētības programma". Šī pētījuma pārskata periodā 2015-2022 SIF bija saņēmis vienas romu NVO pieteikumus projektu konkursā "NVO fonds" vairākus gadus pēc kārtas, taču tikai vienā no gadiem tai tika piešķirts finansējums. Jāņem vērā, ka ikgadējā projektu konkursā "NVO fonds" pieteikumus var iesniegt kā makroprojektus vai mikroprojektus atkarībā no nepieciešamā finansējuma apjoma un organizācijas spējas kvalificēties prasībām. Taču novērots, ka pieteikumu skaits tieši uz makroprojektiem pieejamo finansējumu ir vislielākais²², kā rezultātā projekta pieteikumam ir jābūt sagatavotam augstā kvalitātē un konkurētspējīgam.

Savukārt SIF sniegtie dati saistīti ar projektu konkursu "Mazākumtautību un sabiedrības saliedētības programma" liecina, ka romu NVO nav pieteikušās, lai gan šīs programmas mērķis ir vērsts uz mazākumtautībām, un, salīdzinājumā ar projektu konkursu "NVO fonds", konkurence varētu būt salīdzinoši zemāka.

¹⁹ Kultūras ministrija (2022) Plāns romu stratēģiskā ietvara pasākumu īstenošanai 2022.-2023.gadam. Iegūts no: <https://www.km.gov.lv/lv/media/24998/download?attachment>

²⁰ Kultūras ministrija (2016) Praktiskās vadlīnijas par projektu izstrādi romu aktīvistiem un romu nevalstisko organizāciju pārstāvjiem atbilstoši projektu darbnīcai. Iegūts no: <https://www.km.gov.lv/lv/media/628/download?attachment>

²¹ Kultūras ministrija (2018) Informācija un praktiskie ieteikumi Romu NVO pārstāvjiem par projekta pieteikumu izstrādi reģionālo NVO atbalsta projektu konkursu ietvaros (pielikums Praktiskajām vadlīnijām par projektu izstrādi romu aktīvistiem un nevalstisko organizāciju pārstāvjiem atbilstoši projektu darbnīcai un apmācībām). Iegūts no: <https://www.km.gov.lv/lv/media/825/download?attachment>

²² Pēc SIF publicētajiem konkursa rezultātiem 2022. gada makroprojektu pieteikumu skaits bija 106 pieteikumi, un finansējuma varēja piešķirt tikai 58 % pieteikumu no šajā kategorijā kopējā pieteikumu skaita, savukārt mikroprojektu pieteikumu skaits bija 60 pieteikumi un apstiprinātais projektu pieteikumu īpatsvars bija 73 %. Iegūts no: <https://www.sif.gov.lv/lv/nvo-fonds#2023gads>

Ja aplūko situāciju ar pašvaldību finansējumu, tā ir atšķirīga katrā pašvaldībā. Šī pētījuma ietvaros tika lūgts pašvaldībām sniegt informāciju par piešķirto finansiālo atbalstu romu NVO. Galvenokārt, tika saņemta atbilde, ka šāds finansējums nav ticis piešķirts vai arī ir sniegts finansiāls atbalsts romu kopienai (sociālās palīdzības veidā, organizējot pasākumus, izmantojot citus atbalsta veidus, piemēram, vai arī, ka projekti romu kopienas integrācijai īstenoti sadarbībā ar citām nevalstiskajām organizācijām), nevis konkrēti romu NVO. Tomēr ir pašvaldības, kurās esošās NVO ir izmantojušas iespēju piesaistīt finansējumu. Piemēram, Jelgavas valstspilsētas pašvaldība katrā pārskata perioda gadā ir atbalstījusi tajā darbojošos biedrību “Romanu Čačipen”, līdzfinansējot gan projektu ieviešanu, gan pasākumu organizēšanu. Tāpat ir pieejama informācija arī par citām pašvaldībām, kurās romu NVO ir saņēmušas finansējumu dažādām atsevišķām aktivitātēm. Piemēram, Krāslavas novada dome 2021. gadā piešķīrusi finanšu līdzekļus remontdarbu veikšanai Krāslavas romu biedrībai.²³ Savukārt Daugavpils valstspilsētas pašvaldība ir atbalstījusi tajā darbojošās romu NVO, līdzfinansējot projektus, kuru ietvaros ir tikusi nodrošināta gan veļas mazgāšanas pakalpojuma pieejamība, gan šūšanas un dizaina kursu, un radošo darbnīcu norise.²⁴

No apkopotās informācijas ir secināms, ka ir gadījumi, kad pašvaldību pārstāvji no savas puses ir izrādījuši iniciatīvu, informējot NVO par atbalsta iespējām un piedāvājot tām praktisku palīdzību, lai īstenotu nepieciešamās darbības, kas ļautu piesaistīt finansējumu, taču šāda iespēja nav tikusi izmantota.

Romu NVO salīdzinājumā ar kopējo NVO sektoru galvenais kavējošais faktors veiksmīgai finansējuma piesaistei ir vājā kapacitāte. To atzīst gan paši romu kopienas pārstāvji²⁵, gan tas ir secināms arī no pašvaldību vērtējuma par romu NVO aktivitāti un iesniegto projektu pieteikumu kvalitāti. Piemēram, Latvijas Republikas tiesībsarga 2022. gadā publicētajā pētījumā “Romu situācija Latvijā”²⁶ ir norādīts, ka Rīgas valstspilsētas saņemtie romu NVO projektu pieteikumi ir bijuši zemā kvalitātē, vai arī, ka Jūrmalas valstspilsētas pašvaldībā, neskatoties uz pašvaldības praktisko atbalstu, netika izveidota romu jauniešu NVO, kurai būtu iespēja saņemt finansiālu atbalstu, jo tās potenciālie biedri raizējās par savām spējām tikt galā ar atskaitēm.

Tāpat arī jau iepriekšminētie fakti par romu NVO apstiprināto projektu pieteikumu skaitu SIF organizētajos projektu konkursos norāda uz iesniegto projektu pieteikumu trūkumiem attiecībā uz kvalitāti, lai tie varētu konkurēt ar citu iesniedzēju projektiem makroprojektu līmenī.

Kapacitātes stiprināšanas jautājumi jau tiek aktualizēti. Viens no piemēriem ir Kultūras ministrijas īstenotie “Latvijas Romu platforma” projekti, kuru ietvaros tiek ieviesti tieši uz pilsoniskās sabiedrības kapacitātes stiprināšanu vērsti pasākumi.

Šobrīd biedrība “Izglītības iniciatīvu centrs” īsteno Eiropas Komisijas finansētu Romu pilsoniskās sabiedrības monitoringa projektu, kā ietvaros tiek veidota nacionālā romu pilsoniskās sabiedrības koalīcija, kuras viens no mērķiem ir celt romu nevalstiskā sektora kapacitāti un iesaisti lēmumu pieņemšanā.²⁷ Taču svarīgi pieminēt tādu faktoru kā pašu romu NVO motivācija un aktivitāte, nevis tikai finansējuma pieejamība.

²³ Krāslavas novada pašvaldība (2022) Krāslavas novada pašvaldības 2021.gada publiskais pārskats. Iegūts no: <https://www.kraslava.lv/lv/media/2528/download>

²⁴ Latvijas Republikas tiesībsargs (2022) Romu situācija Latvijā. Iegūts no: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2022/07/romu_situacija_latvija_2022_1648646871.pdf

²⁵ Izglītības iniciatīvu centrs (2022) Pilsoniskās sabiedrības monitoringa ziņojums par nacionālā romu stratēģiskā ietvara kvalitāti Latvijā., 14.lpp Iegūts no: https://romacivilmonitoring.eu/wp-content/uploads/2023/02/RCM2-C4-2022-Latvia_final_LV.pdf

²⁶ Latvijas Republikas tiesībsargs (2022) Romu situācija Latvijā. Iegūts no: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2022/07/romu_situacija_latvija_2022_1648646871.pdf

²⁷ Romu pilsoniskās sabiedrības monitoringa ziņojums. Iegūts no: <https://iic.lv/projekti/romu-pilsoniskas-sabiedribas-monitoringa-zinojums/>

4.5. SECINĀJUMI

Romu NVO darbības galvenie rādītāji kopumā ir līdzīgi kopējai NVO un mazākumtautību NVO darbības dinamikai Latvijā. Līdzības ir novērojamas gan skaita attīstības dinamikā, gan aktivitātes ziņā, ja vērtē gada pārskatu iesniegšanu, gan arī to reģionālajā izvietojumā, vairumam organizāciju savu darbību koncentrējot Rīgas plānošanas reģionā. Taču, veicot romu NVO darbības analīzi, iezīmējās vairāki punkti, kam būtu jāpievērš uzmanība, lai veicinātu organizāciju iesaisti romu interešu virzīšanā:

- Romu NVO organizācijām trūkst kapacitātes ārējā finansējuma piesaistei aktivitāšu īstenošanai. Par to liecina gan iesniegto projektu pieteikumu kvalitāte, gan pašas kopienas pārstāvju sniegtais vērtējums. Kapacitātes trūkums šajā gadījumā ietver gan resursus pašas biedrības darbības nodrošināšanai, gan zināšanas un iemaņas projektu pieteikumu gatavošanā, iesniegšanā un projektu ieviešanā. Šobrīd jau tiek īstenoti daži pasākumi, lai šo kapacitāti stiprinātu, taču šim jautājumam būtu pievēršama papildu uzmanība. Kā viens no potenciāliem kapacitātes un zināšanu celšanas mehānismiem būtu romu NVO iesaiste projektu īstenošanā projektu partnera statusā, kurā būtu iespējams uzkrāt pieredzi un pārņemt zināšanas no projekta vadošā partnera.
- Romu NVO vidū ir zema interese par finansējuma piesaistīšanu projektu konkursos vai arī par citām atbalsta iespējām arī gadījumos, kad ir piedāvāts izmantot pašvaldības kapacitāti. Līdz ar to nodrošinot kapacitātes celšanas iespējas un vienkāršojot finansējuma piešķiršanas iespējas, var būt gadījumi, kad tās netiek pilnvērtīgi izmantotas.
- Domājot par mērķēta atbalsta mehānismu ieviešanu romu NVO, būtu jāapsver tā sasaiste ar NVO sektora kā nodarbinātības veida īstenošanu. Ieviešot mehānismu, kas ļautu romu NVO darbībai nodrošināt pastāvīgu finansējumu, sniegtu organizācijā nodarbinātajām personām papildu motivāciju darboties ilgtermiņā - ne tikai sekmējot kultūras mantojuma saglabāšanu, bet arī iesaistoties kopienas interešu aizstāvībā un lēmumu pieņemšanā. Šajā gadījumā atalgojuma faktors nebūtu jāskata kā noteicošais līdzdalībai NVO darbībā, bet gan jāskata kā papildu motivācija NVO darbības veicināšanai ilgtermiņā un kopējā NVO sektora stiprināšanai Latvijā.
- Ņemot vērā romu tautības pārstāvju noslēgtību savā kopienā un to, ka vidutēja klātesamība sekmē romiem nepieciešamo sadarbību ar citām iestādēm un organizācijām, iespējams, ka romu NVO efektīvākai darbībai palīdzētu tieši "atslēgas cilvēku" iesaistīšana.

5. ROMU IEKĻAUŠANĀS IESPĒJAS SABIEDRĪBĀ

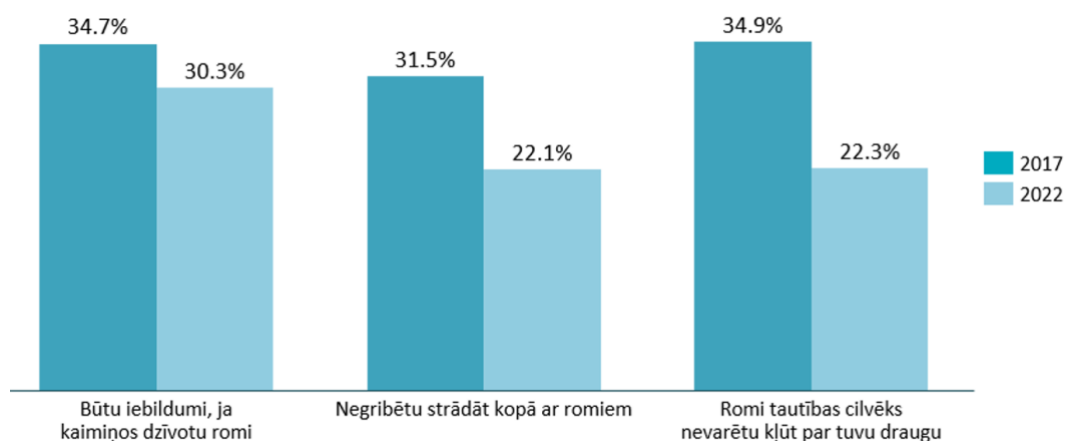
Šī pētījuma rezultātā iegūtie dati, kas izriet no romu tautības iedzīvotāju aptaujas, intervijām un fokusa grupu diskusijām, ir jāskata neatrauti starpkultūru attiecību kontekstā. Tāda pieeja pēc iespējas vairāk atspoguļo ne tikai sekas par romu tautības pārstāvju situāciju Latvijā, bet arī norāda uz cēloņiem vairākās jomās, kas skar šī pētījuma tvērumu.

5.1. SITUĀCIJAS APRAKSTS

Saskaņā ar SKDS apkopotajiem Latvijas iedzīvotāju aptaujas rezultātiem 2022. gada augustā par iedzīvotāju attieksmi pret dažādām sabiedrības grupām un informētību par rīcību diskriminācijas gadījumā²⁸, izriet, ka tikai mazliet vairāk nekā trešdaļa aptaujāto ir atvērti sadarbībai un dzīvotu līdzās dažādām sabiedrības grupām. 33 % respondentu uzskatīja, ka nav tādu cilvēku, kurus viņi nevēlētos redzēt savā darba kolektīvā, un 36 % respondentu norādīja, ka nav tādu cilvēku, kurus viņi nevēlētos sev kaimiņos.

Lai gan romiem Latvijas sabiedrībā tiek piedēvēti vairāki negatīvi stereotipi, 2022. gadā salīdzinājumā ar 2017. gadu Latvijas iedzīvotāju attieksmē ir novērojamas pozitīvas pārmaiņas un tolerances pieaugums (skatīt 16. ilustrāciju). Ja 2017. gadā no SKDS veiktās datu analīzes²⁹ izrietēja, ka 31,5 % respondentu nevēlētos strādāt vienā darba kolektīvā ar romiem, tad 2022. gadā šādi domājošo respondentu skaits bija sarucis līdz 22,1 %. Novērojamas pārmaiņas arī sabiedrības attieksmē pret romiem kā iespējamiem tuviem draugiem- 2017. gadā vairāk nekā trešdaļa respondentu (34,9 %) uzskatīja, ka romi nevarētu kļūt par viņu tuviem draugiem, 2022. gadā - jau mazāk kā ceturtdaļa (22,3 %) respondentu. Tas norāda uz pozitīvu attieksmes maiņu, kur sabiedrība kopumā romus neuztver kā svešiniekus. Savukārt izmaiņas sabiedrības viedoklī par romiem kā kaimiņiem ir bijušas minimālas, aptuveni trešdaļai iedzīvotāju būtu iebildumi, ja kaimiņos dzīvotu romi.

16. ILLUSTRĀCIJA. SABIEDRĪBAS ATTIEKSMES VĒRTĒJUMS

Avots: Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS. (2022)

Būtiskas izmaiņas ir novērojamas sabiedrības uzskatā, vai ir nepieciešama iejaukšanās diskriminācijas gadījumos. 2017. gadā 56 % respondentu uzskatīja, ka atsevišķos gadījumos būtu nepieciešams iejaukties,

²⁸ Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS. (2022). Latvijas iedzīvotāju aptaujas rezultāti "iedzīvotāju attieksmi pret dažādām sabiedrības grupām un informētību par rīcību diskriminācijas gadījumā". Iegūts no: <https://www.sif.gov.lv/lv/petijumi#iedzivotaju-attiekme-pret-dazadam-sabiedribas-grupam-un-informetiba-par-ricibu-diskriminacijas-gadijuma>

²⁹ Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS. (2017). Izpratne par toleranci, diskrimināciju sabiedrībā. Iegūts no: <https://www.sif.gov.lv/lv/media/1230/download?attachment>

redzot diskrimināciju, tomēr 2022. gadā šis rādītājs ir būtiski pieaudzis līdz 86 %, kas liecina par sabiedrības empātiju un gatavību reaģēt uz diskriminācijas situācijām.

Starpkultūru attiecībām ir tieša nozīme sabiedrības saliedētības veicināšanā. Starpkultūru attiecības "ieziņē sabiedrības kopējo morāles horizontu un virza sociālo rīcību. Taču starpkultūru attiecības var arī apgrūtināt Latvijas iedzīvotāju sadarbības iespējas, ja tās tiek iegrožotas negatīvos starpgrupu priekšstatos".³⁰

Latvijas politikā saliedētas sabiedrības koncepts aizsākās līdz ar Satversmes preambulas pieņemšanu 2014. gadā, kura sniedz Latvijas valstiskuma redzējumu, definē vērtības un saliedētas sabiedrības attīstības pamatus. Saliedētas sabiedrības politikas virsmērķis ir "nacionāla, solidāra, atvērta un pilsoniski aktīva sabiedrība, kuras pastāvēšanas pamats ir Satversmē noteiktās demokrātiskās vērtības un cilvēktiesības, latviešu valoda un latviskā kultūrtelpa"³¹.

"Saliedētības politikas risinājumiem jābūt adresētiem gan sabiedrības mazākumam, gan vairākumam"³², jo sabiedrības saliedētība notiek caur savstarpējo pielāgošanos, savstarpēja atbalsta sniegšanu, un tas ir savstarpējas sadarbības process. "Saliedētības politika, lai cik rūpīgi un iekļaujoši izstrādāta, tā būs, paliks neīstenota, ja valsts ieceres negūs pilsoniskās sabiedrības un privātā sektora atbalstu un rīcību"³³. Šī konteksta ietvarā ir jāmin fakts par to, ka efektīvu mazākumtautības līdzdalību var panākt caur praktisku to iesaisti, piemēram, starp pašvaldību vai valsts "lēmumu pieņēmējiem būtu pārstāvētas dažādas sabiedrības grupas, ieskaitot mazākumtautības. Tas nodrošinās, ka sociālekonomiskā iekļaušana noritēs atbilstošā veidā, nevis saskaņā ar vairākuma priekšstatiem"³⁴.

Turklāt šī pētījuma ietvaros novērojams, ka romu mediators vai romu valodu pārzinošs skolotāja palīgs ir nozīmīga saikne romiem ar pārējo sabiedrību, veicinot viņu iekļaušanos vidē ārpus romu kopienas, piemēram, izglītības, nodarbinātības un veselības jomā.

Papildus ir jāmin romu mediatoru ieguldījums saliedētības procesos. Lai gan viņi nav starp lēmumu pieņēmējiem pašvaldībās, tomēr viņu vidutāju loma starp romiem un lēmuma pieņēmējiem (ministrijās un pašvaldībās) vai pašvaldību iestāžu pārstāvjiem ir nozīmīga izpratnes gūšanā par romu vajadzībām. Piemēram, izglītības jomā, kad ir nonākts pie secinājuma, ka romu tautības bērniem ar vājām valsts valodas zināšanām ir grūtības visā izglītības procesā, tiek izveidotas atsevišķas telpas, kurās var jau iepriekš sagatavot romu kopienas bērnus skolai, uzlabojot viņiem valsts valodas zināšanas un laicīgāk iesaistot viņu vecākus izglītības procesā.

Savukārt romu valodu pārzinošs skolotāja palīgs romu tautības bērniem ir saikne starp izglītības iestādi, bērnu un vecākiem, jo viņam ir romu valodas zināšanas, un ja viņš pats ir romu izcelsmes, tas vieš vēl lielāku uzticību.

"Kurš mani sapratīs labāk, nekā roms." (Rkp_1)

Romu valodu pārzinoša skolotāja palīga klātbūtne izglītības iestādēs palīdz ne tikai romu tautības jauniešiem iejusties izglītības procesā, bet arī sekmē apkārtējās sabiedrības izpratni par citu tautību

³⁰ Latvijas Universitātes Filozofijas un Socioloģijas institūts, M. Kaprāns, I. Mieriņa, A. Saulītis. (2020). Pētījuma ziņojums "Starpkultūru stereotipi un aizspriedumi Latvijā".

³¹ Ministru kabineta 2021. gada 5. februāra rīkojums Nr. 72 "Par Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādņem 2021.-2027. gadam". Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/320841-par-saliedetas-un-pilsoniski-aktivas-sabiedrības-attīstības-pamatnostādņem-2021-2027-gadam>

³² Mieriņa I., Ose L., Kaprāns M., Lāce A. (2017). Vienojošas nacionālās identitātes un Latvijas kultūrtelpas nostiprināšana. Priekšlikumi sabiedrības integrācijas plānam 2019.-2025.gadam. Ekspertu ziņojums., 170.lp. Iegūts no:

https://www.km.gov.lv/sites/km/files/media_file/ekspertu20zinojums20vienojosas20nacionalas20identitates20un20kulturtelpas20nostiprinasanai1.pdf

³³ Turpat.

³⁴ Turpat.

vajadzībām, veicinot vienlīdzīgas iespējas un likvidējot šķēršļus, kas ierobežo vienlīdzīgas līdzdalības iespējas un sabiedrisko pakalpojumu pieejamību.

Romu mediatoru loma ikdienā tiek uzsvēta arī kopīgas izpratnes gūšanā starp valsts un pašvaldību iestādēm, kā arī veselības iestādēm un romu pacientiem, piemēram, starp ģimenes ārstu un romu pacientu. Lai gan ārstu attieksme ir pozitīva un atvērta, tomēr ne visi romu pārstāvji brīvi pārvalda valsts valodu, lai varētu detalizēti izklāstīt situāciju ārstam.

Šobrīd kopā ir pieci romu mediatori visā Latvijā, kuri sadarbojas ar romiem noteiktās pašvaldībās - Rīgas valstspilsētas pašvaldībā, Jūrmalas valstspilsētas pašvaldībā, Jelgavas valstspilsētas pašvaldībā, Ventspils valstspilsētas pašvaldībā un Balvu novada pašvaldībā. Taču no intervijām izriet, ka romu mediatori būtu nepieciešami arī citās pašvaldībās, piemēram, Jēkabpils valstspilsētas pašvaldībā, Krāslavas novada pašvaldībā. Fokusa grupu diskusijās tiek norādīts, ka romu mediatori būtu nepieciešami pašvaldībās, kurās romu kopiena sasniedz vismaz 50 romu iedzīvotājus. Piemēram, Balvu novada pašvaldībā reģistrēto romu skaits ir 85 (2022. gads, CSP), taču praktiski romu kopienas dzīvē iesaistās tuvu 50 dažāda vecuma romi.

Viena no romu tautības kopīgām iezīmēm, kas tiek pieminēta intervijās ar romu kopienu pārstāvjiem, romu mediatoriem un citām personām, kuri ir biežā saskarsmē ar romiem, ir viņu noslēgtība un piesardzība saskarsmē ar citiem ārpus savas kopienas.

“Romi ir noslēgtāka diaspora nekā citas. [...] Grūti atbildēt kāpēc - varbūt palicis no 2. Pasaules kara ietekmes - bailes parādīt iekšējo pasauli. Kultūru rāda, vēsturi, dziesmas un dejas, mākslu. Bet ne iekšējo mijiedarbību ar cilvēkiem. Romi turas vairāk kopā savas kopienas ietvaros.” (Rkp_1)

“Romi turās visi kopā. Rads rada galā. Rads radam palīdz un nekad viņu nepametīs.” (Rkp_6)

Interviju dalībnieki labprāt dalās stāstos par romu izcelsmi, par viņu vēsturiskajiem nodarbošanās veidiem, par iepriekšējo paaudžu dzīvi saskaņā ar dabu, kā arī par savu garīgo mantojumu un vērtībām. Šī pētījuma ietvaros tiek novērots, ka daļa Latvijas sabiedrības varētu būt nepietiekami izglītota par romu kultūru un vēsturiskajiem faktiem, tostarp par romu genocīdu Latvijā vācu okupācijas laikā, tāpēc joprojām Latvijā sabiedrības daļa balstās uzskatos, kas ir veidojušies no stereotipiem.

Taču vienlaikus ir nepieciešama arī pašu romu labāka informētība, kas attiecas uz dažādu pakalpojumu pieejamību nodarbinātībā, izglītībā, sociālajā jomā Latvijā, valsts aktualitātēm un arī romu kultūru.

Pētījumā par Latvijas iedzīvotāju medijpratību un mediju satura lietošanas paradumiem³⁵ tika norādīti dažādi viedokļi par mediju ietekmi uz mazākumtautībām, piemēram, ka jāpievērš uzmanību tam, “kāda mediju telpā viņi iegūst informāciju par notikumiem un it īpaši šo notikumu interpretāciju”. Savukārt cita eksperta daļa puda atbalstu mazākumtautību daudzveidības popularizēšanai un uzskatīja, ka “saturs, kas tiktu veidots dažādām tautībām, dažādotu mediju saturu, padarot to saistošāku, interesantāku un saprotamāku ne tikai uzrunātajai auditorijai, bet izglītotu visu mediju lietotāju kopumu, veidojot izpratni par dažādību un toleranci, kā arī padarītu pievilcīgāku un krāsaināku mediju piedāvāto saturu.”³⁶ Turklāt pētījumā par Latvijas iedzīvotāju medijpratību un mediju satura lietošanas paradumiem tika minēts, ka šādu mediju atbalstam būtu piešķirams valsts finansējums, un tas tiek skaidrots ar to, ka mazākumtautību organizācijām un biedrībām nav atbilstošu resursu, bet komerciālajiem medijiem tas varētu nebūt izdevīgi nelielās auditorijas dēļ.

Romu tautības kopiena ir piesaistīta tikai savai mītnes valstij atšķirībā no citām mazākumtautībām Latvijā, to savās intervijās arī uzsver romu kopienu pārstāvji.

³⁵ Tirdzniecības un sociālo pētījumu centrs “Latvijas Fakti”. (2021). Pētījums par Latvijas iedzīvotāju medijpratību un mediju satura lietošanas paradumiem. Sabiedrības aptauja un dziļās intervijas ar mediju ekspertiem. 253.-254. lpp. Iegūts no: https://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title_file/ledz_medijpratiba_PETIJUMS.pdf

³⁶ Turpat.

“Mēs esam pa visu pasauli izplatīti, bez savas zemes. Tas laikam mūs arī atšķir no citām tautībām. Kā arī nav vienas valodas.” (Rkp_4)

Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādnēs 2021.-2027. gadam tiek aicināts uz iekļaujošu līdzdalību, kas ir ceļš uz atvērtu sabiedrību, kurā tiek cienītas un atbalstītas visu sabiedrības locekļu intereses neatkarīgi no etniskās izcelsmes, tiesiskā statusa, veselības stāvokļa vai citām atšķirībām, kas var vai mēdz kļūt par atstumtības cēloņiem (atšķirīga attieksme, stereotipi, diskriminācija).

5.2. SECINĀJUMI

- Neskatoties uz Latvijas sabiedrības dažādiem negatīviem stereotipiem par romiem, ir redzams, ka no 2017. gada līdz 2022. gadam Latvijas iedzīvotāju attieksme pret šo kopienu ir mainījusies uz pozitīvo pusi un ir pieaugusi sabiedrības tolerance.
- Romiem ir izaicinājums attiecībā uz uzticēšanos ārpus savas kopienas, un tas ir saistīts ar ilgstoši negatīvu attieksmi sabiedrībā pret romiem. Tieši tāpēc romu mediatoram un romu valodu pārzinošam skolotāja palīgam ir svarīga šī vidutāja (starpnieka) loma starp romu kopienu un Latvijas sabiedrību, t.sk., politikas veidotājiem valsts un vietējā līmenī, lai tiktu laicīgi apzinātas romu vajadzības tās kopienas sekmīgai integrācijai sabiedrībā un iegūta vienota izpratne starp visām iesaistītajām pusēm.
- Sabiedrības saliedētībai ir jānotiek caur savstarpējo pielāgošanos un savstarpēja atbalsta sniegšanu, kas nozīmē, ka jāveicina visu iesaistīto pušu aktīva līdzdalība sabiedrības saliedētības sekmēšanā, proti, jāfokussējas ne tikai uz pašu romu kopienu, bet arī uz sabiedrību tās izglītošanā par etniskajām minoritātēm un to īpatnībām.

6. IZGLĪTĪBA

Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021. - 2027. gadam (NAP2027)³⁷ ir galvenais valsts vidēja termiņa attīstības plānošanas dokuments, kas saskaņā ar attīstības plānošanas sistēmu Latvijā ir hierarhiski augstākais vidēja termiņa attīstības plānošanas dokuments³⁸.

NAP2027 rīcības virziena „Kvalitatīva, pieejama, iekļaujoša izglītība” mērķa „Iekļaujoša izglītības vide” 179. uzdevums „Preventīvi un intervences pasākumi izglītības pārtraukšanas riska samazināšanai un pasākumi sociālai integrācijai (skolas, atbalsta personāla, vecāku un institūciju savstarpējā sadarbība; sociālo dzīves prasmju attīstība; atbalsta personāla piesaiste; individualizēts mācību atbalsts; agrīnā izglītības vajadzību diagnostika; nelabvēlīgā situācijā nonākušu jauniešu atbalsts)” un 182. uzdevums „Sociālās atstumtības riskam pakļauto bērnu un jauniešu (sociāli ekonomiskie riski, speciālās vajadzības, nelabvēlīgā situācijā nonākuši jaunieši, u.c. priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas riski) iesaistīšana ārpus formālās izglītības (t.sk., interešu izglītības) pasākumos (t.sk., skolas vidē – kā vispārējā, tā profesionālajā izglītībā)” paredz risināt problēmsituācijas, lai sekmētu uz cilvēku centrētu Latvijas izaugsmi un īstenotu ilgtermiņa konceptuālajā dokumentā “Latvijas izaugsmes modelis: cilvēks pirmajā vietā” noteikto.

Izglītības attīstības pamatnostādņēs 2014.-2020. gadam³⁹ (turpmāk – pamatnostādnes 2014-2020) ir uzsvērts, ka izglītība ir “ceļš uz cilvēka individuālās dzīves kvalitāti, zināšanu sabiedrības veidošanu un valsts ekonomisko izaugsmi un labklājību. Ieguldījumi izglītībā un mūžizglītībā ir būtisks priekšnoteikums tautsaimniecības attīstībai un valsts konkurētspējas veicināšanai, kā arī augstāka labklājības līmeņa sasniegšanai”. Tieši tāpēc izglītība ir svarīga ikvienam cilvēkam, ģimenei, sabiedrībai un valstij kopumā. Minētajās pamatnostādņēs 2014-2020 tika norādīts pie iekļaujošās izglītības principa un individualizētas mācību pieejas nepietiekamai ieviešanai, ka jāsekmē trešo valstu pilsoņu un nacionālo minoritāšu, t.sk., romu bērnu un jauniešu iesaiste Latvijas izglītības sistēmā, ņemot vērā kultūrvēsturiskās tradīcijas.

Ievērojot, ka izglītības sistēmā sociāli ekonomiskā situācija un etniskā piederība netiek fiksēta, jo saskaņā ar Latvijas likumdošanu tautības norādīšana ir brīvprātīga⁴⁰, IZM pēdējos aktuālos datus par izglītojamajiem etniskās piederības skatījumā ir apkopojusi par 2016./17. mācību gadu⁴¹, un pēc pieejamajiem pēdējā monitoringa datiem pamatnostādņu 2014-2020 rezultāti par izglītību agrīni pametušo romu īpatsvaru ir gandrīz sasniegti⁴², ņemot vērā, ka plānotais rezultāts bija mazināt izglītību agrīni pametušo romu īpatsvaru no 10 % 2012. gadā līdz 7 % 2020. gadā (2016./17. mācību gadu īpatsvars bija 7,5 %, tomēr nav pieejami jaunāki dati par 2020. gadu). Papildus tam pamatnostādnes 2014-2020 paredzēja, ka iespēja saņemt atbalsta pasākumus izglītības ieguvei tiem cilvēkiem (t.sk., romiem), kuri ir pakļauti sociālās atstumtības riskam, ir turpmākās rīcības pamatjautājums. Turklāt kā aktuāla tika atzīta arī sabiedrības izglītošana par daudzveidības, diskriminācijas, rasisma, ksenofobijas, seksisma un sociālās atstumšanas jautājumiem, un piedāvāt romu kopienai un citām mazaizsargātām sabiedrības grupām kompleksus atbalsta pasākumus.

³⁷ LR Saeimas 2020. gada 2. jūlija paziņojums “Par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2021.-2027.gadam (NAP2027)”. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/315879-par-latvijas-nacionalo-attistibas-planu-20212027-gadam-nap2027>

³⁸ Attīstības plānošanas sistēmas likums, 9. panta otrā daļa. Pieņemts Saeimā 2008. gada 8.maijā. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/175748-attistibas-planosanas-sistemas-likums>

³⁹ LR Saeimas 2014. gada 22. maija paziņojums “Par Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.-2020. gadam apstiprināšanu”. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/266406-par-izglitibas-attistibas-pamatnostadnu-20142020gadam-apstiprinasanu>

⁴⁰ Ministru kabineta 2012. gada 21. februāra noteikumi Nr. 134 "Personu apliecinošu dokumentu noteikumi". Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/244720>

⁴¹ Saskaņā ar LR Izglītības ministrijas sniegto informāciju šī pētījuma veikšanas laikā - autoru piezīme.

⁴² Saskaņā ar Ministru kabineta 2019. gada 8. oktobrī izskatīto informatīvo ziņojumu “Par Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam īstenošanas 2014.-2017.gadā starpposma novērtējumu”, 2017. gadā izglītību agrīni pametušo romu īpatsvars bija 7,5 %. Iegūts no: <https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40468938>

Saskaņā ar Izglītības attīstības pamatnostādņēs 2021. - 2027.gadam⁴³ (turpmāk – pamatnostādnes 2021-2027) izvirzīto uzdevumu par iekļaujošas izglītības pieejas nodrošināšanu visos izglītības līmeņos, kā nozīmīga prioritāte ir pasākumi romu skolēnu atbalstam un iesaistei izglītībā, t.sk., “nodrošināt sadarbību starp pašvaldību, skolu, pedagogiem un vecākiem, lai laikus apzinātu romu skolēnus, kuri varētu pārtraukt mācības, un sniegtu viņiem individuālu atbalstu (arī noteiktu mācību priekšmetu apguvē); nodrošināt romu mediatoru atbalstu; attīstīt romu skolotāju palīgu praksi izglītības iestādēs, kurās mācās lielāks skaits romu bērnu u.c.”.

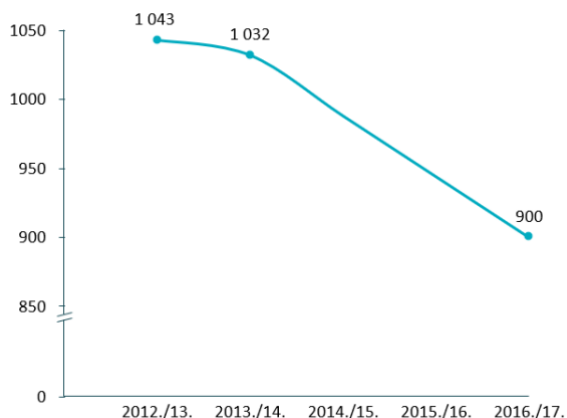
Eiropas Savienības Padomes (turpmāk – Padome) ieteikums par romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību⁴⁴ (turpmāk - Padomes ieteikums) piekļuvei kvalitatīvai un iekļaujošai vispārējai izglītībai mudina paredzēt pasākumus, kas varētu attiekties uz pedagogu izpratnes iegūšanu par kultūrvēsturiskajām romu tradīcijām, lai pēc iespējas efektīvāk iesaistītu romus Latvijas izglītības sistēmā, proti, “pasākumi, kas vairo skolotāju un citu skolas darbinieku informētību par romu vēsturi, romu kultūrām un metodēm, ar ko atpazīt un apkarot diskrimināciju. Līdz ar to, ja nevar nodrošināt “romu palīgu”, būtu vismaz jāveic informējoši pasākumi skolotājiem” (Padomes ieteikums – nozares uzdevums 6 h).

Attiecībā uz vecāku izpratnes sekmēšanu par izglītības procesiem un viņu iesaisti, kā arī mediatoru un pedagoģisko asistentu nozīmi saiknei starp bērnu, vecākiem un skolu, (Padomes ieteikums – nozares uzdevums 6 e) rosina ieviest pasākumus, kas “veicina vecāku efektīvu iesaistīšanos romu skolēnu izglītībā un sekmē saiknes starp skolām un vietējām kopienām, tostarp, izmantojot mediatorus un pedagoģiskos asistentus”.

6.1. ROMU IZGLĪTĪBAS LĪMENIS SKAITĻOS

Kā minēts iepriekš, romu skaits izglītības iestādēs Latvijā netiek monitorēts kopš 2016./17. mācību gada, savukārt līdz tam, līdzīgi kā valstī kopumā, romu skaits izglītības iestādēs bija samazinājies. Pēdējā monitoringa dati rāda, ka 2016./17. mācību gadā (skatīt 17. ilustrāciju) 144 izglītības iestādēs, kas bija 20 % no kopējā izglītības iestāžu skaita, mācījās 900 romu skolēni (0,4 % no kopējā skolēnu skaita).

17.ILUSTRĀCIJA. ROMU SKOLĒNU SKAITS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒS

Avots: IZM

Kā attēlots 18. ilustrācijā, lielākā daļa jeb 51 % romu 2016./17. mācību gadā bija mācījušies vispārējās pamatzglītības programmās un 4 % vispārējās vidējās izglītības programmās, savukārt 34 % speciālās

⁴³ Ministru kabineta 2021. gada 22. jūnija rīkojums Nr. 436 “Par Izglītības attīstības pamatnostādņēm 2021.-2027. gadam”. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/324332-par-izglitibas-attistibas-pamatnostadnem-20212027-gadam>

⁴⁴ EIROPAS SAVIENĪBAS PADOMES IETEIKUMS par romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību, 2021. gada 12. marts, (2021/C93/01). Iegūts no: <https://www.km.gov.lv/lv/media/18898/download?attachment>

pamatizglītības programmās. Samazinājies to romu skolēnu īpatsvars, kuri apgūst profesionālās izglītības programmas. 2013./14. mācību gadā tie bija 5 % no visiem skolēniem, savukārt 2016./17. mācību gadā 2 %.

18. ILLUSTRĀCIJA. ROMU SKOLĒNU SKAITA SADALĪJUMS PA PROGRAMMU VEIDIEM 2016./17. MĀCĪBU GADĀ

Avots: IZM

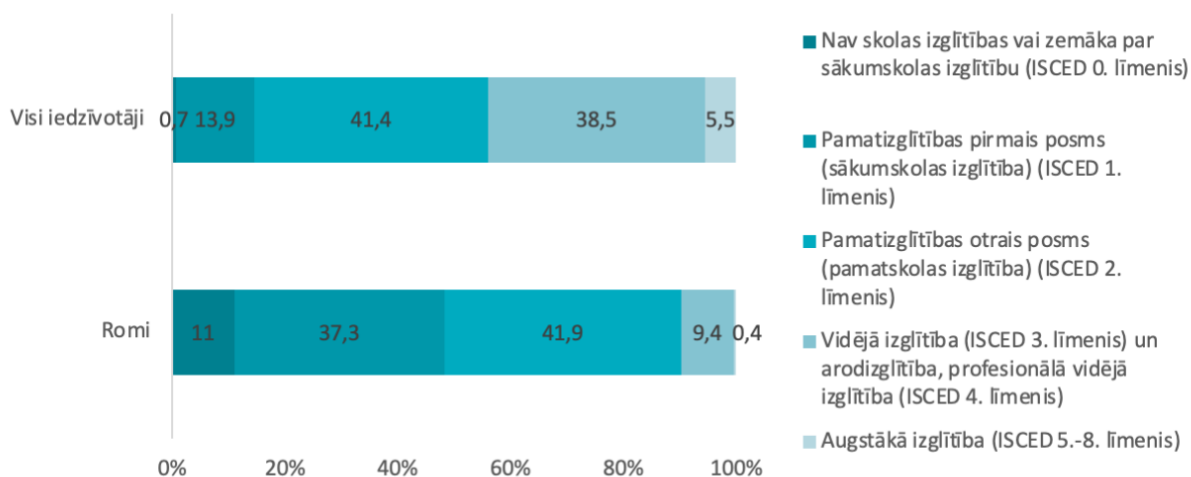
Vērtējot IZM datus, var secināt, ka kopumā ir uzlabojies romu bērnu īpatsvars, kuri ir ieguvuši obligāto pamatizglītību. 2013./14. mācību gadā bija 153 romu skolēnu jeb 15 % no kopējā romu skolēnu skaita, kuri neieguva obligāto pamatizglītību, savukārt 2015./16. mācību gadā tādi bija 68 romu skolēni jeb 7,5 % no romu skolēnu kopējā skaita. Galvenie iemesli mācību pārtraukšanai abos mācību gados ir bijuši vienādi: ģimenes ir aizbraukušas no valsts vai skolēni ir sasnieguši 18 gadu vecumu⁴⁵. 2016./17. mācību gadā 194 romu skolēniem jeb 21,5 % no kopējā romu skolēnu skaita tika nodrošināti papildu atbalsta pasākumi. Lielākā daļa jeb 52 % atbalsta pasākumu tika nodrošināti matemātikā, 48 % latviešu valodā, 45 % dabaszinībās un 42 % angļu valodā, kas ir līdzīgi kā IZM iepriekšējā monitoringa laikā 2013./14. mācību gadā.

Salīdzinot 2011. gada un 2021. gada tautas skaitīšanas datus par kopējo izglītības līmeni romu vidū, ir samazinājies to romu vecumā no 15-24 gadiem, kuriem nav iegūta pamatskolas izglītība: 2011. gadā tie bija 56 % romu, savukārt 2021. gadā 48,3 %. Līdzīgi arī vecumā virs 25 gadiem: 2011. gadā 46,3 % romu nebija iegūta izglītība, bet 2021. gadā 33,7 % romu. Tomēr salīdzinājumā ar kopējo situāciju valstī, romu kopienas vidū cilvēku bez pamatskolas izglītības īpatsvars ir būtiski lielāks kā vidēji valstī.

Atbilstoši 19. ilustrācijā sniegtajai informācijai, būtiski lielāks īpatsvars nekā vidēji valstī ir romu vecumā no 15 līdz 24 gadiem vidū, kuri nav ieguvuši pamatskolas izglītību: vidēji valstī 14,6 %, savukārt romu vidū 48,3 %.

⁴⁵ Izglītības un zinātnes ministrija (2017). Romu tautības skolēnu mācību sasniegumu monitorings 2016./2017. mācību gadā par laika periodu no 2013./2014. mācību gada.

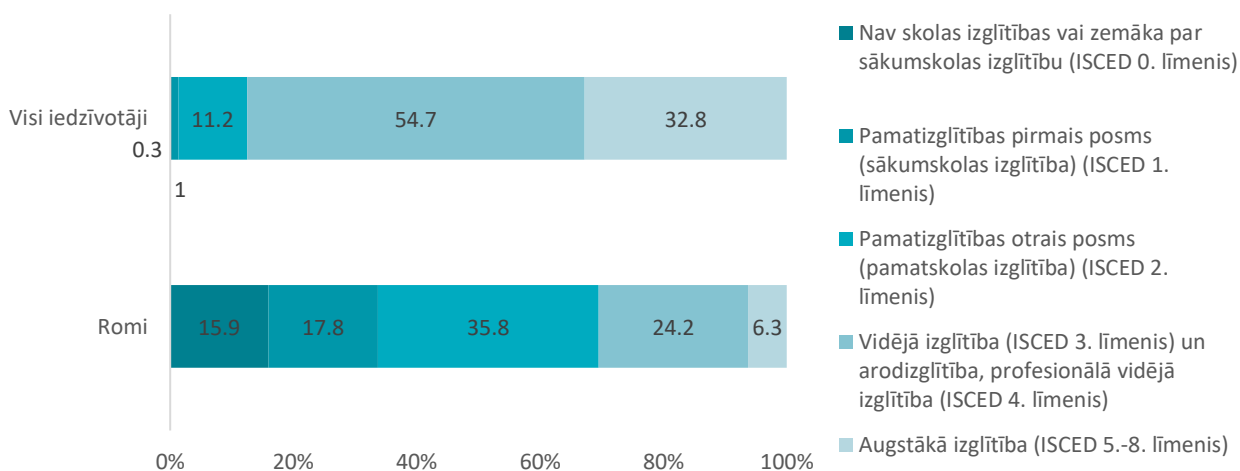
19.ILUSTRĀCIJA. IEDZĪVOTĀJI 15-24 GADU VECUMĀ PĒC IZGLĪTĪBAS LĪMEŅA 2021. GADA SĀKUMĀ

Avots: CSP

Tāpat būtiski mazāks ir to romu kopienas iedzīvotāju īpatsvars vecumā no 15 līdz 24 gadiem, kuri ir ieguvuši vidējo izglītību, arodizglītību vai profesionālo vidējo izglītību: vidēji valstī 38,5 %, savukārt romu vidū 9,4 %.

20.ILUSTRĀCIJA. IEDZĪVOTĀJI 25 UN VECĀKI PĒC IZGLĪTĪBAS LĪMEŅA 2021. GADA SĀKUMĀ

Avots: CSP

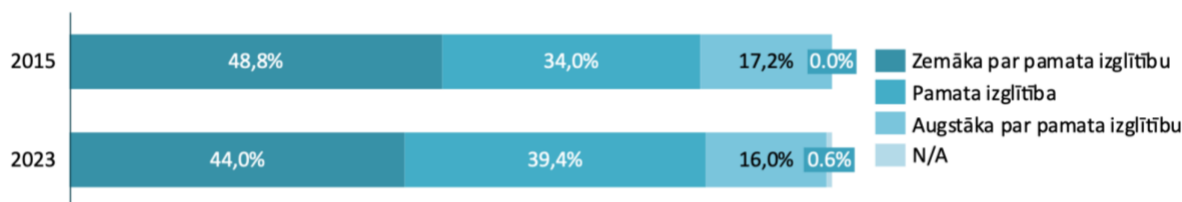
Arī iedzīvotāju vidū vecumā no 25 gadiem (skatīt 20. ilustrāciju), kuriem nav iegūta pamatskolas izglītība, lielāks īpatsvars ir romu vidū, kur 33,7 % romu nav ieguvuši pamatskolas izglītību, savukārt vidēji valstī īpatsvars ir 1,3 %. Tāpat valstī vidēji ir lielāks īpatsvars iedzīvotājiem ar iegūtu vidējo izglītību, arodizglītību vai profesionālo vidējo izglītību, 54,7 % un iegūtu augstāko izglītību 32,8 %, savukārt romu vidū attiecīgi rādītāji ir 24,2 % un 6,3 %.

Romu aptaujas dati (skatīt 21. ilustrāciju) norāda uz zemo izglītības līmeni romu kopienā, lielākā daļa (44 %) aptaujāto romu ir ar zemāku izglītības līmeni kā pamatzglītība. Salīdzinot ar 2015. gada pētījumu, īpatsvars ir nedaudz sarucis: 2015. gadā 48,8 % aptaujāto romu bija ar zemāku par pamata izglītības līmeni. Salīdzinot ar 2015. gada pētījuma datiem, nedaudz pieaudzis ir to romu īpatsvars, kuri ir ieguvuši pamatzglītību: 2015. gadā tie bija 34 % no aptaujātajiem romiem, savukārt 2023. gadā 39,4 % no aptaujātajiem romiem.

21.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “KĀDA IR JŪSU IZGLĪTĪBA?”

(2023: Bāze = Visi respondenti; N 350)

(2015: Bāze = Visi respondenti; N 365)

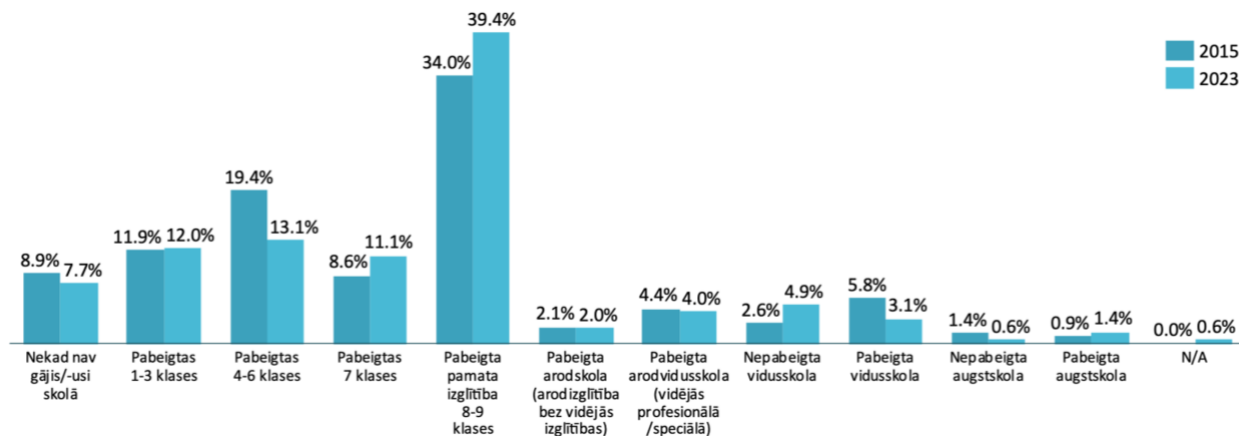
Avots: Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Detalizēti izvērtējot aptaujas respondentu iegūto izglītības līmeni 2015. gada pētījumā un 2023. gada pētījumā, no 22. ilustrācijas var secināt, ka nedaudz samazinājies īpatsvars ir to romu vidū, kuri nekad nav gājuši skolā, attiecīgi 8,9 % 2015. gadā un 7,7 % 2023. gadā. Lai arī pēc aptauju datiem ir pieaudzis to romu skaits, kuri ir ieguvuši pamatskolas izglītību, salīdzinot 2015. gada un 2023. gada pētījumu datus, ir samazinājies to romu īpatsvars, kuriem ir pabeigta vidusskolas izglītība, attiecīgi 5,8 % 2015. gadā un 3,1 % 2023. gadā.

22.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “KĀDA IR JŪSU IZGLĪTĪBA?” (DETALIZĒTS SADALĪJUMS)

(2023: Bāze = Visi respondenti; N 350)

(2015: Bāze = Visi respondenti; N 365)

Avots: “Latvijas fakti” veiktā romu aptauja (2015) un Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Lai arī, salīdzinot ar 2015. gada pētījuma datiem, ir audzis romu īpatsvars ar pabeigtu pamatzglītību, tomēr kopumā būtiskas izmaiņas šo astoņu gadu laikā nav notikušas. Līdz ar to var secināt, ka izglītības jomā līdz šim veiktie pasākumi nav bijuši pietiekami efektīvi un mērķtiecīgi, vai arī nepietiekamā apjomā, lai sekmētu iekļaujošu izglītību.

Vienlaikus gan 2015. gada pētījuma dati, gan arī šī pētījuma dati, kā arī CSP statistikas dati apstiprina, ka aptuveni 48 % Latvijā dzīvojošo romu izglītības līmenis neatbilst IZM noteiktajam par pamatzglītības iegūvi kā obligātu prasību. Turklāt tas būtiski ietekmē romu nodarbinātības iespējas, piemēram, neformālās izglītības programmas var nebūt pieejamas tiem, kuriem nav iegūta pamatzglītība.

Lai arī kopumā romu situācija izglītībā ir uzlabojusies, attiecīgi ir palielinājies to romu īpatsvars, kuri ir ieguvuši pamatskolas izglītību, tomēr vēl joprojām tā ir būtiski zemāka kā vidēji Latvijā. Tāpēc to var uzskatīt par izaicinājumu sabiedrībai kopumā. Pētījumā iegūtie dati norāda uz to, ka izglītības jomā vēl joprojām pastāv nopietnas problēmas, kas ietekmē Latvijā dzīvojošo romu kopienas iespējas strādāt dažādās nozarēs un pilnvērtīgi piedalīties sabiedrības dzīvē, un laika posmā no 2015. gada līdz pētījuma veikšanai situācija nav būtiski uzlabojusies. Tieši tāpēc būtu nepieciešams pievērst uzmanību izglītības politikai, kas veicinātu iekļaujošu izglītību, aptverot visas sabiedrības grupas.

PAMATIZGLĪTĪBA

2016./17. mācību gadā vispārējās pamatizglītības programmās mācījās 458 romu skolēni. Lielākā daļa jeb 54,3 % mācījās pamatizglītības programmā, 34,2 % mazākumtautību pamatizglītības programmā un pārējie romu skolēni mācījās citās programmās, piemēram, pamatizglītības otrā posma (7.-9. klase) vakara (maiņu) programmā.

2016./17. mācību gadā speciālās pamatizglītības programmā mācījās 308 romu skolēni, kas ir 34,2 % no kopējā romu skolēnu skaita. Lielākā daļa jeb 39 % romu skolēnu bija mācījušies speciālās pamatizglītības programmā izglītojamiem ar garīgās attīstības traucējumiem un 22,4 % speciālās pamatizglītības programmā izglītojamiem ar mācīšanās traucējumiem, pārējie romu skolēni mācījās citās programmās, piemēram, speciālās pamatizglītības mazākumtautību programmā izglītojamiem ar mācīšanās traucējumiem. Kopumā izglītojamo skaits, salīdzinot ar IZM iepriekšējā monitoringa datiem 2013./14. mācību gadā, bija audzis gan skolēnu skaita, gan īpatsvara ziņā (2013./14. mācību gadā speciālās pamatizglītības programmā mācījās 269 skolēni jeb 26 % no romu skolēnu kopējā skaita).

VIDĒJĀ VISPĀRĒJĀ IZGLĪTĪBA, ARODIZGLĪTĪBA, PROFESIONĀLĀ VIDĒJĀ IZGLĪTĪBA UN AUGSTĀKĀ IZGLĪTĪBA

2016./17. mācību gadā vispārējās vidējās izglītības programmā mācījās 33 romu skolēni jeb 3,6 % no kopējā romu skolēnu skaita. Lielākā daļa jeb 30 % mācījās vispārējās vidējās izglītības humanitārā un sociālā virziena vakara (maiņu) programmā, 24 % vispārējās vidējās izglītības vispārīgā virziena programmā un 24 % vispārējās vidējās izglītības vispārīgā virziena mazākumtautību programmā. Pārējie skolēni mācījās citās programmās, piemēram, vispārējās vidējās izglītības humanitārā un sociālā virziena neklātienēs programmā.

2016./17. mācību gadā profesionālās izglītības programmās mācījās 15 romu skolēni jeb 2 % no kopējā romu skolēnu skaita. Lielākā daļa jeb 33 % mācījās arodizglītības programmā pēc pamatizglītības ieguves (ēdināšanas pakalpojumi), 26 % profesionālās pamatizglītības programmā ar kvalifikāciju pavāra palīgs un 20 % profesionālās pamatizglītības programmā ar kvalifikāciju galdnieka palīgs, pārējie romu skolēni mācījās citās programmās, piemēram, profesionālās vidējās izglītības programmā pēc pamatizglītības ieguves (enerģētika).

Kopumā romu vidū iedzīvotāju īpatsvars ar iegūtu augstāko izglītību vecumā virs 25 gadiem ir 6,3 % no visiem romiem, kas ir būtiski zemāks kā vidēji valstī, kas ir 32,8 %.

Analizējot datus par romu iesaisti pamatizglītības un vidējās izglītības (tai skaitā vidējā profesionālā izglītība un arodizglītība) posmā, būtiski ir ņemt vērā, ka dati ir ar sešu gadu nobīdi, tas ir, nav pieejama informācija par to, kāds ir bijis romu bērnu īpatsvars un kādās programmās viņi ir mācījušies, piemēram, 2021./22. mācību gadā. Lai arī skaidrojums datu neesamībai ir saistīts ar to, ka tautības norādīšana ir brīvprātīga un šobrīd izglītības iestādēm nav informācijas par skolēnu tautību, šāda informācijas pieejamība būtu svarīga, lai detalizēti saprastu esošo situāciju un potenciāli varētu sniegt mērķētāku atbalstu tieši romu skolēniem. CSP dati norāda uz būtiskām atšķirībām izglītības līmenī romu kopienas vidū un datiem par situāciju vidēji Latvijā. No tā var secināt, ka vēl joprojām romu kopienas vidū pastāv būtiskas problēmas izglītības ieguvē, kas negatīvi ietekmē arī romu turpmākās iespējas iekļauties darba tirgū un sabiedrībā kopumā. Arī fokusa grupas dalībnieki situāciju, ka nav pieejama informācija par romu bērniem pirmsskolas un skolas vecumā, ir satraucoša un rada grūtības iesaistīt romu skolēnus izglītības procesos:

“Esam jau runājuši ar PMLP un CSP par jautājumu, kā var identificēt romu bērnus un jauniešus obligātajā izglītības vecumā un arī pirms tam. Jo, ja neiejaucas agrīni, tas rada lielākas grūtības jau vēlāk.”
(FGD_NVO)

Līdz ar to ir jādome par risinājumiem, kā apzināt romu bērnu un jauniešu skaitu Latvijā, īpaši, ja ģimenes ir sociāli neaizsargātas, vecākiem ir zems izglītības līmenis vai ģimenei ir trūcīgās mājsaimniecības vai maznodrošinātās personas statuss.

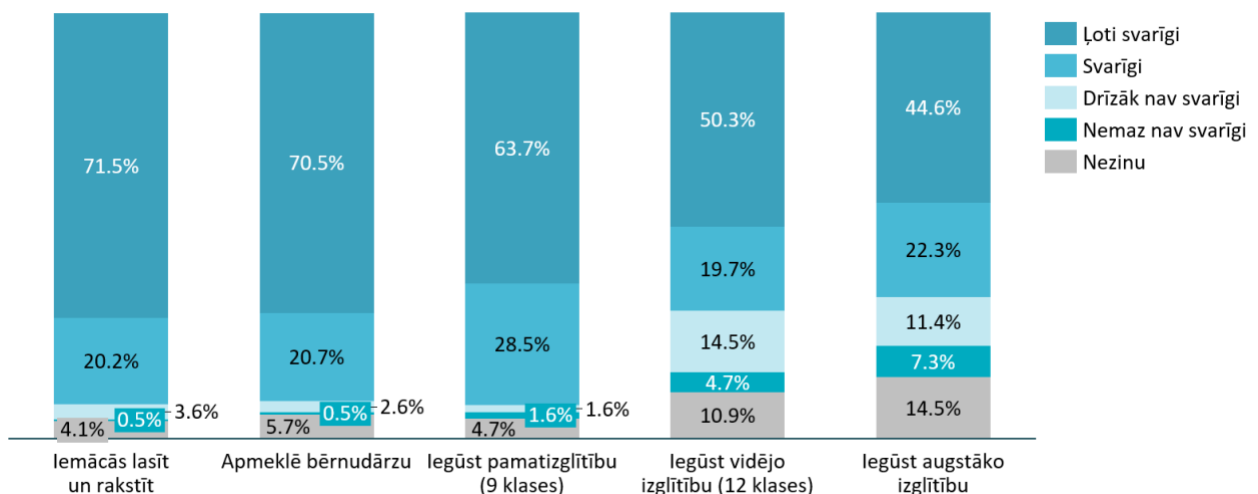
6.2. PIRMSSKOLAS NOZĪME UN MOTIVĀCIJA IEGŪT IZGLĪTĪBU

Gan intervijās, gan fokusa grupu diskusijās viens no nozīmīgākajiem faktoriem, kas ietekmē vēlmi iesaistīties mācību procesā, ir vide, kurā romi dzīvo. Ja vecāki un vecvecāki ir gājuši skolā, tad ir lielāka iespēja, ka arī bērni tiks motivēti iegūt izglītību un viņiem radīsies izpratne par izglītības nepieciešamību. Tomēr piemēri romu kopienas vidū atšķiras. Ir arī ģimenes, kuru nodarbinātība ir saistīta ar tirdzniecību, lauksaimniecību, līdz ar to šo ģimeņu prioritātes ir vairāk vērstas uz peļņas gūšanu, ģimenes veidošanu, bet mazāk uz izglītības iegūšanu. Vienlaikus ir pozitīvi piemēri, kur ģimenēs vecāki ir analfabēti, bet bērni ir bijuši pietiekami motivēti, lai iegūtu augstāko izglītību, un vecāku izglītības trūkums ir bijis kā motivējošs faktors.

Pēc romu aptaujas datiem (skatīt 23. ilustrāciju), var secināt, ka lielākajai daļai romu ir svarīgi, lai viņu bērni iegūst prasmes un zināšanas līdz pamatzglītības līmenim. Lielākā daļa aptaujāto romu (91,7 %) kā ļoti svarīgu vai svarīgu vērtē savu bērnu vai mazbērnu iespējas iemācīties lasīt un rakstīt. Līdzvērtīgs īpatsvars (91,2 %) kā ļoti svarīgu vai svarīgu vērtē nepieciešamību saviem bērniem vai mazbērniem apmeklēt bērnudārzu. Tāpat arī vairums romu (92,2 %) kā ļoti svarīgu vai svarīgu norāda nepieciešamību saviem bērniem vai mazbērniem iegūt pamatzglītību. Lai arī mazāks respondentu īpatsvars norāda nozīmi iegūt vidējo izglītību (70,0 %) un augstāko izglītību (66,9 %), kopumā var secināt, ka romu vecāki atzīst izglītību kā nozīmīgu resursu, kas būtu nepieciešams viņu bērniem, lai veicināt viņu attīstību un nākotnes iespējas.

23.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “VAI, DOMĀJOT PAR SAVU BĒRNU UN MAZBĒRNU IZGLĪTĪBU, JŪSUPRĀT, IR SVARĪGI LAI VIŅI..?”

(Bāze = Respondenti, kuriem ir bērni vecumā līdz 18 gadiem; N 193)

Avots: Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Salīdzinot aptaujas datus ar 2015. gada pētījuma datiem, būtisku atšķirību nav. Līdzīgi arī 2015. gadā lielāks īpatsvars bija romu, kuriem bija svarīgi, lai bērni un mazbērni iemācās lasīt un rakstīt, un iegūst pamatzglītību. Tomēr jāpiemin, ka abu aptauju dati nav pilnvērtīgi salīdzināmi, ņemot vērā, ka 2015. gadā

uz šo jautājumu tika lūgts atbildēt pilnīgi visiem aptaujas dalībniekiem, arī tiem, kuriem bērnu vecumā līdz 18 gadiem nebija.

Viens no būtiskiem faktoriem, lai veicinātu romu bērnu izglītības ieguvei, ko uzsver fokusa grupas dalībnieki, ir romu bērnu iesaiste izglītībā pēc iespējas agrākā vecumā un regulāra izglītības iestāžu apmeklētība. Agrīna iesaiste ļauj bērniem pierast pie skolas vides un veido pamatu arī turpmākai izglītības ieguvei. Izglītības prasības ir augstas un, ja nav iegūts pamats jau pirmsskolas posmā, tas var radīt sarežģījumus arī turpmāk.

"Ja būs stabils pamats, tad [skolēns] gūs panākumus arī turpmāk." (FGD_ljp)

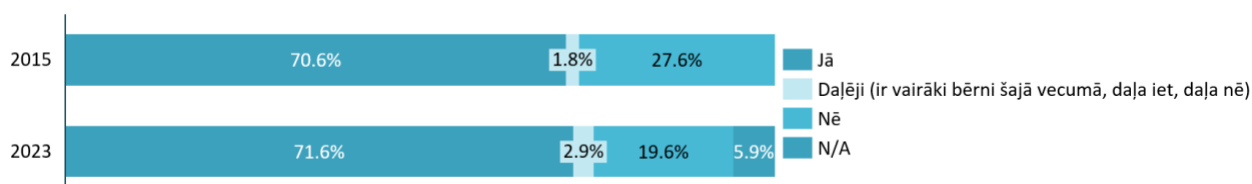
Bērnu tiesību uz izglītību ievērošana agrīnā vecumā veicina efektīvu risinājumu personiskām, sociālām un ar izglītību saistītām grūtībām pamatizglītības vecumā un arī pusaudžu gados. Atsaucoties uz Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komitejas viedokli un Latvijas Republikas tiesībsarga vērtējumu, mazu bērnu pirmie dzīves gadi ir viņu fiziskās un garīgās veselības, emocionālās drošības, kultūras un personas identitātes un spēju attīstības pamats^{46,47}.

Šī pētījuma laikā veiktās aptaujas dati (skatīt 24. ilustrāciju) norāda uz to, ka lielākajai daļai respondentu (71,6 %), kuriem ir bērni vecumā no trīs līdz septiņiem gadiem, bērni apmeklē pirmsskolas izglītības iestādi. Savukārt aptuveni ceturtajai daļai respondentu bērni neapmeklē bērnudārzu. Salīdzinot ar 2015. gada veiktā pētījuma aptaujas datiem, būtisku izmaiņu nav.

24.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS "VAI JŪSU BĒRNS/I, KURI IR VECUMĀ NO 3 LĪDZ 7 GADIEM, PAŠLAIK APMEKLĒ BĒRNU DĀRZU?"

(2023: Bāze = Respondenti ar bērniem 3 - 7 gadu vecumā; N 102)

(2015: Bāze = Respondenti ar bērniem 3 - 7 gadu vecumā; N 110)

Avots: "Latvijas fakti" veiktā romu aptauja (2015) un Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Šobrīd pēc fokusa grupas dalībnieku novērojumiem, biežāk romu bērni tiek vesti uz pirmsskolu tikai tad, kad tiek sasniegts piecu gadu vecums, ņemot vērā, ka bērnu no piecu gadu vecuma izglītošana Latvijā ir obligāta. Pēc pašvaldības datiem, kas piedalījās fokusa grupas diskusijā, 2022./23. mācību gadā pirm skolā nebija iesaistīts neviens romu bērns, kas būtu jaunāks par pieciem gadiem. Šādas situācijas vajadzētu mazināt, veicinot bērnu agrāku iesaisti pirmsskolā.

Pēc romu aptaujas datiem biežāk norādītie iemesli, kāpēc bērns vecumā no 3 līdz 7 gadiem neapmeklē izglītības iestādi ir:

- Neprot latviešu valodu (norādījuši 25 % no aptaujātajiem romu vecākiem);
- Bērns bieži slimo (norādījuši 13 % no aptaujātajiem romu vecākiem);
- Bērns ir ar invaliditāti (norādījuši 8 % no aptaujātajiem romu vecākiem);

⁴⁶ Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komiteja, (2005). Vispārējais komentārs Nr. 7. Bērnu tiesību īstenošana agrīnā bērnībā, 6.punkts.

Iegūts no: <https://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/General%20Comment%20No.%207.docx>

⁴⁷ Latvijas Republikas tiesībsargs, A.Ilves, K.Freiberga, K.Dragune. 2021/2022. Romu situācija Latvijā., 18.lp. Iegūts no: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2022/07/romu_situacija_latvija_2022_1648646871.pdf

- Bērns bērnudārza vidē nejūtas labi, tai skaitā vecāki izjūt diskrimināciju (norādījuši 17 % no aptaujātajiem romu vecākiem);
- Nav pienākusi rinda (norādījuši 8 % no aptaujātajiem romu vecākiem);
- Bērns ir pārāk mazs (norādījuši 8 % no aptaujātajiem romu vecākiem).

Salīdzinot norādītos iemeslus ar 2015. gada pētījuma datiem, kur biežāk norādītie iemesli bija, ka vecāki paši audzina bērnu un ir garas rindas uz bērnudārzu, tad 2023. gada pētījuma aptaujā respondenti kā iemeslu biežāk min latviešu valodas trūkumu (norādījuši 9 no 24 respondentiem). Valodas trūkums dažos gadījumos tiek minēts kopā ar diskrimināciju un bērnu nevēlēšanos iet uz bērnudārzu, kas norāda uz būtiskām problēmām romu bērniem iekļauties pirmsskolas vidē.

Arī fokusa grupas dalībnieki kā vienu no iemesliem, kāpēc vecāki bērnus uz pirmsskolu ved tikai obligāti noteiktajā vecumā, min latviešu valodas zināšanu trūkumu gan bērniem, gan vecākiem, kas savukārt traucē komunicēt ar citiem bērniem un pedagogiem. Tomēr arī šajā gadījumā, jo agrāk bērns uzsāk pirmsskolas gaitas, piemēram, trīs vai četrus gadus vecumā, jo ātrāk spēš pielāgoties skolas videi un spēš ātrāk iemācīties latviešu valodu. Fokusa grupas dalībnieki uzsver vecāku iesaistes nozīmīgumu un motivāciju bērnus regulāri vest uz pirmsskolas izglītības iestādi, tādējādi veidojot arī pašu bērnu izpratni par izglītības svarīgumu. Līdz ar to būtiski ir sniegt atbalstu arī pašiem vecākiem. Arī romu kopienas pārstāvji fokusa grupas diskusijā uzsvēra to, ka paradumi ir jāveido regulāri, un ne vienmēr vecākiem ir pietiekama izpratne par to, cik tas ir svarīgi. Turklāt romu kopienas ietvaros tiek plānoti atbalsta veidi, lai veicinātu vecāku izpratni:

“[Vietas nosaukums] ir nodibināta biedrība, ir telpas, mēbeles, un vāksim kopā mazos bērnus, kuri neapmeklē bērnudārzus. [...] rādīsim to kultūru, kas notiek skolā. Tiks runāts gan latviešu, gan romu valodā, lai ātrāk sāktu saprast valodu. Gan arī, lai vecākus pieradinātu, ka bērnam jāiet un jāsež tās divas stundas un jāmācās.” (Rkp_6)

Nepieciešama regulāra komunikācija ar romu bērnu vecākiem un skaidrojošs darbs. Piemēram, pašvaldība, kas piedalījās fokusa grupas diskusijā, kā pozitīvu piemēru minēja regulāru komunikāciju ar romu bērnu vecākiem, kas rezultējās kā regulārs bērnudārza apmeklējums.

Tomēr, lai nodrošinātu regulāru komunikāciju, vispirms ir nepieciešams šos vecākus atrast. Viens no šķēršļiem, ko izceļ fokusa grupas dalībnieki, ir deklarētās dzīvesvietas nesakrītība ar faktisko dzīvesvietu, kas mazina iespējas atrast un uzrunāt vecākus. Lai gan tiek fiksēta arī faktiskā dzīves vietas adrese, taču arī tā bieži tiek mainīta. Nozīmīga loma šajā gadījumā ir romu kopienas pārstāvim, piemēram, romu mediatoram, romu valodu pārzinošam skolotāja palīgam, ar kura palīdzību tiek veidota komunikācija ar ģimeni un kurš ir saskarsmes punkts ar izglītības iestādi, izglītības pārvaldi un romu ģimeni.

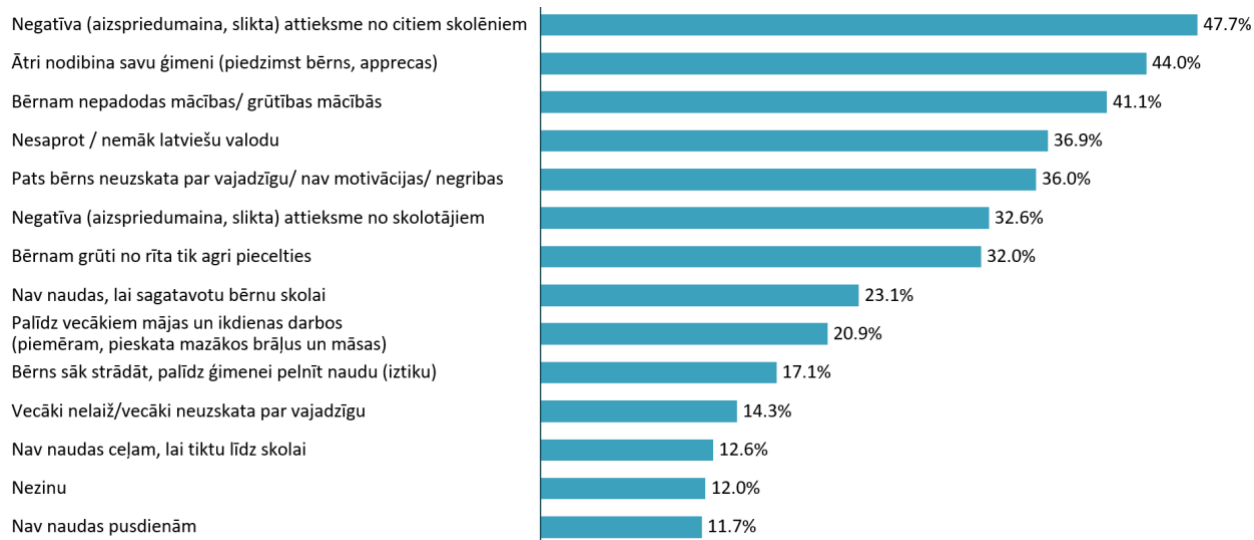
Papildus ir jānorāda fokusa grupu dalībnieku viedoklis saistībā ar faktoru, kas kavē regulāru pirmsskolas apmeklējumu romu bērnu vidū. Viens no tādiem ir bērna ilgstoša prombūtne. Bieži šāda prombūtne tiek attaisnota ar ārsta zīmi, taču ne visos gadījumos var pārliecināties par tās pamatotību, līdz ar to būtu nepieciešams sekmēt komunikāciju starp izglītības iestāžu pārstāvjiem un ģimenes ārstiem.

6.3. ŠĶĒRŠĻI IZGLĪTĪBAS IEGUVEI

Analizējot romu aptaujas datus (skatīt 25. ilustrāciju), kā biežāk norādītie iemesli, kāpēc romu bērni mazāk nekā citu tautību bērni apmeklē skolu un nepabeidz pamatskolu, tiek minēta negatīva attieksme no citiem skolēniem (47,7 %), agra ģimenes veidošanas prakse (44 %) un bērnam ir grūtības mācībās (41,4 %).

25.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “KĀDĒĻ, JŪSUPRĀT, ROMU BĒRNI MAZĀK NEKĀ CITU TAUTĪBU BĒRNI APMEKLĒ SKOLU / PĀRTRAUC MĀCĪBAS, NEPABEIDZOT PAMATSKOLU?”

(Bāze = Visi respondenti; N 350)

Avots: Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Salīdzinot ar 2015. gada pētījuma datiem, kā biežāk norādītie iemesli bija, ka romu vecākiem nav pietiekamu līdzekļu, lai sagatavotu bērnu skolai (49,7 %), izglītības ieguvī bērns neuzskata par vajadzīgu / bērnam nav motivācijas (43,2 %) un vecāki neuzskata par vajadzīgu apmeklēt izglītības iestādi (26,7 %). Savukārt 2023. gada aptaujā biežāk minētais iemesls, ka ir negatīva attieksme no citiem skolēniem, 2015. gada pētījuma aptaujā kā iemeslu norādīja 21,4 %, kas netieši norāda uz izmaiņām skolēnu savstarpējās attiecībās, piemēram, diskriminācijas aspektā. Tāpat, salīdzinot 2015. un 2023. gada pētījumu aptauju datus, ir audzis to respondentu viedoklis, kuri kā iemeslu min latviešu valodas zināšanu trūkumu. 2015. gadā to kā iemeslu norādīja 11,1 %, bet 2023. gadā jau 36,9 %.

VALODA

Kā minēts iepriekš, būtiski audzis ir to respondentu īpatsvars, kas norāda latviešu valodas nezināšanu kā iemeslu pārtraukt mācības, un tas ir viens no šķēršļiem bērnu un jauniešu motivācijai iesaistīties izglītības iegūšanā. Lai gan vairākās intervijās izskanēja, ka romi pārvalda vismaz trīs valodas, proti, romu, krievu un latviešu, kā arī daļai ir angļu valodas zināšanas, tomēr daļa romu pārstāvju intervijās ir norādījuši, ka trūkst latviešu valodas prasmes tādā līmenī, lai varētu pilnvērtīgi apgūt mācību vielu.

Bieži vien intervijās latviešu valodas trūkums tiek norādīts kā kavējošais aspekts saglabāt bērniem vēlmi mācīties, jo ir grūtības mācībās. Ja neviens no ģimenes nevar palīdzēt, tad apņemšanās mācīties ir vēl mazāka. Arī fokusa grupu diskusijās izskanēja viedoklis, ka latviešu valodas nezināšana ir viens no iemesliem, kāpēc vecāki bērnus nevēlas vest uz pirmsskolas izglītības iestādi.

AIZSPRIEDUMI

Diskriminācija intervijās tiek minēta kā viens no biežākajiem faktoriem, kas kavē bērnam pilnvērtīgi iekļauties izglītības procesos un socializēties ar citiem vienaudžiem. Diskriminācija ir novērota ne tikai no bērnu puses, bet arī no izglītības iestāžu pārstāvju puses. Intervijās romu pārstāvji dalās pieredzē, piemēram, ja negatīvās situācijās ir iesaistīts romu bērns, viņš tiek apsūdzēts pirmais. Lai arī pēc situācijas izpētes veikšanas, tomēr vainīgais nav romu tautības bērns, atvainošanās par nepelnītu apvainošanu netiek saņemta.

No pedagogu puses ir dzirdēti nievājoši komentāri vai arī romi tiek pāragri vainoti dažādu pārkāpumu veikšanā pat pirms veikta pārbaude, kas savukārt ietekmē arī pārējo skolēnu attieksmi pret romu bērniem:

“Ja skolotājs tā dara un runā, tad citi bērni to arī redz, viņi to dzird.” (Rkp_6)

Romu tautības bērni saņem arī nievājošu attieksmi no citiem bērniem. Pēc romu kopienu pārstāvju domām īpaši to izjūtot romi, kuriem ir tumšāka ādas krāsa. Novērots, ka skolotāji uz bērnu konfliktiem, kuros iesaistīts roms, mēdzot arī nereaģēt un norādīt, ka tas ir jārisina vecākiem nevis pedagogam.

“Skolā nosauc par “izdzimteni”, un pēc tam mamma aizgāja uz skolu, bet skolotāja atbildēja “lai paši tiek galā” un lai mamma tiek galā. Un skolotāja pat nesodīja to bērnu. Ja roms būtu teicis, tad mammai uzreiz būtu jāiet uz pārrunām.” (Rkp_20)

Taču daļa intervējamo norādīja, ka nav izjūtuši diskrimināciju izglītošanās laikā, un kā iespējamus iemeslus minēja savu attieksmi pret mācībām, draudzību ar citu tautību bērniem, kā arī savu vizuālo izskatu un vecāku atbalstu.

Diskrimināciju ir izjūtuši vecāki gan no izglītības iestāžu pārstāvju puses, gan no citu bērnu vecākiem, it īpaši klases sapulcēs. Vairāk tā ir bijusi slēptā diskriminācija, tāpēc vecāki mēģinājuši izvairīties apmeklēt skolu vai tās pasākumus, lai mazinātu bērnu sasaisti ar romu tautību.

Kā būtisko lielākā daļa romu kopienas pārstāvju intervijās norāda, ka nebūtu vēlams veidot atsevišķas skolas vai klases tieši romu skolēniem, jo tas mazina iespējas apmeklēt tās izglītības iestādes, kas atrodas tuvāk skolēna dzīvesvietai. Šādu pašvaldības pieeju, kad tiek nošķirti romu kopienas bērni no citu tautību vienaudžiem, intervējamie neatbalsta, jo uzskata, ka bērnam ir jāiet skolā, kas tuvāk mājām, kā arī jāveicina saskarsme ar dažādu tautību skolēniem.

“Bērniem nepieciešama konkurence, lai viņi augtu, pilnveidotos. Kad ir dažādu tautību jaunieši, viņi konkurē, un bērniem tas ir nepieciešams. Lai vienā katlā vārās, tas nav pareizi. Sava veida segregācija.” (Rkp_1)

DAŽĀDU RESURSU TRŪKUMS

Intervijās kā nozīmīgs iemesls izglītības procesa pārtraukšanai tiek minēts ģimenes finansiālais stāvoklis, kad jauniešiem ir jāuzņemas daļa no pienākumiem par ģimenes labklājību un jāiesaistās iztikas pelnīšanā, kas savukārt nozīmē izglītības pārtraukšanu. Līdzekļu trūkums ierobežo izglītības iespējas arī studēt gribētājiem, jo ir nepieciešami līdzekļi dzīvesvietai, transportam, kā arī ikdienas vajadzībām.

Lai gan pašvaldības palīdz ar pabalstu skolai nepieciešamo kancelejas preču iegādei, kā arī piešķir brīvpusdienas, tomēr finanšu līdzekļi nepieciešami arī ikdienā, kad mācības ir sākušās, piemēram, apģērbis dažādiem laikapstākļiem.

“Svarīgi, lai meitenēm ir tīras zeķbikses, nav cauras. Kleitiņa nav novalkāta. Bērni uz to skatās.” (Rkp_4)

Visas pašvaldības nesedz izmaksas par pusdienām, nepieciešams līdzfinansējums no vecākiem, taču ne visiem romu vecākiem ir šādi līdzekļi. Vēl arī brīvpusdienas nosaka ģimenes statuss, vai tā ir maznodrošinātā vai trūcīgā, taču dažu ģimeņu ienākumi ir nedaudz lielāki kā normatīvajos aktos noteikts, tāpēc statuss nepienākas.

Nokļūšana līdz izglītības iestādei ir nākamais izaicinājums tiem, kuri dzīvo ārpus pilsētas un kuriem ir jāizmanto sabiedriskais transports. Lai gan pašvaldības organizē skolēnu autobusu, tomēr pirmsskolas vecuma bērnu nokļūšana līdz bērnudārzam ir sarežģīta bez vecāku asistēšanas vai pavadoņa.

“Sanāk, ka bērni jālaiž vieni ar autobusu, tur viņus vienus izlaiž, vieni viņi nokļūst pie tām durvīm, bet atvērt jau nevar. Durvis lielas, rokturis augstu.” (Rkp_20)

Turklāt vecāki skolēnu autobusā netiek ielaisti un arī paši nevar nogādāt bērnu ar sabiedrisko transportu, jo tas sanāk dārgi un tie ir papildu izdevumi. Savukārt vecākam, kurš ir nogādājis savu bērnu ar sabiedrisko transportu līdz bērnudārzam, nav vietas, kurā varētu uzkavēties, līdz bērna mācību aktivitāšu beigām. Dzīve ārpus pilsētas nozīmē, ka bērniem ir jāceļas agri, un ne vienmēr bērnus ir viegli pamodināt, tāpēc vecākiem ir ērtāk, ja bērni paliek mājās.

ĢIMENES VEIDOŠANA AGRĀ VECUMĀ

Fokusa grupas dalībnieku vidū ir novērots, ka izglītības process biežāk tiek pārtraukts pusaudžu vecumā, attiecīgi pamatzglītības iegūšanas laikā. Ir bijuši gadījumi, kad izglītības process ir pamests tieši ģimenes veidošanas dēļ. Līdzīgi kā romu aptaujā, arī intervijās ar romu kopienas pārstāvjiem ģimenes veidošana agrā vecumā ir minēta kā viens no svarīgākajiem iemesliem, kāpēc pārāgri tiek pārtrauktas mācības:

“Jaunos gados sāk jau dzīvot kopā, parādās bērni, mēģina kaut ko strādāt un par izglītību jau ir aizmirsuši.” (Rkp_1)

Arī atbilstoši Tiesībsarga veiktajam pētījumam par romiem Latvijā⁴⁸ viens no romu tautības bērnu priekšlaicīgas mācību procesa pārtraukšanas iemesliem ir romu meiteņu kļūšana par mātēm 14-15 gadu vecumā.

6.4. NEPIECIEŠAMIE ATBALSTA PASĀKUMI

SKOLOTĀJU PALĪGI

2016./17.mācību gadā vispārējās izglītības iestādēs strādāja divi romu tautības skolotāju palīgi, savukārt pieprasījums pēc romu skolotāju palīgiem bija krietni augstāks – uz 2017./18. mācību gadu bija nepieciešami 16 romu tautības skolotāju palīgi. Šāds pieprasījums norāda uz to, ka nepieciešama individuāla pieeja romu tautības skolēniem un jauniešiem izglītības procesā, kas sekmē viņu iekļaušanos sabiedrībā.

Atbilstoši Tiesībsarga veiktajam pētījumam par romiem Latvijā⁴⁹, septiņās no aptaujātajām pašvaldībām, trijās - Ventspils, Jelgavas un Daugavpils valstspilsētas pašvaldībās, ir nodrošināti romu skolotāju palīgi kādā no izglītības iestādēm.

Arī fokusa grupu dalībnieki, kā veicinošu faktoru romu skolēnu iesaistei izglītībā un regulārai izglītības iestāžu apmeklēšanai min romu tautības pārstāvju klātbūtni izglītības iestādēs:

“Skolā tiek nodarbināti vairāki romu tautības cilvēki, piemēram, sētnieks. Un tas varbūt ir palīdzējis veidot kontaktu, ka redz, ka ņem darbā un ka mēs - līdzvērtīgi ar katru cilvēku.” (FGD_ljp)

Intervijās tiek norādīta nepieciešamība pēc sava veida uzticības personas skolās, kura atbalsta un pieskata romu bērnus. Romu pārstāvju klātbūtne potenciāli varētu mazināt tās situācijas izglītības iestādēs, kad romu skolēni tiek pārāgri vainoti kādu negatīvu rīcību veikšanā. Tas arī palīdzētu komunikācijai pedagogiem ar romu vecākiem, īpaši tiem, kuru latviešu valodas zināšanas ir ierobežotas un ir grūtības saprast skolas procesus. Romu kopienas pārstāvji intervijās dalījās ar pieredzi, ka reizēm bērna vecāki nav pietiekami izglītoti, lai pareizi uztvertu, kas no viņiem tiek sagaidīts mācību procesā. Būtu nepieciešama individuāla pieeja, ar kuru vecākiem tiek dotas konkrētas norādes saistībā ar lietām vai procesiem, kas nepieciešami bērnam.

“Lai pasaka, kas tieši ir jādara; kur to meklēt; ar ko tieši runāt.” (Rkp_16)

Fokusa grupu diskusiju dalībnieki norādīja, ja gadījumā skolotāju palīgu ienākšana tiktu sekmēta arī citās izglītības iestādēs, kurās mācās romu kopienas bērni, skolotāju palīgam nebūtu obligāti jāpieder pie romu etniskās grupas, bet gan brīvi jāpārzina romu valoda.

Intervijās un fokusa grupu diskusijās tika minēts, ka optimāls romu skolēnu skaits, no kura būtu vēlams paredzēt skolotāja palīgu izglītības iestādēs, ir 20 un vairāk skolēnu.

⁴⁸ Latvijas Republikas tiesībsargs, A.Ilves, K.Freiberga, K.Dragune. 2021/2022. Romu situācija Latvijā., 22.lp. Iegūts no: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2022/07/romu_situacija_latvija_2022_1648646871.pdf

⁴⁹ Latvijas Republikas tiesībsargs, A.Ilves, K.Freiberga, K.Dragune. 2021/2022. Romu situācija Latvijā., 21.lp. Iegūts no: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2022/07/romu_situacija_latvija_2022_1648646871.pdf

Papildus atbalsta personām izglītības iestādēs, fokusa grupu diskusiju dalībnieki uzskata, ka būtu nepieciešami kursi tieši pedagogu izglītošanai par multikulturālu daudzveidību izglītības iestādēs. Šāda prakse varētu veicināt iekļaujošu politiku izglītībā, uzsverot vērtības, kuras izglītības procesā ienes visi skolēni, neskatoties uz viņu izcelsmi vai vajadzībām.

VALSTS UN PAŠVALDĪBU ATBALSTS

Lai romu bērniem varētu nodrošināt regulāru skolas apmeklētību, nepieciešams pastāvīgs atbalsts no pašvaldības vai valsts saistībā ar nepieciešamo skolas lietu iegādi, brīvpusdienām un apģērbu.

Viens no motivējošiem faktoriem, lai veicinātu romu vecumā pēc 25 gadiem iesaisti izglītībā, iegūstot vismaz pamatzglītības līmeni, ir stipendijas maksāšana mācību laikā, kas būtu pietiekama, lai apmaksātu visus ikdienas izdevumus un nebūtu nepieciešams paralēli strādāt. Būtu nepieciešams vairāk informācijas par izglītības iespējām, jo biežāk romi zina par NVA sniegtajiem pakalpojumiem un mazāk par citām iespējām, piemēram, atbalsta veidiem, ko var saņemt dažādu projektu ietvaros.

Interviju pārstāvji pozitīvi vērtē projekta "PROTI un DARI!"⁵⁰, sniegto atbalstu, uzskatot, ka līdzvērtīgu atbalstu varētu sniegt arī citām vecuma grupām, kad ir iespēja apgūt praktisku profesiju un iegādāties patstāvīga darba uzsākšanai pirmos nepieciešamos materiālus. Fokusa grupu dalībnieki piekrita, ka labie piemēri, kas ir veiksmīgi rezultējušies jauniešu auditorijai, būtu potenciāli ieviešami arī citām vecuma grupām.

Intervijās romu kopienu pārstāvji uzsver, ka ir jāveido vienkāršas mācību programmas, kas koncentrējas uz konkrētu prasmju iegūšanu un pēc iespējas ātrāku darba gaitu uzsākšanu. Piemēram, mašīnbūves gadījumā - piedāvāt prasmju apguves iespējas, lai, piemēram, varētu uzsākt darbu autoservisā vai pat uzsākt savu uzņēmējdarbību, vai piedāvāt apmācības skaistumkopšanas jomā, ļaujot cilvēkiem strādāt uzreiz pēc to apguves.

Intervijās romu kopienas pārstāvji izteica ideju, ka tiem romiem, kuri iestājas augstskolā, varētu maksāt stipendiju, kas dotu papildu stimulu nepamest mācības, kā arī iegūt labas sekmes. Tomēr fokusa grupu dalībnieki par šādu un līdzīgām citām idejām, kur papildu atbalsts tiktu sniegts tikai un vienīgi etniskās piederības dēļ, ir piesardzīgi, minot potenciālus riskus, ka tas varētu radīt pretēju efektu, veicinot lielāku diskrimināciju un aizspriedumus pret konkrēto etnisko grupu.

6.5. PIEAUGUŠO IZGLĪTĪBA

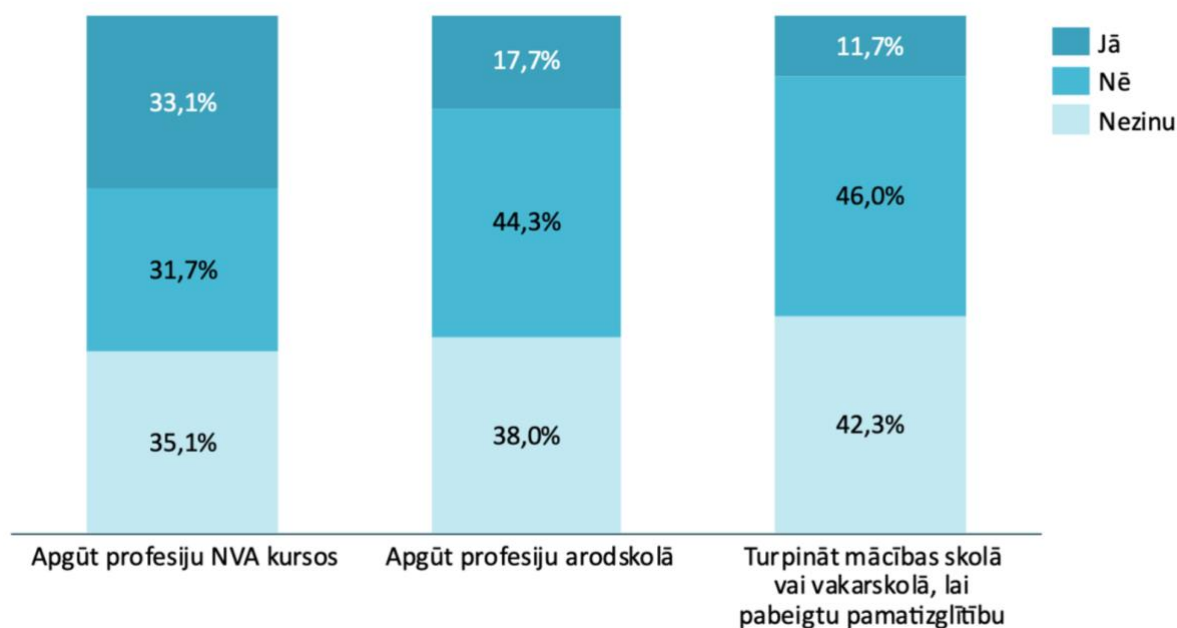
Kā minēts iepriekš, nozīmīgs faktors, lai romu bērni uzsāktu skolas gaitas, ir vecāku motivācija un interese viņus iesaistīt mācību procesā, taču, ja vecākiem pašiem izglītība nav primārā vērtība, arī bērni netiks motivēti iesaistīties izglītībā. Līdz ar to ir jāparedz atbalsta pasākumi, kas ir vērsti tieši uz pieaugušo izglītību vai izglītošanu.

Kā norādīts 26. ilustrācijā, lielākā daļa respondentu (33,1 %) ir pauduši vēlmi apgūt kādu profesiju tieši NVA piedāvātajosursos, taču tikai neliela daļa (17,7 %) no respondentiem izrāda interesi apgūt profesiju profesionālās izglītības iestādēs un vēl mazāka daļa (11,7 %) gribētu turpināt mācības vispārējās izglītības iestādēs.

⁵⁰ Jaunatnes starptautisko programmu aģentūras īstenots ESF projekts nr. 8.3.3.0/15/l/001 "PROTI un DARI", īstenots no 2014. gada septembra līdz 2023. gada decembrim

26.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “VAI PAŠLAIK JŪS GRIBĒTU...?”

(Bāze = Visi respondenti; N 350)

Avots: Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Salīdzinot ar 2015. gada pētījuma datiem, būtiski ir samazinājies to romu īpatsvars, kuri būtu ieinteresēti apgūt profesiju arodskolā vai turpināt mācības skolā vai vakarskolā, lai pabeigtu pamatizglītību. 2015. gadā attiecīgais romu īpatsvars bija 41,4 % un 37,5 %. Papildus jāmin, ka tas varētu būt skaidrojams arī ar to, ka ir nedaudz pieaudzis romu īpatsvars ar pabeigtu pamatizglītību, līdz ar to interese var būt lielāka par mērķētiem kursiem, ko piedāvā NVA un kas neprasa ilgu iesaistes laiku, salīdzinot ar profesijas apgūšanu vai izglītības iegūšanu.

NVA UN CITU ORGANIZĀCIJU PIEDĀVĀTĀS IZGLĪTĪBAS IESPĒJAS

NVA koordinē vairākus pasākumus, kas saistīti ar zināšanu pilnveidošanu vai profesionālu iemaņu iegūvi.

Viena no apmācību programmām ir “Mūžizglītība”, kuras mērķis ir veicināt bezdarba riskam pakļauto personu apmācību. Pārskatot piedāvāto neformālās izglītības programmu sarakstu sociālo un profesionālo pamatprasmju apguvei (valsts valoda, angļu valoda, datorzinības un traktortehnikas vadītājs u.tml.), atsevišķos gadījumos ir noteikts, ka jābūt vismaz pamatizglītībai, piemēram, datorzināšanu apguvē. Līdz ar to ne visi romu tautības pārstāvji, kuriem ir bezdarbnieka statuss, var piedalīties neformālās izglītības programmā.

Apmācību laikā bezdarbniekiem ir iespēja saņemt stipendiju 5 EUR apmērā par vienu mācību dienu, kā arī saņemt finanšu atlīdzību līdz 200 EUR mēnesī transporta izdevumu segšanai, dzīvojamās telpas īres vai dienesta viesnīcas kompensācijai. Taču ir arī ierobežojumi, piemēram, apmācību vietai jāatrodas vismaz 15 km attālumā no deklarētās dzīves vietas (izņemot Rīgu). Tāpat romu kopienas pārstāvju intervijās izskan viedoklis, ka šāds stipendijas un kompensācijas apmērs ir pārāk mazs, lai vienlaicīgi mācītos un uzturētu ģimeni. Līdz ar to pēc intervēto domām, lielāks stipendijas apmērs motivētu romus vairāk iesaistīties apmācībās, iegūstot nepieciešamās zināšanas un prasmes, tai skaitā lasītprasmi un rakstītprasmi.

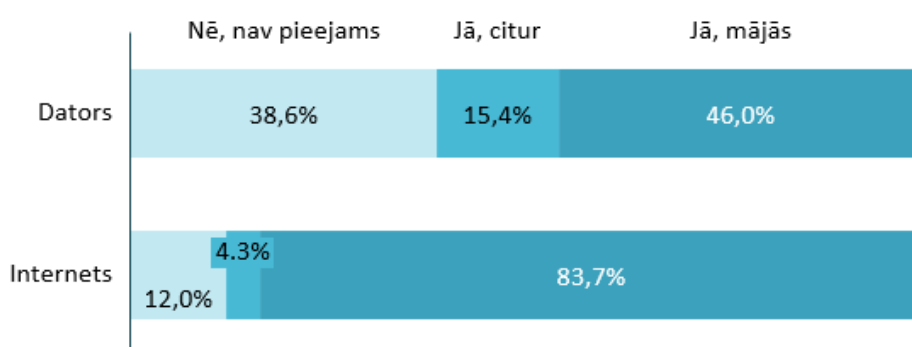
Jauniešiem bija pieejamas vairākas programmas kompetenču un prasmju pilnveidē. Piemēram, Jaunatnes starptautisko programmu aģentūras projekts “PROTI un DARI!”, kura mērķis ir attīstīt jauniešu vecumā no 15 līdz 29 gadiem prasmes un veicināt viņu iesaisti izglītībā, tai skaitā, aroda apguvē pie amata meistara,

nodarbinātībā, “Jauniešu garantijas”⁵¹ ietvaros īstenotajos pasākumos vai NVA īstenotajos aktīvajos nodarbinātības vai preventīvajos bezdarba samazināšanas pasākumos, kā arī nevalstisko organizāciju vai jauniešu centru darbībā. Saskaņā ar IZM sniegto informāciju fokusa grupas diskusijas laikā šajā projektā iesaistījās 37 romu tautības jaunieši.

NVA neformālās izglītības programmās var pieteikties tie, kuriem ir pamatzglītība, taču atsevišķās programmās tiek prasīta arī vidējā vispārējā izglītība. Tāpat faktors, ko piemin fokusa grupas dalībnieki, bieži šāda veida mācības, kā arī tālmācības prasa zināmu pratību lietot datoru un internetu.

27.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “VAI JUMS IR PIEEJAMS..?”

(Bāze = Visi respondenti; N 350)

Avots: Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

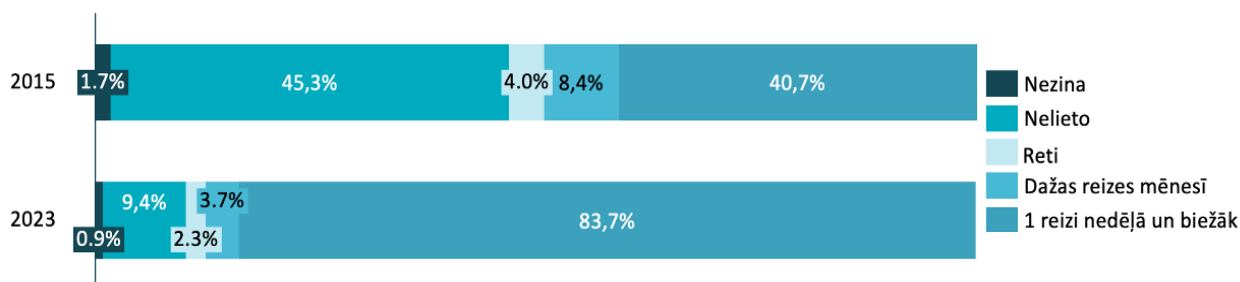
Pētījuma aptaujas dati liecina, ka lielākai daļai romu (83,7 %) mājās ir pieejams internets un lielai daļai (46 %) ir pieejams dators (skatīt 27. ilustrāciju).

Papildus jāmin, ka, salīdzinot ar 2015. gada pētījuma aptaujas datiem, būtiski ir mainījušies romu paradumi lietot internetu. Ja 2015. gada aptaujā 40,7 % aptaujāto romu norādīja, ka internetu lieto reizi nedēļā vai biežāk, tad 2023. gada aptaujā tādu ir jau 83,7 % (skatīt 28. ilustrāciju). Līdz ar to var secināt, ka arī romu kopienas vidū attiecībā uz interneta lietošanas paradumiem ir notikušas pozitīvas pārmaiņas, un romu kopienai ir lielāka piekļuve tai informācijai, kas ir atrodama interneta vietnēs.

28.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “CIK BIEŽI JŪS LIETOJAT INTERNETU?”

(2023: Bāze = Visi respondenti; N 350)

(2015: Bāze = Visi respondenti; N 365)

Avots: “Latvijas fakti” veiktā romu aptauja (2015) un Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

⁵¹ NVA ieviestais ESF projekts Nr.7.2.1.1/15/l/001 „Jauniešu garantijas”, kas tika īstenots no 2014. gada līdz 2018. gadam.

Kopumā romu kopienas pārstāvji un fokusa grupu dalībnieki norādīja uz zemām prasmēm romu vidū lietot datoru un internetu, kas ir būtiski, lai mācītos un apgūtu jaunas zināšanas un prasmes.

Kā būtiskākā problēma, ko akcentē romu pārstāvji gan intervijās, gan fokusa grupu diskusijās, ir tā, ka romiem vecumā virs 24 gadiem nav iespēju iegūt izglītību, jo tālmācību kursi ir par maksu un romi nevar atļauties šos kursus apmeklēt. Tāpat tālmācība prasa specifiskas zināšanas un iemaņas lietot datoru, kas romiem ar zemu izglītības līmeni varētu sagādāt būtiskas grūtības. Arī aprīkojums, nepieciešamība pēc ierīces, kurā tālmācībā iegūt izglītību, ir būtisks šķērslis, lai to uzsāktu, ja šādas ierīces nav pieejamas finansiālu aspektu dēļ.

6.6. SECINĀJUMI

- Lai gan izglītības politikas attīstības dokumentā noteiktie uzdevumi saskan ar Padomes ieteikumu, tomēr šo uzdevumu ieviešana laika periodā no 2015. līdz 2022. gadam nav bijusi sistemātiska atbilstoši reģionu nepieciešamībām (piemēram, skolotāja palīgs tajās skolās, kurās ir vairāki romu bērni), kā arī nav viennozīmīgas pārliecības, ka romu īpatsvars, kuri pārtrauc mācības, ir samazinājies. Vienlaikus ir jāņem vērā arī romu demogrāfiskais aspekts, ka bērnu un jauniešu īpatsvars ir lielāks, kas nozīmē, ka, laicīgi bērnus neiekļaujot izglītības sistēmā, paaugstinās risks par to daļu romu bērnu, kura var būt bez izglītības, kas savukārt palielina nabadzības risku. Turklāt tāds faktors, kā romu īpatsvars pašvaldības teritorijā, netiek vērtēts kontekstā ar izglītību.
- Ņemot vērā zemo izglītības līmeni tieši romu kopienas vidū, būtu jāvērtē iespējas turpināt apkopot un uzraudzīt datus par romu skaitu un īpatsvaru, kuri ir iesaistīti vai nav iesaistīti vismaz pirmsskolas un sākumskolas izglītības procesos, ņemot vērā, ka kopš 2016./2017. gada datu monitorēšana etniskās piederības kontekstā netiek veikta. Tas labāk palīdzētu izprast romu kopienas vajadzības un ļautu ieviest pielāgotus atbalsta pasākumus.
- Romu kopienā, salīdzinot ar vidējiem rādītājiem valstī, pastāv kultūras atšķirības, kas ietekmē arī izglītības procesus, piemēram, vēlēšanās pēc iespējas ilgāk bērnus audzināt mājas apstākļos un nevest uz pirmsskolas izglītības iestādi, kas savukārt kavē bērnu adaptāciju pirmsskolas izglītības iestādē un turpmāk arī sākumskolā, un latviešu valodas trūkumu, kas var izpausties kā šķērslis tālākā izglītības procesā. Līdz ar to papildu darbs ir jāiegulda, informējot un izglītojot romu vecākus par izglītības nozīmi. Jau šobrīd atsevišķas pašvaldības plāno atbalsta pasākumus romu vecākiem un viņu bērniem, kuri nav laicīgi iesaistīti pirmsskolā, lai adaptētos skolas kultūrai un mācītos latviešu valodu.
- Saistībā ar romu kultūras atšķirībām atbalsts ir nepieciešams izglītības iestāžu pedagogiem, īpaši izglītības iestādēs, kurās mācās romu skolēni, lai pedagogiem pilnveidotu prasmes un zināšanas darbam ar romiem kā atšķirīgu etnisko grupu. Šobrīd viens no nozīmīgiem resursiem ir romu valodu pārzinošs skolotāja palīgs, taču būtu vēlami arī izglītojoši kursi pedagogiem, lai palīdzētu izprast multikulturālu daudzveidību un spētu atbilstoši strādāt šādos apstākļos.
- Ir vairāki faktori, piemēram, pāragra iesaiste nodarbinātībā, aizspriedumi skolas vidē, kas ietekmē romu iesaisti izglītības procesā, tai skaitā tās turpināšanu, līdz ar to nozīmīga loma skolas vidē ir atbalsta personām, piemēram, romu skolotāju palīgiem (vai skolotāju palīgiem, kuri prot romu valodu), kuri motivē romu skolēnus turpināt iegūt izglītību. Skolotāju palīgu nodrošināšana tajās skolās, kurās būtu vismaz 20 romu skolēni.
- Pieaugušajiem romiem ir zema interese iesaistīties tādās apmācībās, atbalsta pasākumos, kas prasa ilgu mācīšanās procesu, attiecīgi motivāciju mācīties veido iespēja ātrāk iesaistīties nodarbinātībā un sākt pelnīt. Savukārt kurso piedāvāto stipendiju apmērs nav pietiekoši liels, lai ar to varētu apmierināt ikdienas vajadzības, līdz ar to arī interese par šāda veida apmācības veidiem romu vidū var nebūt saistoša.

- Ierobežojošs faktors uzlabot prasmes un zināšanas NVA piedāvāto atbalsta pasākumu ietvaros ir noteiktas izglītības līmeņa prasības, iegūta vismaz pamatizglītība vai vidējā vispārējā, vai vidējā profesionālā izglītība. Piemēram, CSP statistikas dati par romu iedzīvotājiem vecumā no 25 gadiem rāda, ka aptuveni 33,7 % romu vecumā no 25 gadiem nav iegūta vismaz pamatizglītība. Savukārt tālmācības kursi pamatizglītības iegūšanai ir par maksu, ko bieži romi nevar atļauties, vai arī nav pietiekamu prasmju tālmācības procesa nodrošināšanā. Līdz ar to ir jāsekmē iespējas atbalstīt tos romus, kuriem ir interese iegūt izglītību.

7. NODARBINĀTĪBA

Etniskā minoritāte romi tiek iekļauti sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju grupā⁵². Par sociālās atstumtības riskam pakļautām iedzīvotāju grupām tiek uzskatītas tādas "iedzīvotāju grupas, kurām ir apgrūtinātas iespējas gūt pietiekamus ienākumus, saņemt dažādus pakalpojumus un preces, kuras ir būtiski nepieciešamas pilnvērtīgai funkcionēšanai sabiedrībā. Sociālā atstumtība var rasties tādu sociālekonomisku faktoru kā nabadzības un bezdarba dēļ, diskriminācijas dēļ, piederības kādai noteiktai sabiedrības grupai u.c. faktoru dēļ"⁵³. Latvijā stratēģijas "Eiropa 2020" ieviešanas mērķis nodarbinātības jomā līdz 2020. gadam bija 73 % nodarbinātības līmenis iedzīvotājiem vecumā no 20 līdz 64 gadiem, taču tas tika sasniegts jau 2016. gadā⁵⁴. Salīdzinājumā ar pārējām Baltijas valstīm nodarbinātības līmenis Latvijā bija zemāks⁵⁵, līdz ar to jāskatās uz dažādām sabiedrības grupām kā uz potenciālajiem nodarbinātajiem un pēc iespējas sekmīgāk jāiekļauj darba tirgū, piemēram, "personas ar invaliditāti un veselības problēmām, pirmspensijas vecuma iedzīvotāji, ilgstoši bez darba esošie, personas ar zemu prasmju un motivācijas līmeni, jaunieši, kas nestrādā un nemācās, personas, kuras neiekļaujas darba tirgū aprūpes pienākumu dēļ, personas, kuras strādā nepilnu laiku, jo nevar atrast pilnas slodzes nodarbinātību, personas, kuras zaudējušas cerības atrast darbu u.c."⁵⁶.

Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam⁵⁷ paredz paaugstināt sabiedrības un visu iesaistīto pušu izpratni par sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas jautājumiem, kā arī sekmēt finanšu pratību sociālās atstumtības riskam pakļautajām iedzīvotāju grupām.

7.1. SITUĀCIJAS APRAKSTS

Saskaņā ar 29. ilustrācijā atainoto situāciju par bezdarba līmeni Latvijā 2022. gadā, augstākais bezdarba līmenis bija Latgales plānošanas reģionā starp NVA reģistrētajiem visiem bezdarbniekiem (9,3 %) un arī romu vidū - 23,5 %. Savukārt zemākais bezdarba līmenis Latvijā gan starp visām reģistrētajām personām, gan arī romu kopienas vidū, bija Rīgas plānošanas reģionā (attiecīgi 6,2 % un 6 %). Arī aptaujas dati norāda, ka Rīgas plānošanas reģionā respondentu vidū bezdarba līmenis bija viszemākais (2,4 %). Turpretī starp aptaujātajiem romiem lielākais īpatsvars reģistrēto bezdarbnieku bija Kurzemes plānošanas reģionā (23,2 %), kas ir skaidrojams ar to, ka starp aptaujātajiem, kuriem ir zemākais izglītības līmenis, lielākais īpatsvars bija Kurzemes plānošanas reģionā (78 % respondentu nav ieguvuši pamatskolas izglītību).

⁵² Ministru kabineta 2018. gada 27. marta noteikumu Nr. 173 "Noteikumi par sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju grupām un sociālā uzņēmuma statusa piešķiršanas, reģistrēšanas un uzraudzības kārtību" 2.5. apakšpunkts. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/298035-noteikumi-par-socialas-atstumtibas-riskam-paklauto-iedzivotaju-grupam-un-sociala-uznemuma-statusa-pieskirsanas-registresanas-un...>

⁵³ Ministru kabineta 2018. gada 27. marta noteikumu Nr. 173 "Noteikumi par sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju grupām un sociālā uzņēmuma statusa piešķiršanas, reģistrēšanas un uzraudzības kārtību" anotācija.

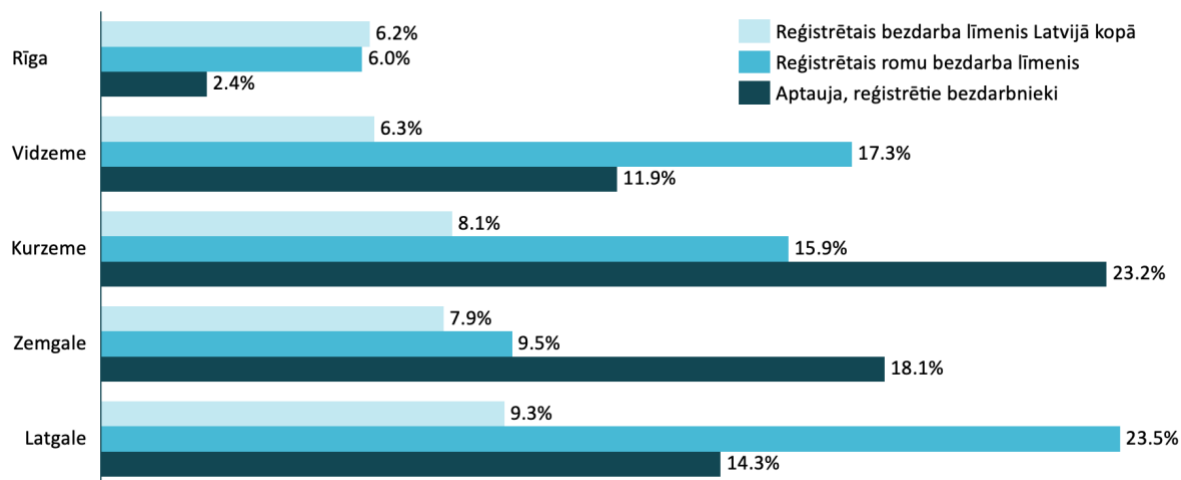
⁵⁴ Ministru kabineta 2021. gada 1. septembra rīkojums Nr. 616 "Par Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādņēm 2021.-2027.gadam". Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/325828-par-socialas-aizsardzibas-un-darba-tirgus-politikas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>

⁵⁵ Turpat.

⁵⁶ Turpat.

⁵⁷ Ministru kabineta 2021. gada 1. septembra rīkojums Nr. 616 "Par Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādņēm 2021.-2027.gadam". Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/325828-par-socialas-aizsardzibas-un-darba-tirgus-politikas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>

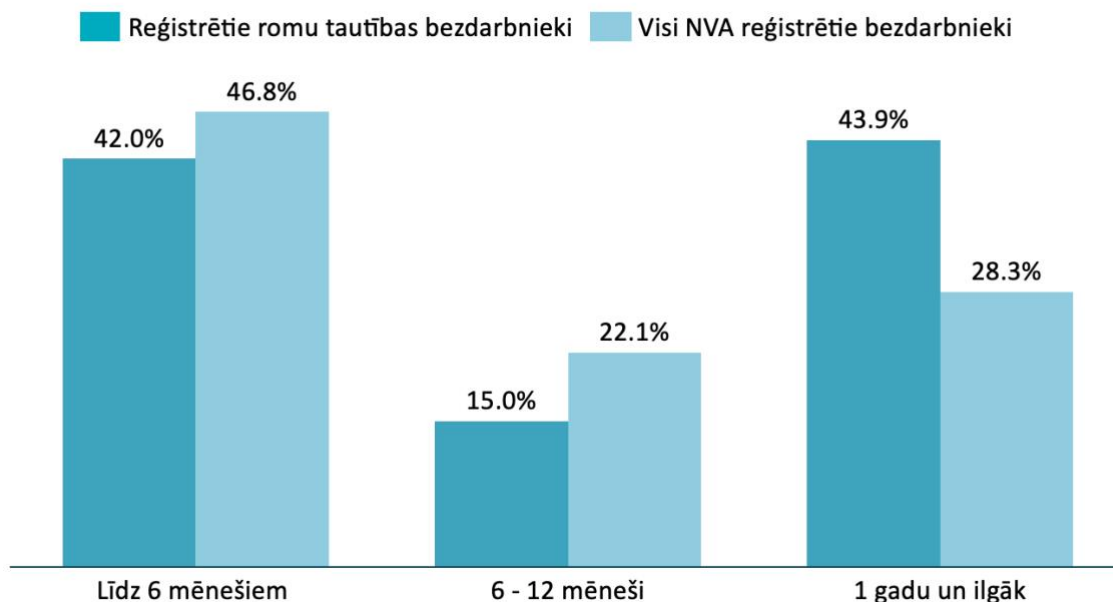
29.ILUSTRĀCIJA. BEZDARBA LĪMENIS LATVIJĀ 2022. GADĀ

Avots: CSP un Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Tieši romu tautības pārstāvju vidū lielākā daļa ir ilgstošie bezdarbnieki salīdzinājumā ar visu iedzīvotāju īpatsvaru Latvijā (skatīt 30. ilustrāciju). Taču pozitīva tendence ir novērojama salīdzinājumā ar 2015. gadā veikto pētījumu, kad ilgstošo bezdarbnieku skaits romu vidū bija gandrīz puse (49,7 %) no visiem romu tautības bezdarbniekiem, taču šobrīd tas ir sarucis līdz 43,9 %. Krasi ir pieaudzis to romu īpatsvars (42 %), kuri ir bezdarbnieka statusā salīdzinoši īsu periodu (līdz 6 mēnešiem). Salīdzinājumā ar iepriekš veikto pētījumu 2015. gadā reģistrēto romu tautības bezdarbnieku līdz 6 mēnešiem īpatsvars bija 32,5 %.

30.ILUSTRĀCIJA. REĢISTRĒTO ROMU TAUTĪBAS BEZDARBNIĒKU SADALĪJUMS SALĪDZINĀJUMĀ AR KOPĒJO NVA REĢISTRĒTO BEZDARBNIĒKU SADALĪJUMU GRUPĀS PĒC BEZDARBA ILGUMA 2022. GADA 31. DECEMBRĪ

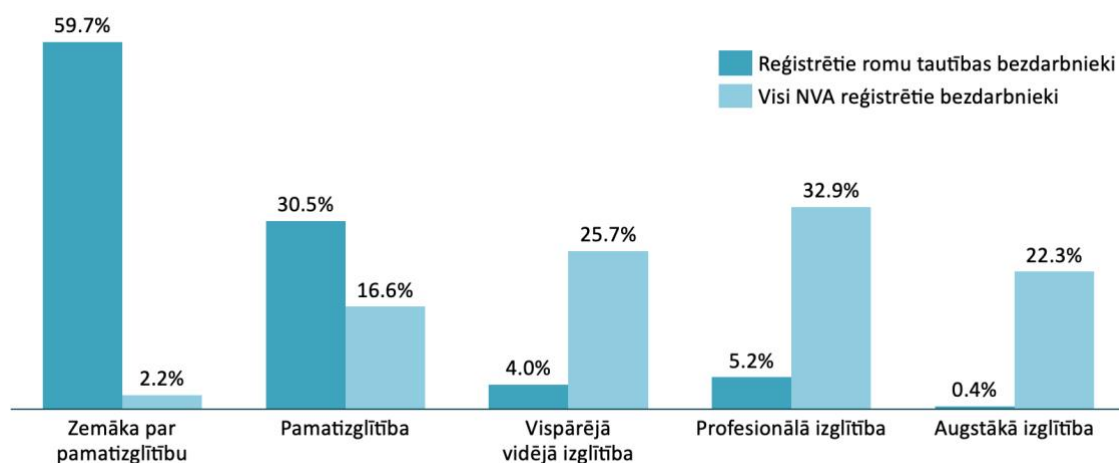

Avots: NVA

Šī pētījuma ietvaros dati ļauj izvirzīt pieņēmumu, ka romu īpatsvara, kuri ir bezdarbnieka statusā salīdzinoši īsu periodu (līdz 6 mēnešiem), pieaugums ir saistīts ar romu nodarbinātību pagaidu un sezonālos darbos, piemēram, sēņošana, ogošana.

Vislielākais romu tautības reģistrēto bezdarbnieku izglītības līmenis ir zemāks par pamatizglītības līmeni (skatīt 31. ilustrāciju), taču salīdzinājumā ar 2015. gada 31. augusta datiem romu īpatsvars šajā kategorijā ir sarucis no 67,4 % līdz 59,7 % 2022. gada 31. decembrī. Taču kopumā šis rādītājs ir nozīmīgi liels attiecībā uz visiem NVA reģistrētiem bezdarbniekiem.

31.ILUSTRĀCIJA. REĢISTRĒTO ROMU TAUTĪBAS BEZDARBNIĒKU SADALĪJUMS SALĪDZINĀJUMĀ AR KOPĒJO NVA REĢISTRĒTO BEZDARBNIĒKU SKAITU 2022. GADA 31. DECEMBRĪ

Avots: NVA

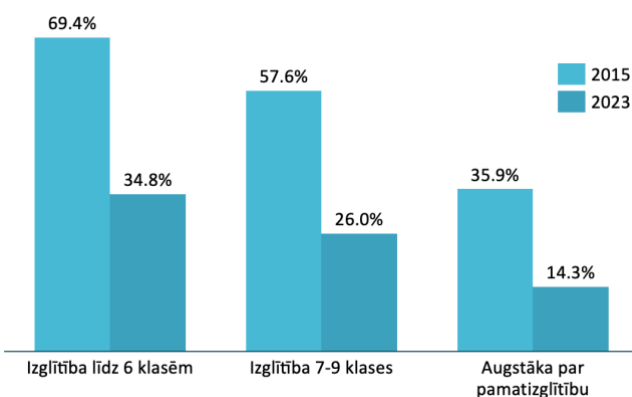
Negatīva tendence ir novērota attiecībā uz romu tautības pārstāvjiem ar pamatizglītības līmeni, jo šo bezdarbnieku īpatsvars ir pieaudzis romu vidū - no 24,6 % 2015. gadā līdz 30,5 % 2022. gadā.

Romu aptaujas rezultāti norāda (skatīt 32. ilustrāciju), ka 2023. gadā aptaujāto romu vidū zemākais bezdarba līmenis ir personām ar augstāko izglītību (28,6 %), savukārt lielākais bezdarba līmenis ir personām ar izglītību līdz sešām (6) klasēm, kā tas bija arī 2015. gadā.

32.ILUSTRĀCIJA. BEZDARBNIĒKU (REĢISTRĒTO UN NEREĢISTRĒTO) ĪPATSVARŠ ROMU TAUTĪBAS IEDZĪVOTĀJU VIDŪ

(2023: Bāze = Reģistrēti, neregistrēti bezdarbnieki un mājsaimnieces; N 140)

(2015: Bāze = Reģistrēti, neregistrēti bezdarbnieki un mājsaimnieces; N 191)

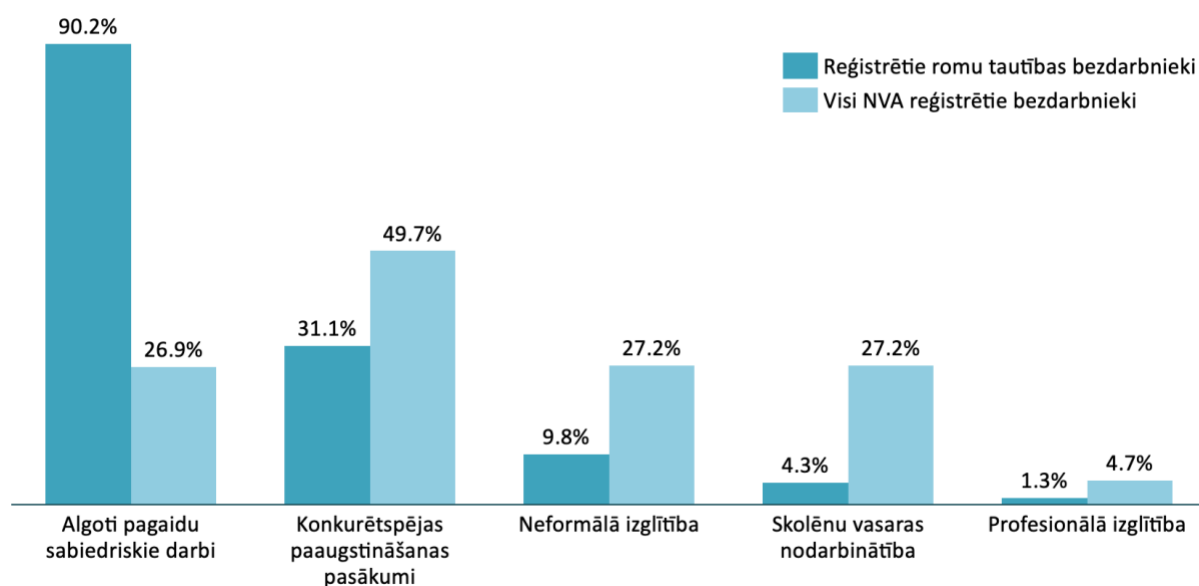

Avots: "Latvijas fakti" veiktā romu aptauja (2015) un Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

2023. gadā 33 % no aptaujātajiem romiem visbiežāk darbu meklējuši, personīgi kontaktējoties ar iespējamiem darba devējiem, 31,3 % respondentu - ar NVA starpniecību, un 30,4 % respondentu - atsaucoties uz darba sludinājumiem presē vai internetā, zvanot vai rakstot. Starp populārākajiem darba meklēšanas veidiem bija norādīti savu CV un/vai motivācijas vēstuli nosūtīšana iespējamajiem darba devējiem (20,9 %) vai ģimenes locekļu iesaistīšana darba meklējumos (15,7 %). Savukārt NVA organizētajos pasākumos piedalījās tikai 10,4 % no respondentiem.

Ja iepriekš veiktajā aptaujā 2015. gadā respondenti priekšroku deva personīgai komunikācijai ar iespējamiem darba devējiem, tad šīs aptaujas rezultāti norāda, ka šobrīd romi vairāk uzticas NVA sniegtajiem pakalpojumiem, un viņus apmierina NVA pieeja pret romiem kā darba meklētājiem.

33.ILUSTRĀCIJA. NVA AKTIVITĀTĒS PIEDALĪJUŠOS REĢISTRĒTO ROMU TAUTĪBAS BEZDARBNIEKU ĪPATSVARŠ

Avots: NVA

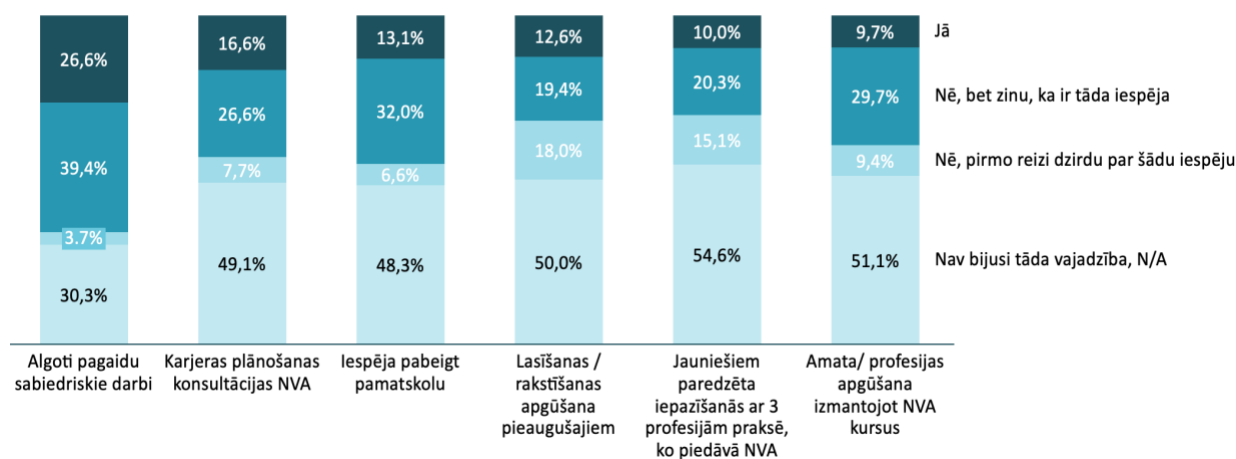
Saskaņā ar NVA sniegto informāciju par aktivitātēm, kurās piedalās romu tautības pārstāvji, secināms, ka tie ir algoti pagaidu sabiedriskie darbi, kas zināmā mērā arī korelējas ar iepriekš konstatēto, ka romu tautības pārstāvju īpatsvars ir lielāks tieši bezdarbnieku statusā līdz 6 mēnešiem (skatīt 33. ilustrāciju), kā arī to, ka biežāk romi izvēlas pagaidu darbus.

Salīdzinājumā ar 2015. gadā veikto pētījumu arī šobrīd ir novērojams, ka romu īpatsvars profesionālās izglītībasursos ir praktiski saglabājies tajā pašā līmenī (1,3 %), kas skaidrojams ar romu zemo izglītības līmeni, jo, lai apmeklētu profesionālās izglītības kursus, personai ar bezdarbnieka statusu ir nepieciešama pamatzglītība vai vispārējā izglītība.

Pozitīva tendence ir novērojama romu īpatsvara pieaugumā neformālās izglītības iegūšanā - no 5,1 % 2015. gadā līdz 9,8 % 2022. gadā, kas nozīmē, ka konkurētspējas paaugstināšanas kursi sekmīgi sasniedz savu mērķauditoriju, jo tie tieši ir paredzēti bezdarba riskam pakļautām personām, piemēram, romiem, personām ar invaliditāti u.c.

34.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS "VAI PĒDĒJO TRĪS GADU LAIKĀ JŪS VAI KĀDS NO JŪSU ĢIMENES LOCEKĻIEM IR SAŅĒMIS JEBKĀDU PALĪDZĪBU NO PAŠVALDĪBAS, VALSTS IESTĀDES VAI KĀDAS ORGANIZĀCIJAS NODARBINĀTĪBAS JOMĀ?"

(Bāze = Visi respondenti; N 350)

Avots: Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

No šī pētījuma aptaujas dalībnieku sniegtajām atbildēm ir novērojams, ka algoti pagaidu sabiedriskie darbi romu tautības vidū tiek biežāk izmantoti (skatīt 34. ilustrāciju). Kopumā intervijās arī tika norādīts, ka daļa romu mazkvalificētus darbus ir spiesta darīt analfabētisma un izglītības trūkuma dēļ.

“Nelaimē tā, ka ir analfabētisms. Viņi nevar pat par apkopēju būt. Tur ir jābūt lasīt, kādu šķidrumu pieliet un ko darīt. Nu, ir jābūt lasītprasmei vismaz.” (Rkp_6)

“Kamēr runā pa telefonu un Tevi neredz, tikmēr darba vieta ir brīva. Tiklīdz Tevi ierauga, pasaka, ka vieta jau ir aizņemta. Mēs arī esam mēģinājuši vēlreiz zvanīt no cita telefona un atbild, ka vieta vēl brīva. Vīram bija tāds gadījums. Uzzvana un uzreiz ar riteni aizbrauc. Tur viņu ierauga un saka, ka vieta jau ir aizņemta. Bet nebija jau tālu jābrauc, minūtes 10.” (Rkp_8)

“Ir bijuši gadījumi, kad darbā pieņem viena persona, kas nav vadītājs. Un vadītājs, ieraugot, ka strādā roms, pienāk un saka, ka Jūs mums nederat.” (Rkp_10)

“Atlaiž tiklīdz uzzina, ka esi romu sieviete, tad atlaiž no darbiem. Nav mazinājušies stereotipi pēdējo desmit gadu laikā, varētu teikt, ka tikai kultūras jomā, kad ir kultūras pasākumi - festivāli, izstādes, un ir pieejami sabiedrībai.” (Rkp_2)

Diskriminācija darba attiecībās ir saistīta ar plaši izplatītiem stereotipiem par romiem Latvijas sabiedrībā. Šie stereotipi veicina priekšstatu, ka romi ir neuzticami darbinieki, kas ietekmē to, kādā veidā darba devēji uztver šo minoritāti. Kā norāda interviju dalībnieki, ka viņiem pēc šādu atteikumu saņemšanas, rodas sajūta, ka nekur viņi nav gaidīti un ka nav vēlami sabiedrībai ārpus savas romu kopienas.

Neatkarīgi no intervēto romu izglītības līmeņa, daļa no intervētajiem romu kopienu pārstāvjiem apstiprina, ka viņi saskaras ar diskrimināciju tieši Latvijas darba tirgū. Interviju laikā tika minēts, ka romu tautība nejutās diskriminēta darba tirgū Anglijā un citās Baltijas valstīs, piemēram, Igaunijā.

Tomēr fokusa grupu diskusijā tika uzsvērts, ka jebkuram jābūt ar zemāku darba pozīciju kādā no nozarēm un, papildus izglītojoties, jāaug arī profesionāli. Pamatizglītības nepieciešamība ir noteikta izglītības jomas normatīvajos aktos, un tam ir savs pamatojums.

Saskaņā ar apkopoto informāciju 35. ilustrācijā, šī pētījuma ietvaros vairākums aptaujas dalībnieku bija nodarbināti tirdzniecībā un apkalpojošā sfērā, tūlīt pēc tām seko ražošana un rūpniecība, kamēr sezonas darbu veicēji veido trešo lielāko grupu pēc īpatsvara.

Var novērot, ka 2015. gada aptaujas ietvaros sezonas darbu veicēju īpatsvars bija minimāls (0,8 %), kas, iespējams, ir skaidrojams ar to, ka šī pētījuma aptauja tika veikta tieši sezonā, kad noris ogošanas un sēņošanas darbi.

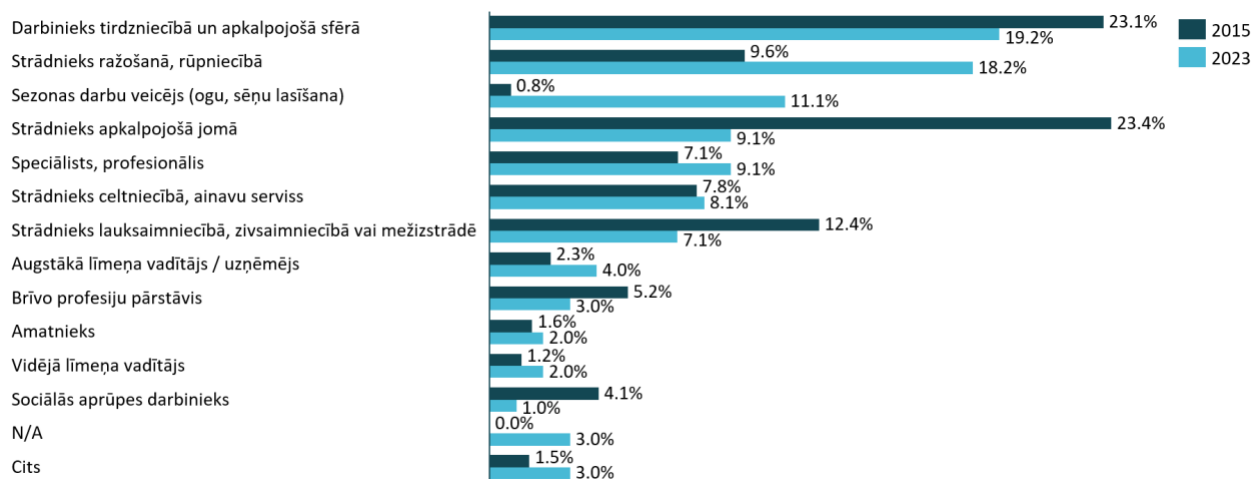
“Ir cilvēku grupa, kura šo oficiālo darbu neatzīst. Viņi ir gadījuma darba cilvēki, viņi nespēj to mēnesi strādāt, lai saņemtu to mēneša algu, un atkal gaidīt to mēnesi. [...] Tad ir šis ilgaiss periods, kad mēneša laiks, kad jāgaida to algu. Un tas vēl nekas. Tās pirmās divas dienas viņš vēl darbosies, pēc tam, kad vēl jāceļas, rudens, vēl tie tumšie agrie rīti, ziema. Viss, viņš ir apstājies, labāk sēž mājās un viņam neko nevajag. Bet visi nav tādi.” (Rkp_19)

Taču vienlaikus novērojama pozitīva tendence, ka aptaujāto vidū ir bijis lielāks īpatsvars augstākā līmeņa vadītāju / uzņēmēju.

35.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “KĀDAS IR JŪSU PAŠREIZĒJĀS PAMATA NODARBOŠANĀS?”

(2023: Bāze = Strādājošie respondenti; N 99)

(2015: Bāze = Strādājošie respondenti; N 92)

Avots: “Latvijas fakti” veiktā romu aptauja (2015) un Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Attiecībā uz darba meklējumiem ārpus Latvijas intervijās biežāk tiek minēta Anglija un Spānija, kā arī tiek atzīts, ka šobrīd Anglijā ir izveidojusies viena no lielākajām latviešu romu kopienām. Intervijās tiek norādīti vairāki faktori darba meklējumiem ārvalstīs, piemēram, ka ārpus Latvijas nav prasību par izglītības līmeni, līdz ar to ir pieejamas plašākas darba iespējas. Etniskā piederība netiek uzskatīta par būtisku faktoru darba devējam, tāpēc darbs ir pieejams visiem. Turklāt, tajās valstīs piedāvātais atalgojums ir ievērojami augstāks. Intervijās tiek arī uzsvērts, ka daļa romu tautības pārstāvju Angliju izvēlas mērķtiecīgi, lai nodrošinātu sev labklājību arī vecumdienām, savukārt daļa romu tautības pārstāvju rīkojas līdzīgi kā Latvijā, iesaistoties darba tirgū tikai fragmentāri un relatīvi īsu laika periodu.

7.2. NEPIECIEŠAMIE ATBALSTA PASĀKUMI

Viena no iespējām, kas tiek detalizēti izklāstīta kādas intervijas laikā, ir izglītības programmu sasaiste ar potenciālo darba devēju. Ja nav šīs mijiedarbības starp mācību programmu un darba devēju, rodas situācija, ka pēc izglītības iegūšanas nav iespējas strādāt algotu darbu atbilstoši apgūtajai profesijai.

“Jau 2000. gadā uzsākām jaunas programmas, kad noslēdzām ar Rīgas valsts tehnikumu - pieņēma ar pamatizglītību bez iestājek sāmeniem - menedžments, biznesa vadība. Pirmajā absolvēšanas gadā bija 18 romi un otrajā līdzīgi. Bija absolventi, taču neviens neņēma darbā. Un tā ir slēptā diskriminācija, jo nav jau savus bērnus, kur likt, tāpēc romiem bija jāstrādā Anglijā dažādus darbus.” (Rkp_2)

No intervijām izrietēja arī iespējamie sadarbības mehānismi starp romu tautības darba meklētāju un darba devējiem, piemēram, kādā noteiktā laika periodā darba devējam no valsts budžeta vai ES fondu finansējuma tiek daļēji segtas izmaksas atlīdzībām nodarbinātajiem romiem. Cita alternatīva nodarbinātības sekmēšanai romu vidū tiek minēta - mērķēti veidotas darba vietas tieši romu tautības pārstāvjiem.

“Un tas cilvēks zinās, ka viņš varēs būt nodarbināts katru dienu, kā arī papildu mācās un var kārtot sertifikātus vai eksāmenus, lai pats var darboties. Citādi šobrīd romi staigā apkārt un neviens viņus darbā neņem, taču šādā gadījumā būtu speciāla programma.” (Rkp_2)

Viens no faktoriem, kas romiem bija palīdzējis pievērsties nopietnāk darba tirgus piedāvātajām iespējām, bija pieredzes stāsti.

“Motivācijas cilvēkiem ir jābūt un viņus jāreda biežāk. Un tas ir jādara. Tiesībsargam bija kampaņa - labie piemēri. Dažādu profesiju romi stāstīja par sevi. Skaista iniciatīva. Bija iesaistīti cilvēki no dažādiem klaniem, profesijām, un varēja sev tuvāku profesiju atrast un asociēt.” (Rkp_1)

Pētījuma laikā saņemtā informācija no fokusa grupas diskusijām arī apliecina pieredzes stāstu nozīmi. Tajos var ieraudzīt romu tautības pārstāvjus, kuri ir spējuši apliecināt savu spēju darba vidē un attīstīties profesionāli.

“Ja gribi būt kaut kas vairāk, nopelnīt lielāku naudu, tad ir jāieguldās sevī. Bija pieredze, kur nostrādāja par skolotāja palīgu un pēc tam par skolotāju. Ir šie stāsti un ir atkarīgs no katra cilvēka.” (FGD_ljp)

Latvijā tika īstenota motivācijas programma⁵⁸, lai veicinātu sociālās atstumtības un diskriminācijas riskam pakļauto personu (galvenokārt personu, kuras tiek diskriminētas dzimuma, vecuma, invaliditātes, etniskās piederības dēļ) integrāciju sabiedrībā, iesaistīšanos nodarbinātībā, izglītībā vai kvalifikācijas ieguvē. 2018. un 2019. gadā (līdz septembra beigām), īstenojot individuālu un mērķtiecīgu pieeju, sociālie darbinieki, psihologi, juristi un citi speciālisti motivēja pozitīvām pārmaiņām, apgūt jaunas prasmes, uzsākt darba meklējumus, iesaistīties nodarbinātībā, izglītībā, apmācībā vai kvalifikācijas ieguvē - 931 dalībnieks, t.sk., 659 sievietes un 272 vīrieši. 389 dalībnieki, t.sk., 284 sievietes un 105 vīrieši, pēc dalības pasākumā ir sākuši darba meklējumus, iesaistījušies izglītībā/ apmācībā, kvalifikācijas ieguvē, nodarbinātībā, tostarp pašnodarbinātībā⁵⁹.

7.3. SECINĀJUMI

- Romu zemais izglītības līmenis ir nozīmīgs faktors, kas ierobežo viņu iespējas piedalīties darba tirgū Latvijā, norāda uz prasmju un kompetenču trūkumu, kas nepieciešamas dažādu amatu izpildei. Līdz ar to romi biežāk nonāk situācijā, kad viņiem ir pieejami algoti pagaidu sabiedriskie darbi, kā arī sezonas darbi, kas ir mazāk stabili un sniedz tikai īstermiņa nodarbinātības risinājumus, tādējādi būtiski ietekmējot romu ilgtspējīgu ekonomisko stabilitāti un mājāsaimniecību labklājību.

⁵⁸ Ministru kabineta 2015. gada 30. jūnija noteikumi Nr. 352 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.1.4.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt diskriminācijas riskiem pakļauto iedzīvotāju integrāciju sabiedrībā un darba tirgū” 9.1.4.1.pasākuma “Profesionālā rehabilitācija” īstenošanas noteikumi”. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/275075-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-9-1-4-specifiska-atbalsta-merka-palinelinat-diskriminacijas-riskiem-paklauto>

⁵⁹ Sabiedrības integrācijas fonds. Motivācijas programma. Skatīts 07.08.2023. Iegūts no: <https://www.sif.gov.lv/lv/motivacijas-programma>

- Nodarbinātības sekmēšanas aspekts ir jāvērtē arī diskriminācijas ietekmē pret romiem, ko apliecina gan statistika par sabiedrības attieksmi pret romiem kā etnisku grupu, gan arī intervijās norādītie piemēri. Diskriminējoša attieksme ilgtermiņā kavē ne tikai romu iespējas iegūt darbu un nodrošināt pamatvajadzības, bet arī veicina demotivējošu attieksmi izglītības ieguvei.
- Lai sekmētu nodarbinātību romiem, intervijās un fokusa grupu diskusijās tiek ieteikts mērķēts atbalsts tieši šai grupai, kas ietvertu vairākus faktoros, ņemot vērā tieši romu kultūras un vajadzību aspektus, piemēram, piekļuve izglītībai, kas veicinātu noteiktas prasmes; profesijas, kurās romi var izpaust savas prasmes un talantus; nodarbinātības veicināšanas programmas, kurās var iegūt pieredzi un piedalīties reālās darba situācijās.
- Jāsekmē sabiedrības lojalitāte un izpratne, kas nav stereotipos balstīta, par romu kultūras īpatnībām un vērtībām, kā arī jāveicina sabiedrības izpratne par romu kopienas potenciālu un ieguldījumu ekonomikā.

8. VESELĪBA

Latvijas Nacionālā attīstības plāna 2021. - 2027. gadam viena no prioritātēm ir "Stipras ģimenes, veseli un aktīvi cilvēki", kuras rīcības virzieni ir dzimstība un atbalsts ģimenēm – bērnu ienākšana pasaulē, ko ietekmē virkne sociālu un ekonomisku faktoru, tai skaitā laba veselība; veselīgs dzīvesveids – indivīda rīcību kopums, kas vērsts uz slimību risku novēršanu un veselīga uztura paradumiem, fiziskām aktivitātēm un no atkarībām brīvu dzīvesveidu; veselības aprūpe – pieejama, kvalitatīva un efektīva slimību profilakse, diagnostika, ārstēšana un rehabilitācija, lai nodrošinātu labu veselību visa mūža garumā, un sociālā iekļaušana – atbalsta sistēma nelabvēlīgā situācijā esošajiem.

Saskaņā ar Sabiedrības veselības pamatnostādņem 2021.-2027. gadam sabiedrības veselības politikas mērķis ir uzlabot Latvijas iedzīvotāju veselību, pagarinot labā veselībā nodzīvoto mūžu, novēršot priekšlaicīgu mirstību un mazinot nevienlīdzību veselības jomā.

Romi tiek atzīti kā viena no mērķa grupām, kura saskarās ar nevienlīdzību veselības aprūpes jomā, un šī situācija tiek skaidrota ar iespējamām sociālajām un kultūras atšķirībām, kas izriet no trūcīgās vai maznodrošinātās māsaimniecības statusa, kā arī informācijas ieguves barjeras par veselības aprūpes pakalpojumiem, ko ierobežo zemās izglītības rezultātā, t.sk., ierobežotās lasīt un rakstīt prasmes.⁶⁰

8.1. SITUĀCIJAS APRAKSTS

Fokusa grupu diskusiju laikā tika sniegta informācija, ka romu mediatori salīdzinoši bieži pavada romu tautības pacientus pie ģimenes ārsta vai citiem speciālistiem veselības jomā, lai palīdzētu viņiem pēc iespējas saprotamāk izstāstīt vajadzības ārstiem vai citiem veselības jomas speciālistiem, un otrādāk - romu pacientiem sniegt nepieciešamo skaidrojošo informāciju, piemēram, ko nozīmē ekstremitātes. Turklāt gadījumos, kad nepieciešamas ārstnieciskās procedūras, diagnostiskie izmeklējumi vai speciālistu apmeklējumi, romu mediators nodrošina nepieciešamo atbalstu vizīšu pieteikšanā, nepieciešamās dokumentācijas sagatavošanā u.c.

Romiem ir zemāks vidējais mirušo vecums – 2022. gadā Latvijā kopumā vidēji mirušo vecums bija 75,2 gadi, bet romu – 62,6 gadi.⁶¹

Intervijās tiek izteikti atšķirīgi viedokļi par ārstu apmeklējumu regularitāti, tomēr biežāk tiek norādīts, ka romi apmeklē ārstus pārsvarā akūtos gadījumos. Taču tiek norādīti gadījumi, ka daži romi regulāri seko savam veselības stāvoklim, piemēram, reizi gadā veic asins analīzes, apmeklē ginekologu (sievietes). Gadījumos, kad ārstēšana nav savlaicīgi uzsākta un ir hroniska slimības attīstība, tiek piešķirts invaliditātes statuss.

Pirmā saskarsme primārajā veselības aprūpē notiek ar ģimenes ārstu, kurš nodrošina veselības aprūpes procesu un veic sākotnējo novērtējumu pacienta stāvoklim. Regulāri ģimenes ārstu apmeklējumi un attiecīgo izmeklējumu veikšana ir viens no būtiskākajiem slimību profilakses un ārstēšanas pasākumiem. Šī pētījuma ietvaros aptaujas rezultāti norāda, ka 98,6 % romiem no visiem aptaujātajiem romiem ir savs ģimenes ārsts.

⁶⁰ Nodibinājums "Baltic Institute of Social Sciences". (2019). Ikgadējs nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanas rīcībpolitikas izvērtējums (t.sk., izvērtējums par nevienlīdzību veselības aprūpē un nevienlīdzību mājokļu pieejamības jomā). Gala ziņojums. Iegūts no: https://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title_file/Nabadz_soc_atstumt_mazin_ricibpol_izvertejums_Zinojums.pdf

⁶¹ Oficiālās statistikas portāls. Sociālā iekļaušanās. Veselība. Iegūts no: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/labklajibas-un-vienlidzibas-raditaji/sociala-ieklausanas/15185-sociala>

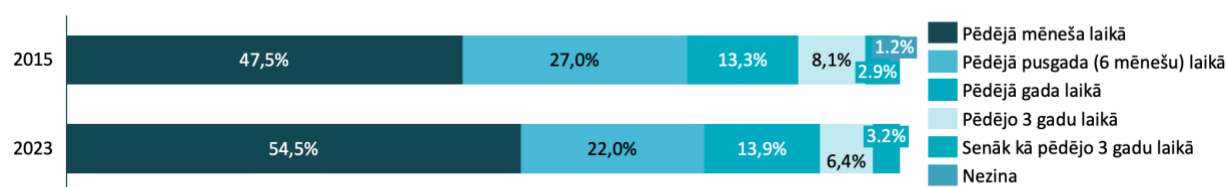
2023. gada aptaujas, kas veikta šī pētījuma ietvaros, apliecina, ka pieaudzis ir to romu īpatsvars, kas ģimenes ārstu ir apmeklējuši pēdējā mēneša laikā (skatīt 36. ilustrāciju). Lai gan to romu īpatsvars, kuri apmeklēja savu ģimenes ārstu, pēdējo sešu mēnešu laikā 2015. un 2023. gadā ir samazinājies no 27 % 2015. gadā līdz 22 % 2023. gadā, tomēr kopējais īpatsvars romu, kuri ir apmeklējuši ģimenes ārstu saistībā ar savu vai sava bērna veselību, gada perspektīvā ir pieaudzis par 2,6 % 2023. gadā, sasniedzot 90,4 % īpatsvaru no visiem aptaujātajiem.

Fokusa grupu diskusijās izskan novērojums, ka tie romu tautības pārstāvji, kuri ir vairāk izglītoti, pievērš lielāku uzmanību savam veselības stāvoklim, pēc iespējas laicīgāk apmeklējot ārstus. Turklāt tika norādīts, ka no romu mediatoru puses tiek veicināts, lai romi būtu pierakstīti pie kāda no reģionā pieejamā ģimenes ārsta. Vienlaikus ir novērotas situācijas, ka ārstu apmeklējumi tiek novilcināti līdz akūtām situācijām, tomēr šis aspekts neattiecas tikai uz romu tautības iedzīvotājiem, bet uz sabiedrību kopumā.

36.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “KAD PĒDĒJO REIZI JŪS APMEKLĒJĀT SAVU ĢIMENES ĀRSTU (APMEKLĒJĀT SAISTĪBĀ AR SAVAS VAI SAVU BĒRNU VESELĪBAS JAUTĀJUMIEM)?”

(2023: Bāze = Respondenti, kuriem ir savs ģimenes ārsts; N 345)

(2015: Bāze = Respondenti, kuriem ir savs ģimenes ārsts; N 358)

Avots: “Latvijas fakti” veiktā romu aptauja (2015) un Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

2021. gada BENU Aptiekas Veselības monitoringa rezultātos, kas iegūti sadarbībā ar sabiedriskās domas pētījumu centru SKDS, norādīts, ka Latvijā savu ģimenes ārstu apmeklējuši gada perspektīvā 96 % respondenti (tikai nepilna puse jeb 48 % aptaujāto iedzīvotāju savu ģimenes ārstu apmeklē vismaz reizi gadā, 31 % – vairākas reizes gadā, 17 % – vismaz reizi gadā).⁶² Lai gan Latvijas iedzīvotāju kopējais īpatsvars nav būtiski lielāks par romu tautības kopienas, kas apmeklē ārstu gada perspektīvā. Lai gan romu sabiedrība izrāda augstu interesi par veselības aprūpi, kopumā Latvijas iedzīvotāji, iespējams, pievērš lielāku nozīmi veselības aprūpes pakalpojumu izmantošanai.

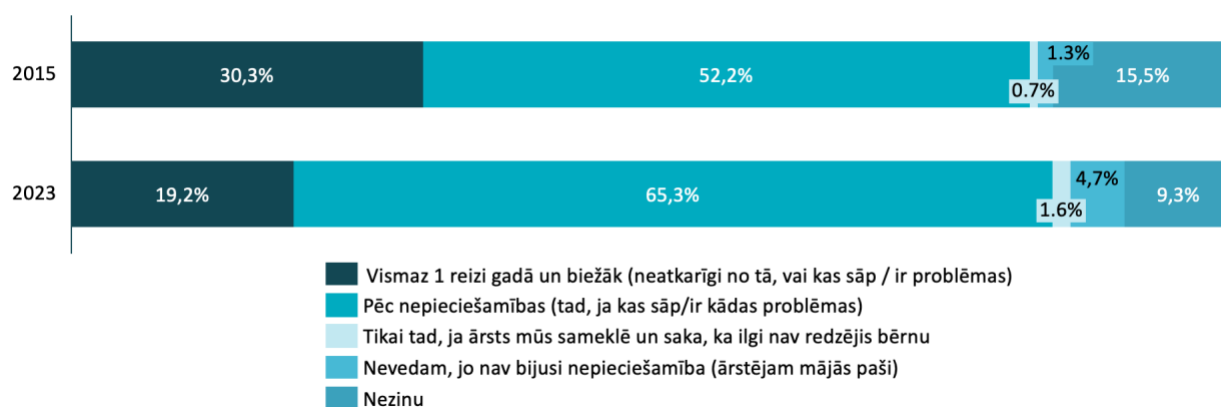
Šī pētījuma aptaujas dati norāda, ka 2023. gadā par 11,1 % ir samazinājies to vecāku īpatsvars, kuri savus bērnus ved regulāri pie pediatra, salīdzinājumā ar 2015. gadu, un par 13,1 % pieaudzis to vecāku īpatsvars starp aptaujātajiem romiem, kuri savus bērnus ved pie pediatra pēc nepieciešamības (skatīt 37. ilustrāciju). Šādām izmaiņām būtu svarīgi pievērst uzmanību, lai saprastu to cēloņus un veiktu pasākumus, kas veicinātu bērnu veselības aprūpes uzlabošanu un nodrošināšanu, jo to varētu ietekmēt vairāki faktoriem, piemēram, vecāku attieksme pret veselības aprūpi, informācijas trūkums vai nepietiekama informētība par to, cik būtiska ir regulāra ārstu apmeklētība bērnu veselības stāvokļa novērtēšanai un profilaksei.

⁶² Benu Aptiekas Veselības monitoringa. Iegūts no: <https://www.benu.lv/benu-akademija/veseliba/aptauja-gimenes-arstu-vismaz-reizi-gada-apmekle-mazak-neka-puse-latvijas-iedzivotaju>

37.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “CIK BIEŽI JŪSU BĒRNS/-I APMEKLĒ PEDIATRU (BĒRNU ĀRSTU)?”

(2023: Bāze = Respondenti, kuriem ģimenē ir bērni vecumā līdz 18 gadiem; N 193)

(2015: Bāze = Respondenti, kuriem ģimenē ir bērni vecumā līdz 18 gadiem; N 251)

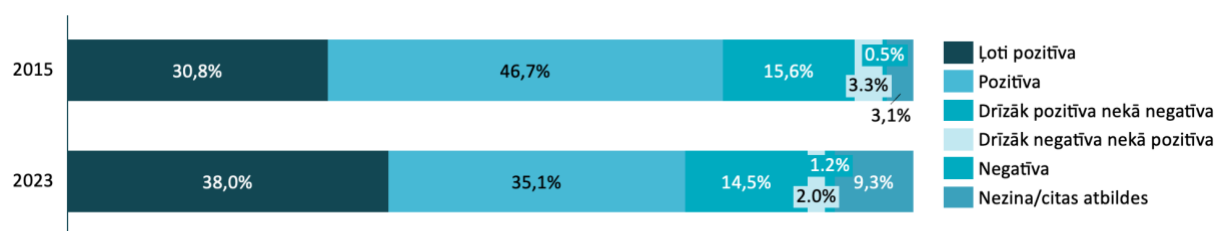
Avots: “Latvijas fakti” veiktā romu aptauja (2015) un Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Šī pētījuma aptaujas dati liecina, ka romu respondentu lielākajai daļai (87,6 %) joprojām ir saglabājies pozitīvs vērtējums par ģimenes ārstiem, taču salīdzinājumā ar 2015. gadu pozitīvu attieksmi ir izteikuši par 5,5 % mazāk respondentu (skatīt 38. ilustrāciju). Iespējams, ka šādas izmaiņas ir skaidrojamas ar to, ka ir pieaudzis to respondentu skaits, kuriem nav konkrēta viedokļa vai vērtējuma attiecībā uz sadarbību ar ģimenes ārstiem.

38.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “KĀ JŪS VĒRTĒJAT SADARBĪBU AR SAVU ĢIMENES ĀRSTU? TĀ IR....”

(2023: Bāze = Respondenti, kuriem ir savs ģimenes ārsts; N 345)

(2015: Bāze = Respondenti, kuriem ir savs ģimenes ārsts; N 358)

Avots: “Latvijas fakti” veiktā romu aptauja (2015) un Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījuma 2018. gada aptaujas dati liecina, ka salīdzinājumā ar 2016. gada datiem samazinājies ir iedzīvotāju vecumā no 15 līdz 74 gadiem īpatsvars, kas pilnībā ir apmierināti ar ģimenes ārstu – 51,8 % (2016. gadā – 61,5 %).⁶³

Pēc šī pētījuma aptaujas datiem, kas ir atspoguļoti 39. ilustrācijā, ir secināms, ka starp romu respondentiem ir pieaudzis to romu īpatsvars, kuriem ir invaliditāte, salīdzinājumā ar 2015. gadu. Kopumā ceturtdaļai no

⁶³ Ministru kabineta 2022. gada 26. maija rīkojums Nr.359 “Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2021.–2027. Gadam”. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/332751-sabiedrības-veselības-pamatnostādnes-2021-2027-gadam>

aptaujātajiem romiem (24,6 %) ir invaliditātes statuss, un tas ir nokārtots oficiāli, 3,1 % no respondentiem ir invaliditāte, taču tiem nav oficiāls statuss, savukārt 5,4 % nezina vai nav viedokļa par šo jautājumu.

Intervijās romu kopienas pārstāvji arī norādīja situācijas, kad viņi bija iesaistījušies un palīdzējuši kādam romu kopienas pārstāvim sakārtot nepieciešamos dokumentus invaliditātes statusa iegūšanai.

Intervijās tika arī jautāts par romu attieksmi pret veselības iestādēm un šķēršļiem, ar kuriem saskaras veselības pakalpojumu saņemšanai. Attiecībā uz romu pieredzi saskarsmē ar veselības aprūpi tiek norādīts, ka netiek laicīgi apmeklēti ārsti un novērojama bezatbildība no pašu romu kā pacientu puses, piemēram, gadījumos, kad ir veikts pieraksts vizītei pie speciālista, taču pacients uz vizīti neierodas. Savukārt par biežāk norādītajiem šķēršļiem, ar ko romi saskaras veselības jomā, ir minēts finansējuma trūkums, lai varētu saņemt laicīgāk nepieciešamo veselības aprūpes pakalpojumu, jo valsts apmaksāto pakalpojumu saņemšana ir laikietilpīga (ilgs gaidīšanas laiks pakalpojuma saņemšanai).

“Strādāju, pie ārstiem negāju. Domāju, ai, vēlāk. Vēlāk. Pēc tam jau tā sanāca. Invaliditāte.” (Rkp_4)

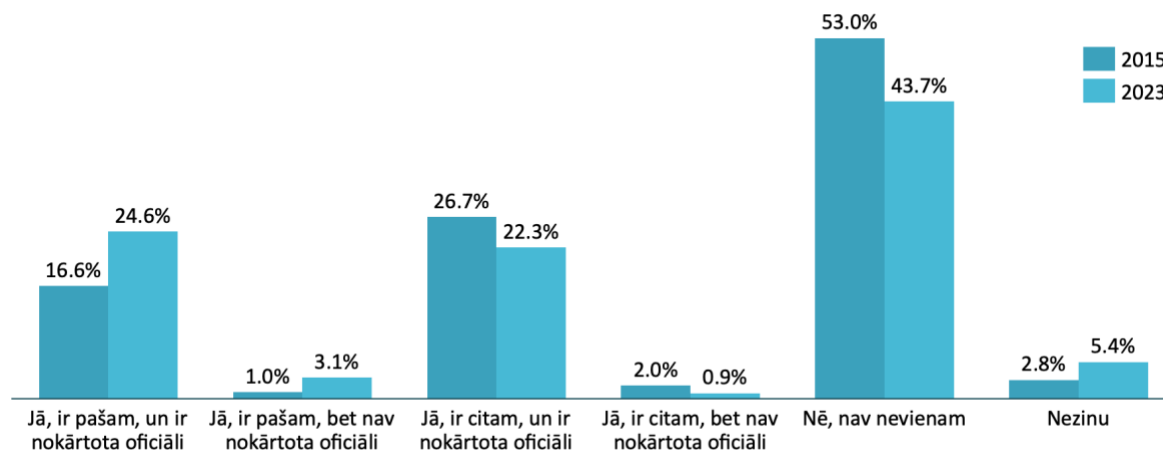
“Man ar celi problēmas. Stājos rindā uz to operāciju. Gaidu jau ilgi. Laikam kopā 10 gadi. Būs vien jānodzīvo tāpat.” (Rkp_15)

“Es pierakstu viņu uz vizīti, nosūtu atgādījumu iepriekšējā dienā. Kad jautāju, vai bija pie ārsta? Man atbild, ka aizmirsa, negribēju, iešu citreiz. Nu tā sanāk. Bet cits cilvēks varēja aiziet pie tā ārsta un citam atkal ir jāgaida. Tā, lūk.” (Rkp_12)

39.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “VAI JUMS PAŠAM/-AI, VAI ARĪ KĀDAM NO JŪSU TUVIEM ĢIMENES LOCEKĻIEM IR INVALIDITĀTE?”

(2023: Bāze = Visi respondenti; N 350)

(2015: Bāze = Visi respondenti; N 365)

Avots: “Latvijas fakti” veiktā romu aptauja (2015) un Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Pētījuma ietvaros veiktās aptaujas dati liecina, ka 2023. gadā to respondentu īpatsvars, kuri ģimenes plānošanu “atstāj Dieva / dabas ziņā”, ir minimāli samazinājies (no 53,2 % 2015. gadā līdz 51,1 % 2023. gadā). Turklāt 2023. gadā ir samazinājies to romu respondentu īpatsvars (no 42,4 % 2015. gadā līdz 35,1 % 2023. gadā), kuri uzskata par nepieciešamu plānot bērnu skaitu ģimenē. Aptaujāto vīriešu (35,3 %) un sieviešu (34,7 %) proporcija ir gandrīz līdzīga par viedokli, ka bērnu skaits ir jāplāno ģimenē. Attiecībā uz respondentu proporciju starp dzimumiem, kuri uzskata, ka bērnu plānošana ir Dieva vai dabas kompetencē, šī nostāja tiek novērota vairāk nekā pusei sieviešu dzimuma respondentu vidū (52,8 %).

40.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “VAI, JŪSUPRĀT, BĒRNU SKAITS ĢIMENĒ IR JĀPLĀNO, VAI ARĪ TAS JĀATSTĀJ DIEVA/ DABAS ZIŅĀ – “CIK DIEVS BĒRNUS DOD, TIK ARĪ JĀDZEMDĒ UN JĀAUDZINA?””

(2023: Bāze = Visi respondenti; N 350)

(2015: Bāze = Visi respondenti; N 365)

Avots: “Latvijas fakti” veiktā romu aptauja (2015) un Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Atšķirībā no aptaujas respondentu sniegtā viedokļa, vairums intervēto atzina, ka ģimenes plānošana būtu jāveic. Lai gan pabalsti ir ļoti nozīmīgi, taču līdz ar bērnu pieaugšanu, pieaug arī izmaksas, un par dzīves apstākļiem ir jādomā kopumā. Vienlaikus intervējamie atzina, ka šobrīd arī skolās tiek runāts par izsargāšanos no grūtniecības, kas ir svarīgi, jo tieši pusaudžu vecumā ir novērojama pastiprināta interese par dzimumattiecībām.

Vienlaikus intervējamie atzina, ka bērnu skaita plānošana ģimenē ir jāskata kontekstā ar izpratni par drošām dzimumattiecībām, lai varētu izvairīties arī no seksuāli transmisīvajām slimībām.

Taču aptaujas dati liecina, ka 2023. gada romu respondentu vidū bija mazāks īpatsvars to romu, kuri atbalsta kontracepcijas līdzekļus salīdzinājumā ar 2015. gadu (37,7 % 2023. gadā un 46 % 2015. gadā), taču respondentu īpatsvars, kuri neatbalsta kontracepcijas līdzekļu izmantošanu, samazinājās salīdzinājumā ar 2015. gadu minimāli, par 0,2 % (skatīt 41. ilustrāciju).

Starp 2023. gada aptaujas respondentiem, kuri atbalstīja kontracepcijas līdzekļu lietošanu, vairāk bija sievietes (42,1 %) nekā vīrieši (30,1 %). Vidējais vecums respondentiem, kuri atbalstīja kontracepcijas līdzekļu izmantošanu, bija 32 gadi, savukārt to respondentu vidējais vecums, kuri neatbalstīja - 48 gadi. Lielākais īpatsvars starp respondentiem, kuri atbalstīja kontracepcijas līdzekļu izmantošanu, bija Rīgā (58,5 %) un Vidzemes plānošanas reģionā (59,5 %). Savukārt starp tiem respondentiem, kuri neatbalstīja kontracepcijas līdzekļu izmantošanu, lielākais īpatsvars bija Latgales plānošanas reģionā (81,3 %).

41.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “VAI JŪS ATBALSTĀT KONTRACEPCIJAS LĪDZEKĻU (LĪDZEKĻI, KAS ĻAUJ IZVAIRĪTIES NO GRŪTNIECĪBAS IESTĀŠANĀS - PIEMĒRAM, PRETAPAUGĻOŠANĀS TABLETES, PREZERVATĪVS, SPIRĀLE...) IZMANTOŠANU?”

(2023: Bāze = Visi respondenti; N 350)

(2015: Bāze = Visi respondenti; N 365)

Avots: “Latvijas fakti” veiktā romu aptauja (2015) un Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Šī pētījuma aptaujas dati liecina, ka aptuveni trešdaļa respondentu sievietes ir lietojušas kontracepcijas līdzekļus, un salīdzinājumā ar 2015. gadā veikto aptauju ir minimāli samazinājies to respondentu īpatsvars, kuri izvēlas nelietot kontracepcijas līdzekļus (skatīt 42. ilustrāciju). 2023. gada aptaujas dati liecina, ka vidējais vecums sievietēm, kuras lietojušas kontracepcijas līdzekļus, ir 35 gadi, savukārt, kuras nav lietojušas

kontracepciju – 43 gadi. Turklāt šī pētījumā ietvaros būtu jānorāda arī tas aspekts, ka respondenti sievietes, kuras norādījušas, ka nezina, vai ir lietojušas kontracepciju, ir vidējais vecums - 24 gadi.

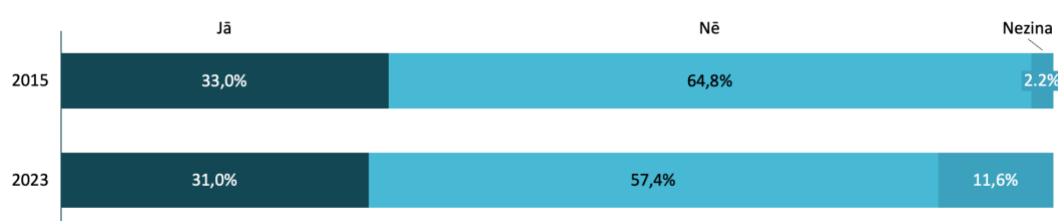
Intervijās tika pausti viedokļi, ka būtu vēlams, lai arī romu tautības vīrieši pievērstu lielāku uzmanību un rūpētos par izsargāšanās līdzekļiem dzimumattiecību laikā.

Sabiedrības līdzdalības un izglītošanās platformas screenings.lv 2021. gada dati rāda, ka Latvijā aptaujātās sievietes kā otru biežāk izmantoto izsargāšanās metodi ir norādījušas pārtraukto dzimumaktu, kas varētu liecināt par nepietiekamām zināšanām par kontracepcijas metodēm.⁶⁴ Tādēļ varētu pieņemt, ka nepietiekamas zināšanas par kontracepcijas metodēm un to nozīmi dzimumattiecībās ir plaši izplatītas visā Latvijā, neatkarīgi no kultūras konteksta.

42.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “VAI JŪS ESAT LIETOJUSI KĀDU NO KONTRACEPCIJAS/ IZSARGĀŠANĀS LĪDZEKĻIEM, PIEMĒRAM, PRETAPAUGĻOŠANĀS TABLETES, PREZERVATĪVS, SPIRĀLE...?”

(2023: Bāze = Sievietes; N 216)

(2015: Bāze = Sievietes; N 194)

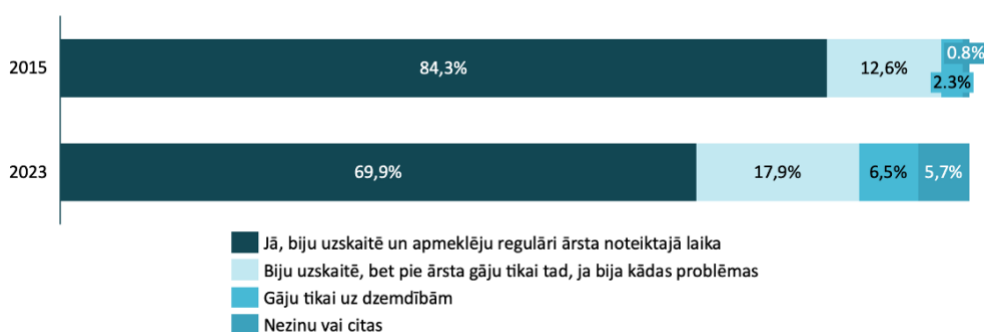
Avots: “Latvijas fakti” veiktā romu aptauja (2015) un Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

2023. gada aptaujas dati (skatīt 43. ilustrāciju) norāda uz to, ka gandrīz divas trešdaļas sieviešu, kurām bērni ir līdz 13 gadu vecumam, ir stājušās uzskaitē, taču vienlaikus salīdzinājumā ar 2015. gadu starp respondentiem pieaudzis to sieviešu īpatsvars, kuras gāja pie ārsta tikai tad, ja bija kādas problēmas (no 12,6 % 2015. gadā līdz 17,9 % 2023. gadā), vai gāja tikai uz dzemdībām (2,3 % 2015. gadā, 5,7 % 2023. gadā).

43.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “VAI PĒDĒJĀS GRŪTNIĒCĪBAS LAIKĀ JŪS BIJĀT STĀJUSIES UZSKAITĒ UN APMEKLĒJĀT GINEKOLOGU VAI DZEMDĪBU SPECIĀLISTU?”

(2023: Bāze = Sievietes, kurām ir bērni vecumā līdz 13 gadiem; N 123)

(2015: Bāze = Sievietes, kurām ir bērni vecumā līdz 13 gadiem; N 92)

Avots: “Latvijas fakti” veiktā romu aptauja (2015) un Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Kā liecina šī pētījumā ietvaros veiktās aptaujas dati (skatīt 44. ilustrāciju), vairāk nekā puse (58,3 %) aptaujas respondentu ir izmantojuši tieši ģimenes ārsta apmeklējumu bez maksas no visiem pieejamajiem veselības

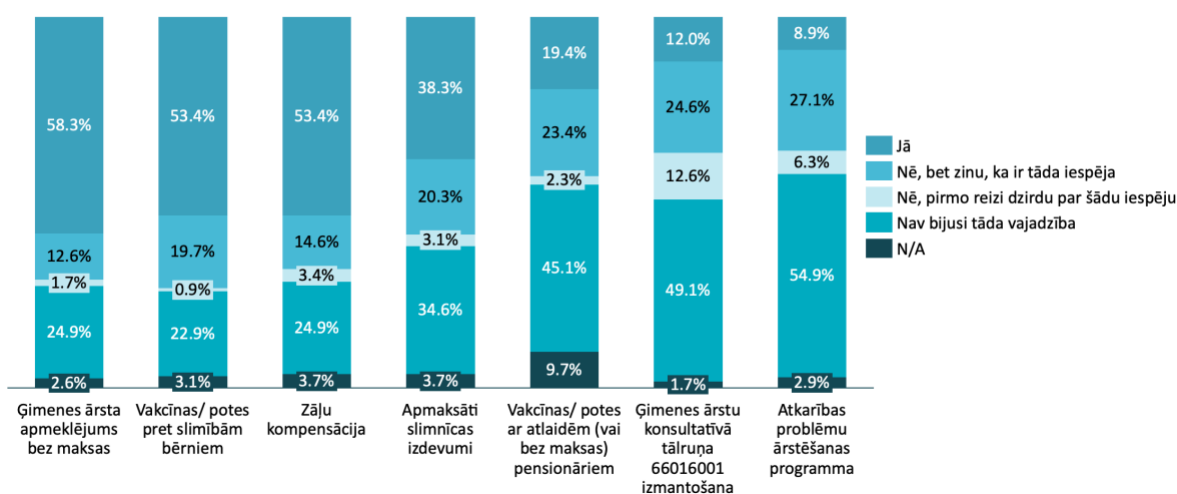
⁶⁴ LSM.lv Dzīvesstila redakcija, "Ģimenes studija". Kontracepcija: Latvija arvien ir pārtrauktā dzimumakta zeme. Iegūts no: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/veselib/06.05.2023-ginekologe-sava-prakse-saprotam-ka-daudzam-kontracepcijas-metodem-lidzi-velkas-miti.a507285/>; <https://screenings.lv/tpost/s2i0mrm811-ieskats-kontracepcijas-izzinas-testa-r>

pakalpojumiem. Līdzīgs aptaujāto respondentu īpatsvars ir saņēmis vakcīnas/ potes pret slimībām bērniem (53,4 % respondentu), kā arī zāļu kompensāciju (53,4 % respondentu). Trešdaļai aptaujāto romu respondentu tika apmaksāti slimnīcas izdevumi.

Kopumā no aptaujāto respondentu sniegtajām atbildēm 2023. gadā var secināt, ka praktiski visi romu tautības respondenti ir informēti par pakalpojumiem un to pieejamību veselības jomā. Vienīgais no pakalpojumiem, kuram ir salīdzinoši lielāks aptaujāto respondentu īpatsvars (12,6 %), kuri par šādu pakalpojumu dzird pirmo reizi, ir ģimenes ārsta konsultatīvā tālruņa izmantošana, taču gandrīz pusei (49,1 %) aptaujāto respondentu šāds pakalpojums nav bijis nepieciešams.

44.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “VAI PĒDĒJO TRIJU GADU LAIKĀ JŪS VAI KĀDS NO JŪSU ĢIMENES ESAT SAŅĒMUŠI JEBKĀDU PALĪDZĪBU NO PAŠVALDĪBAS, VALSTS IESTĀDES VAI KĀDAS ORGANIZĀCIJAS VESELĪBAS APRŪPES JOMĀ?”

(Bāze = Visi respondenti; N 350)

Avots: Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Salīdzinot ar 2015. gada veikto aptauju par romu situāciju Latvijā, 2023. gada dati atklāj līdzīgu situāciju, ka trīs biežāk izmantotie pakalpojumi no visiem norādītajiem pakalpojumiem aptaujā, ir ģimenes ārsta apmeklējums bez maksas, vakcīnas/ potes pret slimībām bērniem un zāļu kompensācija.

2019. gada ikgadējā nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanas rīcībpolitikas izvērtējuma gala ziņojumā (t.sk., izvērtējums par nevienlīdzību veselības aprūpē un nevienlīdzību mājokļu pieejamības jomā) iekļauto ekspertu viedokļi dalījās par nepieciešamību pievērst uzmanību romu tautības iedzīvotāju veselības aprūpei, jo viena ekspertu grupa uzskatīja, ka nav nepieciešami īpaši pasākumi, jo kopumā romiem ir pieejams tāds pats veselības aprūpes pakalpojumu klāsts kā citiem Latvijas iedzīvotājiem. Savukārt otra ekspertu grupa uzskatīja, ka veselības aprūpes pieejamība romu tautības iedzīvotājiem būtu jāveicina, sadarbojoties ar šo nacionālo minoritāti pārstāvošajām NVO. Taču kopumā šajā izvērtējumā tika atzīts, ka Latvijas tiesiskais regulējums pietiekami rūpējas par to, lai nevienlīdzības riskam pakļautās mērķa grupas saņemtu veselības aprūpes pakalpojumus vienādā mērā ar citiem iedzīvotājiem.⁶⁵

⁶⁵ Nodibinājums “Baltic Institute of Social Sciences”. (2019). Ikgadējs nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanas rīcībpolitikas izvērtējums (t.sk. izvērtējums par nevienlīdzību veselības aprūpē un nevienlīdzību mājokļu pieejamības jomā). Gala ziņojums. Iegūts no: https://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title_file/Nabadz_soc_atstumt_mazin_ricibpol_izvertejums_Zinojums.pdf

8.2. SECINĀJUMI

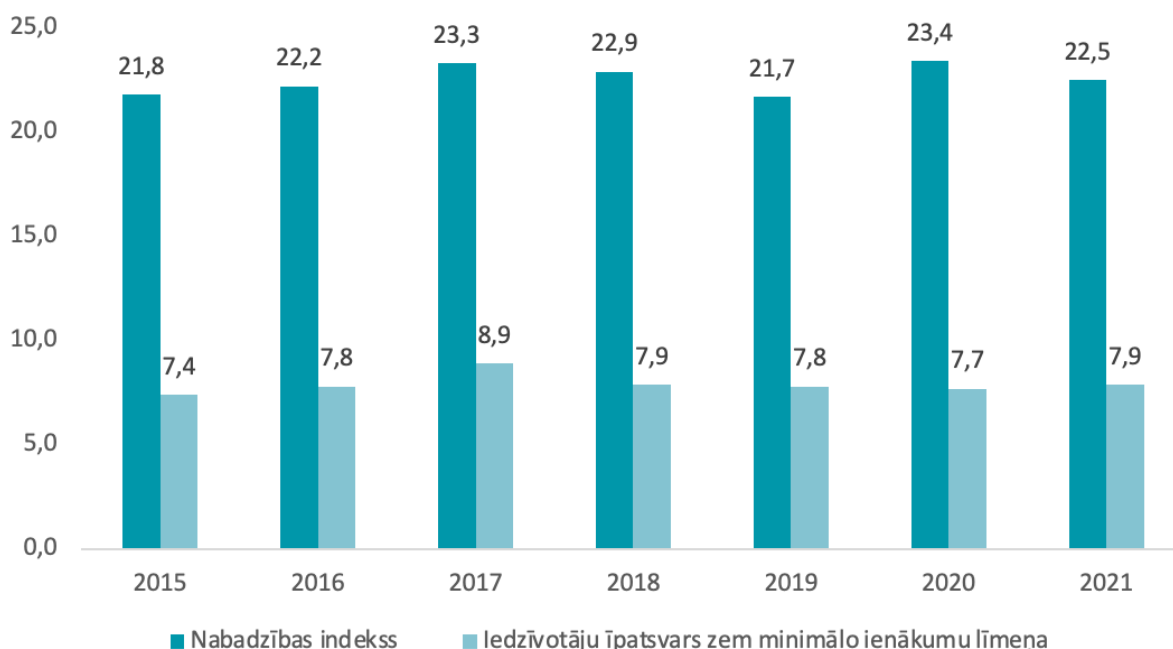
- Veselības pakalpojumu pieejamība, it īpaši gadījumos, kad pakalpojumi ir par maksu, piemēram zobārstniecība pieaugušajiem, speciālistu izmeklējumi, ir jāskata kontekstā ar romu labklājību raksturojošiem rādītājiem, piemēram, aptaujas dati liecina, ka starp 2023. gada respondentiem vismaz trešdaļa ir personas, kuru mājsaimniecībām ir piešķirts trūcīgā vai maznodrošinātā statuss.
- Šī pētījuma ietvaros pēc sniegtajiem aptaujas datiem ir konstatēts, ka būtu nepieciešams aktualizēt informējošu un izglītojošu pasākumu ieviešanu par kontracepcijas līdzekļu nozīmi veselības aizsardzībai. Šādi pasākumi būtu jāpielāgo romu kultūrai, ņemot vērā tradīcijas un uzskatus, lai informācija tiktu nodota saprotamā veidā un respektētu romu vērtības.
- Lai gan romu tautības pārstāvji ir informēti par veselības pakalpojumu pieejamību, taču šī pētījuma aptaujas dati liecina, ka pieaug to romu skaits, kuri ārstus apmeklē gadījumos, kad ir jau nopietnākas veselības problēmas, kā arī romu dzīves ilgums ir īsāks nekā vidējais iedzīvotāju ilgums Latvijā. Tas liecina, ka būtu nepieciešams veikt izglītojošu pasākumu, lai veicinātu veselības iestāžu un speciālistu laicīgu apmeklējumu, kā arī uzsvērt regulāras veselības aprūpes nozīmi romu kopienā.

9. LABKLĀJĪBA UN MĀJOKLIS

Sociālā iekļaušanās, tai skaitā nabadzības rādītāji, materiālā un sociālā atkarība no pabalstiem un nespēja nodrošināt pamatvajadzības, ir pamats, kas raksturo vispārējo labklājības līmeni valstī. Latvijā kopš 2015. gada dažādi sociālās iekļaušanās rādītāji, piemēram, nabadzības riska indekss, minimālais ienākumu līmenis, ir bijuši mainīgi. Dažos rādītājos ir vērojami uzlabojumi, taču citi ir būtiski ietekmēti no dažādiem ārējiem faktoriem, piemēram, Covid-19 radītie ierobežojumi un sekas.

Viens no pamatrādītājiem, kas nosaka valsts labklājības līmeni, ir nabadzības riska indekss, kas attiecīgi 2015. – 2021. gadu periodā ir bijis mainīgs (skatīt 45. ilustrāciju). Salīdzinot ar 2015. gada rādītāju, tas ir audzis, kas norāda, ka aptuveni piektā daļa Latvijas iedzīvotāju ir pakļauti nabadzības riskam. Tāpat valstī kopumā kopš 2015. gada ir mazliet pieaudzis to iedzīvotāju īpatsvars, kuri ir zem minimālā ienākumu līmeņa.

45. ILUSTRĀCIJA. NABADZĪBAS RISKĀ INDEKSS 2015.-2021. GADU PERIODĀ, %

Avots: CSP

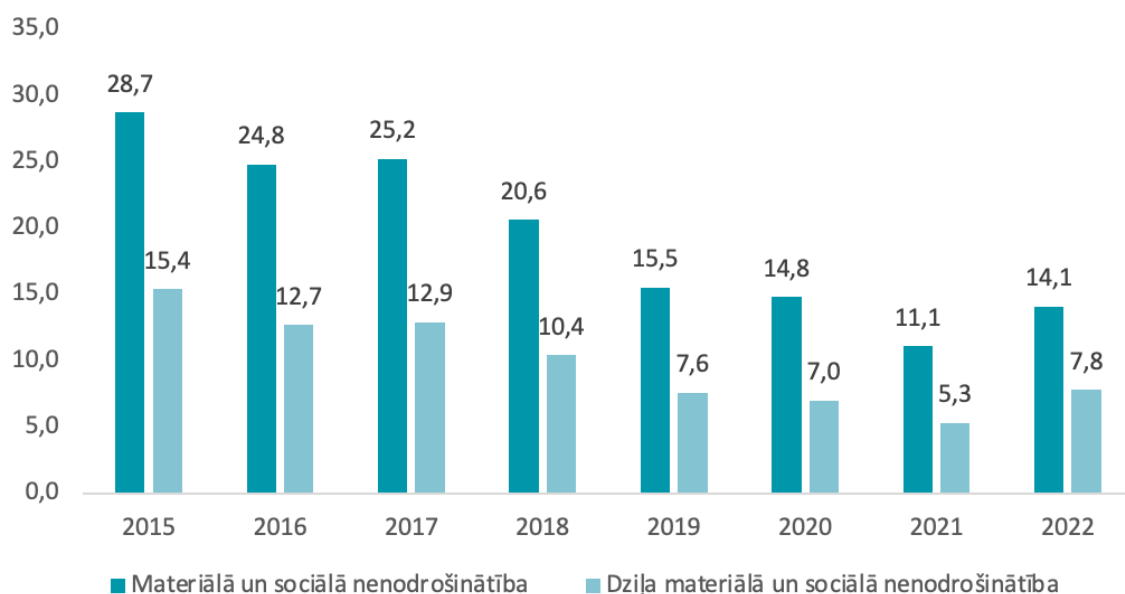
Attiecība tieši uz romiem nabadzības risks ir vēl lielāks, ņemot vērā, ka riskam pakļauti ir 46,5 % iedzīvotāji ar zemu izglītības līmeni (ar iegūtu pamatskolas izglītību vai zemāku izglītības līmeni), ņemot vērā, ka romu kopienas vidū lielākā daļa romu neiegūst augstāku izglītības līmeni par pamatzglītību⁶⁶. Arī LM kā vienu no nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļautajām iedzīvotāju grupām ir identificējusi romus⁶⁷.

Savukārt pozitīva tendence samazināties ir to iedzīvotāju īpatsvaram, kas ir pakļauti materiālai un sociālai nenodrošinātībai (skatīt 46. ilustrāciju).

⁶⁶ Centrālā statistikas pārvalde (2021). Sociālā iekļaušanās. Nabadzība. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/labklajibas-un-vienlidzibas-raditaji/sociala-ieklausanas/15347-sociala?themeCode=SI>

⁶⁷ Labklājības ministrija (2020). Sociālā iekļaušana. Situācijas raksturojums. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/situacijas-raksturojums-0>

46.ILUSTRĀCIJA. IEDZĪVOTĀJU ĪPATSVARŠ, KURI IR PAKĻAUTI MATERIĀLAJAI UN SOCIĀLAJAI NENODROŠINĀTĪBAI 2015.-2022. GADU PERIODĀ, %

Avots: CSP

Iedzīvotāju vidū, kuri ir pakļauti materiālajai un sociālajai nenodrošinātībai, 30,1 % ir ar pamatzglītību vai zemāku izglītības līmeni. Salīdzinoši ar iegūtu vispārējo vidējo vai profesionālo vidējo izglītību īpatsvars ir 17 %, savukārt ar iegūtu augstāko izglītību 6,7 %⁶⁸.

9.1. PIEKĻUVE SOCIĀLAJAI AIZSARDZĪBAI

Lielākai daļai romu (62,3 %), kuri piedalījās aptaujā, viens no nozīmīgiem ienākuma avotiem ir sociālie pabalsti. Līdz ar to arī romu kopienas pārstāvji ir cieši saistīti ar valsts sociālo sistēmu un pašvaldību sociālajiem dienestiem. Kopumā sociālajā jomā sociālā palīdzība iedzīvotājiem tiek sniegta neatkarīgi no viņu etniskās piederības, tas ir, sociālie pabalsti, piemēram, kā mājokļa pabalsts, ir pieejami jebkurai personai, kas atbilst noteiktiem kritērijiem. Tāpat jāņem vērā, ka atbalsta grozs, ko iedzīvotāji var saņemt, lai uzlabotu savu sociālo un ekonomisko stāvokli, var atšķirties dažādās pašvaldībās.

Pamata sociālie pakalpojumi, kas ļauj saņemt citus atvieglojumus un sociālo palīdzību, ir trūcīgas mājsaimniecības statuss, kas visā valstī tiek noteikts vienāds, attiecīgi 2023. gadā 313 EUR ienākumu sliekšnis pirmajam un vienīgajam cilvēkam mājsaimniecībā un 219 EUR katram nākamajam cilvēkam mājsaimniecībā. Otrs ir maznodrošinātas mājsaimniecības statuss, kā apmēru nosaka pašvaldība, bet tas nevar būt augstāks kā 501 EUR pirmajam un vienīgajam cilvēkam mājsaimniecībā un ne augstāks par 351 EUR katram nākamajam cilvēkam mājsaimniecībā⁶⁹.

Analizējot aptaujas datus un vērtējot romu informētību par iespējam saņemt dažādus pakalpojumus un zināšanām, kur vērsties kādu konkrētu problēmu gadījumā, var secināt, ka romi ir informēti un zina, kur būtu jāgriežas (skatīt 47. ilustrāciju). Mazāka informētība romu kopienas vidū ir par gadījumiem, ja gribētu

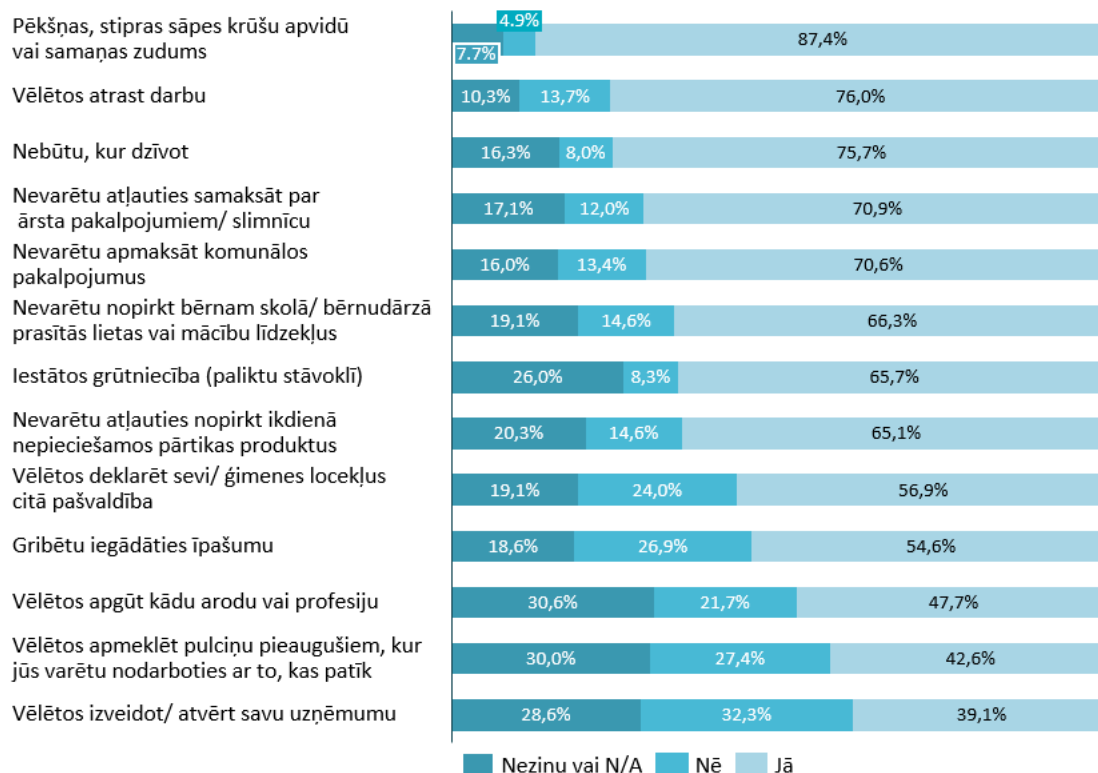
⁶⁸ Centrālā statistikas pārvalde (2022). Sociālā iekļaušanās. Materiālā un sociālā nenodrošinātība. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/labklajibas-un-vienlidzibas-raditaji/sociala-ieklausanas/15357-sociala?themeCode=SI>

⁶⁹ Labklājības ministrija (2023). Trūcīgā statuss. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/truciga-statuss>

izveidot savu uzņēmumu (32,3 %), apmeklēt interešu pulciņu pieaugušajiem (27,4 %), gribētu iegādāties īpašumu (26,9 %), vēlētos deklarēt sevi vai ģimenes locekļus citā pašvaldībā (24 %).

47.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “VAI JŪS ZINĀTU, KUR VĒRSTIES PĒC PALĪDZĪBAS, JA JŪS VAI JŪSU ĢIMENES LOCEKĻI NONĀKTU ŠĀDĀ SITUĀCIJĀ...?”

(Bāze = Visi respondenti; N 350)

Avots: Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Lai gan sociālā palīdzība ir pieejama visiem iedzīvotājiem atkarībā pēc atbilstības kādiem konkrētiem kritērijiem, romu gadījumā svarīga ir šo iestāžu prasme komunicēt ar romiem pēc iespējas vienkāršā un saprotamā valodā. Fokusa grupas diskusijā kā viens no svarīgiem aspektiem tika izcelta iestāžu darbinieku komunikācija ar romiem, pārlietu nesarežģījot jau tā birokrātisko procesu, lai romi iegūtu attiecīgu sociālo palīdzību:

“Otra lieta ir tā, ka ar visiem cilvēkiem [iestādes] strādā vienādi. Romu kopienas specifika uzliek ierēdniecībai to, ka vajadzētu atstāt to, ka ar visiem strādā vienādi[..]. Romiem patīk, ja tos cilvēkus pazīst. Viņi iet uz sociālo dienestu, jo zina darbiniekus. Vajag iegūt uzticamību.” (FGD_NVO)

Arī viens no EK Padomes ieteikumiem ir veikt pasākumus, kas nodrošina nelabvēlīgā situācijā esošiem romiem piekļuvi atbilstošām sociālās aizsardzības sistēmām, tostarp gan ienākumu atbalstam, gan pabalstiem natūrā un pakalpojumiem. Fokusa grupas dalībnieki izteica vajadzību kopumā iestādēm un to darbiniekiem apgūt prasmes darbam ar romiem.

Ņemot vērā romu zemo ienākumu līmeni, sociālais dienests ir viena no iestādēm, kas biežāk strādā ar romiem. Pēc 2022. gada pētījuma datiem par sociālajiem dienestiem Latvijā⁷⁰, 21 % sociālo dienestu darbinieku parasti strādā ar romiem, toties tikai 12 % jūtas pārliecināti un sagatavoti darbam ar romiem,

⁷⁰ Labklājības ministrija (2022). Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās: ex-post pētījums. Starpziņojums par sociālo dienestu vadītāju un sociālā darba speciālistu viedokļiem par sociālā darba praksi ietekmējošiem institucionāliem un profesionāliem faktoriem mērījumiem un to analīzi. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/petijumi-1>

kas cita starpā nav mainījies, salīdzinot ar 2017. gada rādītāju. Attiecīgi romi, salīdzinot ar citām klientu grupām, tiek norādītā kā septītā biežākā, ar kuru sociālā darba speciālisti nejūtas pārliecināti un pietiekami sagatavoti strādāt. 2017. gadā to norādīja 22 % sociālā darba speciālistu, taču 2022. gadā īpatsvars ir audzis līdz 24 %. Romi ir arī viena no trim klientu grupām, ar kurām sociālā darba speciālisti visretāk ir pilnveidojuši prasmes strādāt. Papildus ir jāmin, ka 2023. gadā ir izstrādāts "Metodiskais materiāls sociālajam darbam daudzveidīgā sabiedrībā", kurā tiek sniegti ieteikumi darbam ar romu kopienas pārstāvjiem.⁷¹

Arī intervijās ar romu kopienas pārstāvjiem nereti tiek izcelts tas, ka komunikācijas veids no iestāžu darbinieku puses romiem ir nesaprotams un tas var atbaidīt romu vēlmi saņemt to sociālo palīdzību, kas viņiem pienāktos. Taču viena no romu kultūras īpatnībām ir informācijas un pieredzes nodošana citiem romu kopienas pārstāvjiem, attiecīgi, ja kādai ģimenei ir izdevies iegūt vajadzīgo sociālo atbalstu, tas motivēs arī citas ģimenes iesaistīties un meklēt atbalstu:

"Romjiem informācija iet no mutes mutē. Ja vienam ir izdevies sakārtot un sapratuši tos soļus, kas jā dara, tad pamēģina arī cita [ģimene]. Un ar katru nākamo labo pieredzi "mums sanāca, mēģiniet arī jūs, ja vajag, palīdzēsīm", tā iespēja kļūst lielāka. Jo ar ierēdņiem romiem ir grūti runāt, ierēdņi runā smagā valodā, bet romi ir arī analfabēti, un ar regulām, MK noteikumiem, pašvaldību noteikumiem - tas viņu atbaida. Un domā, ka netiks galā. Sociālo dienestu, NVA darbiniekiem, cilvēks būtu jāsaprot, ka vajag nedaudz savādāk. Vajadzētu apmācības tieši darbam ar romiem." (RKP_1)

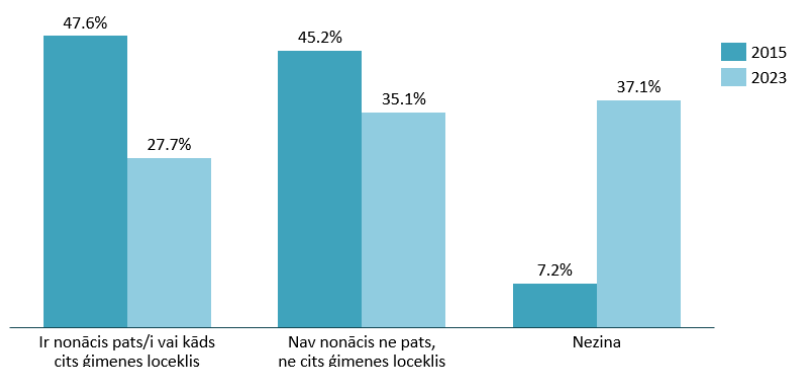
Svarīgs faktors ir informācijas pieejamība par iespējam šos pakalpojumus un palīdzību saņemt. Šī pētījuma ietvaros veiktās aptaujas rezultāti norāda, ka liela daļa romu (83,7 %) lieto internetu vismaz reizi nedēļā un gandrīz pusei (46 %) mājās ir pieejams dators. Tomēr fokusa grupu diskusijās izskanēja viedoklis par ierobežotām romu prasmēm, īpaši vecāku cilvēku vidū, lietot dažādas ierīces un internetu, tai skaitā atrast nepieciešamo informāciju. Līdz ar to ir jādomā par citiem veidiem, kā konkrētajai mērķa grupai nodot nepieciešamo informāciju, tas ir, nepietiek ar to, ka tā ir pieejama iestādes mājaslapā.

Analizējot aptaujas datus (skatīt 48. ilustrāciju) par to, vai pēdējo triju gadu laikā ir nonākuši tādā situācijā, kad valsts iestāžu darbinieki nestāsta romiem par viņiem paredzētajiem sociālajiem labumiem (pabalstiem, atlaidēm utt.) vieglā, saprotamā valodā, 27,7 % romu atzīst, ka ir nonākuši tādā situācijā. Taču pozitīvi ir vērtējams fakts, ka, salīdzinot ar 2015. gada pētījuma aptaujas datiem, šis rādītājs samazinājies par 19,9 %.

48.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS "VAI JŪS PATS/I VAI JŪSU TUVĀKIE ĢIMENES LOCEKĻI PĒDĒJO TRIJU GADU LAIKĀ ESAT NONĀKUŠI SITUĀCIJĀ, KAD VALSTS IESTĀŽU DARBINIEKI NESTĀSTA ROMIEM PAR VIŅIEM PAREDZĒTAJIEM SOCIĀLAJIEM LABUMIEM (PABALSTIEM, ATLAI DĒM UTT .) VIEGLĀ, SAPROTAMĀ VALODĀ?"

(2023: Bāze = Visi respondenti; N 350)

(2015: Bāze = Visi respondenti; N 365)

Avots: "Latvijas fakti" veiktā romu aptauja (2015) un Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

⁷¹ Labklājības ministrija (2023). Metodiskais materiāls sociālajam darbam daudzveidīgā sabiedrībā. Iegūts no: <https://www.lm.gov.lv/lv/metodiskie-materiali-0>

Kopumā sociālā palīdzība romu kopienai ir pieejama tādā pašā apmērā kā citiem iedzīvotājiem, kuri ir pakļauti nabadzības riskam un kuriem ir nepieciešama sociālā palīdzība. Tomēr, ņemot vērā zemo izglītības līmeni, ir nepieciešama papildu izpratne iestāžu darbiniekiem par komunikāciju ar romiem kā klientu grupu.

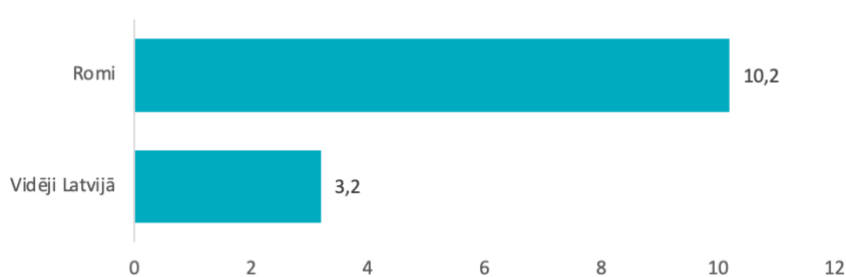
9.2. MĀJOKĻIS UN MĀJSAIMNIECĪBAS LIELUMS

Mājoklis ir viena no pamatvajadzībām, lai cilvēks varētu iekļauties sabiedrībā, kā arī nodarbinātībā. Viens no ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķiem ir līdz 2030. gadam padarīt pilsētas un apdzīvotas vietas iekļaujošas, drošas, pielāgoties spējīgas un ilgtspējīgas, tai skaitā nodrošināt visiem piekļuvi pienācīgiem un drošiem mājokļiem un pamatpakalpojumiem par pieejamu cenu un sakārtot graustus. Savukārt NAP 2027 rīcības virzienā “Mājoklis” izvirzītais mērķis Nr. 346 “Samazināt mājokļu īpatsvaru, kuras norāda uz neapmierinošiem mājokļa apstākļiem no 31 % 2018. gadā līdz 25 % 2024. gadā un 22 % 2027. gadā”, vēl nav ticis sasniegts, ņemot vērā, ka 2022. gada rādītājs vēl joprojām ir augsts – 24,6 %.⁷²

Mājokļu pieejamības jautājums Latvijā ir aktuāla problēma, ņemot vērā, ka kopš Latvijas neatkarības atgūšanas mājokļa fondam nav ticis piešķirts pienācīgs finansējums. Kā minēts Mājokļu pieejamības pamatnostādnes 2022. – 2027. gadam, mājokļa pieejamības un kvalitātes problēmas ir aktuālas visa veida mājokļos, neatkarīgi no to ienākumiem, tomēr visvairāk tās skar mazaizsargātās grupas, kuras nevar atļauties mājokli īrēt vai iegādāties, līdz ar to ir atkarīgi no pašvaldību mājokļa fonda, uz kuru rindā ir jāgaida pat vairāki gadi.⁷³ Lai risinātu samilzušās problēmas mājokļu jautājumā, Mājokļu pieejamības pamatnostādnes 2022. – 2027. gadam viens no rīcības virzieniem ir “Atbalsts vismazākaizsargātajām mājokļu grupām”, kura ietvaros ir izvirzīti 10 uzdevumi, lai padarītu pieejamāku sociālo un pašvaldības īres namu pieejamību, kā arī atvieglotu iedzīvotāju iespējas piekļūt šiem mājokļiem.

Atbilstoši 2021. gada tautas skaitīšanas datiem, romi ir identificēti kā viena no riska grupām, mazāks romu īpatsvars kā vidēji valstī dzīvo privātajā mājokļos: vidēji Latvijā privātajā mājokļos dzīvoja 96,8 %, savukārt romu vidū 89,8 %. Savukārt, salīdzinot ar vidējo rādītāju Latvijā, lielāks ir bijis to romu īpatsvars, kuri dzīvo netradicionālā mājoklī (skatīt 49. ilustrāciju).⁷⁴

49.ILUSTRĀCIJA. ROMU ĪPATSVARS, KURI DZĪVO NETRADICIONĀLĀ MĀJOKLĪ, 2021

Avots: CSP

Saistībā ar mājokļu pieejamību (skatīt 50. ilustrāciju), pēc 2021. gada tautas skaitīšanas datiem, romi biežāk dzīvoja mājokļos, kas ir uzcelti pirms 1946. gada (43,6 %), salīdzinot ar vidējo rādītāju Latvijā

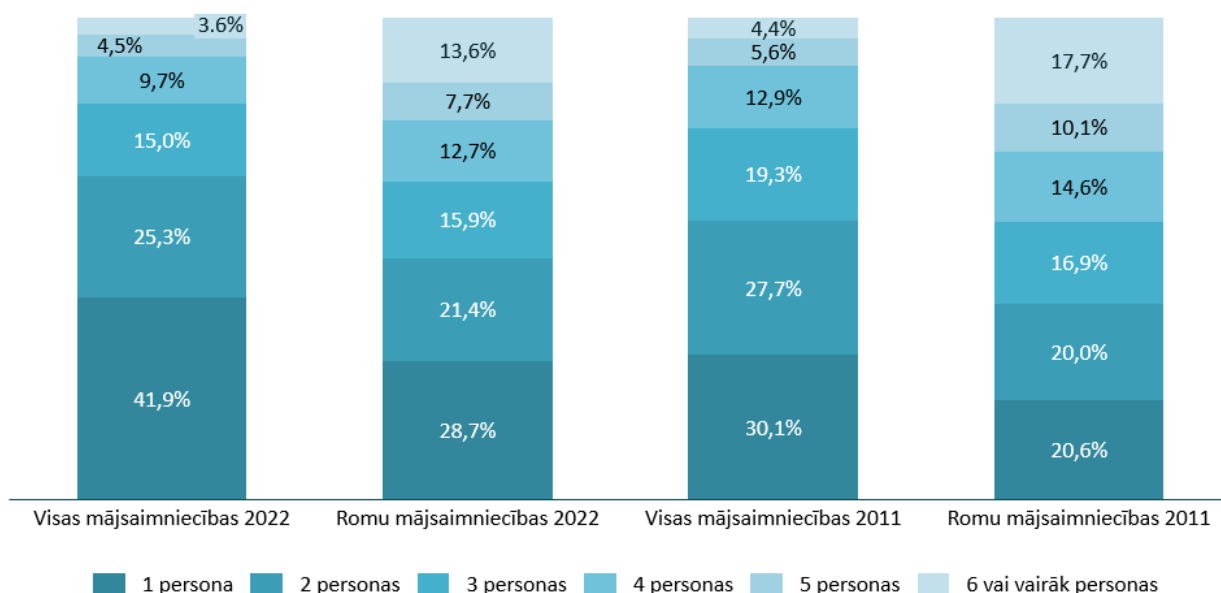
⁷² Centrālā statistikas pārvalde (2022). Sociālā iekļaušanās. Mājokļa apstākļi. Iegūts no: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/labklajibas-un-vienlidzibas-raditaji/sociala-ieklausanas/15242-sociala>

⁷³ Mājokļu pieejamības pamatnostādnes 2022. – 2027.gadam. Iegūts no: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/d9854ae6-6adb-4f67-aff5-69e04ebe14c1

⁷⁴ Netradicionāls mājoklis CSP definīcijā ietver institucionālos mājokļus, citas dzīvojamās vienības, kas ir autotreileri, šķūņi un citi mājokļu veidi, ko cilvēki izmanto dzīvošanai, neatkarīgi no tā, vai tie ir paredzēti dzīvošanai, kā arī informācija par mājokli nav norādīta. Iegūts no: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/labklajibas-un-vienlidzibas-raditaji/sociala-ieklausanas/15242-sociala>

(20,2 %). Romu vidū ir lielāks īpatsvars tiem iedzīvotājiem, kuriem mājoklī uz vienu iedzīvotāju ir mazāka platība kā 20 m², romu vidū īpatsvars 2021. gadā bija 64,4 %, savukārt Latvijā vidēji 40,1 %. Būtiskas atšķirības ir arī personu skaitam mājsaimniecībā, vidēji Latvijā ir 8,1 % mājsaimniecību, kurās dzīvo pieci vai vairāk iedzīvotāju, romu vidū šis īpatsvars ir 21,3 %. Papildus jāmin, ka, salīdzinot ar 2011. gada tautas skaitīšanas datiem, romu vidū šādu mājsaimniecību skaits ir samazinājies par 6,5 %.

50.ILUSTRĀCIJA. ROMU MĀJSAIMNIECĪBAS PĒC PERSONU SKAITA GADA SĀKUMĀ 2011. UN 2022. GADĀ

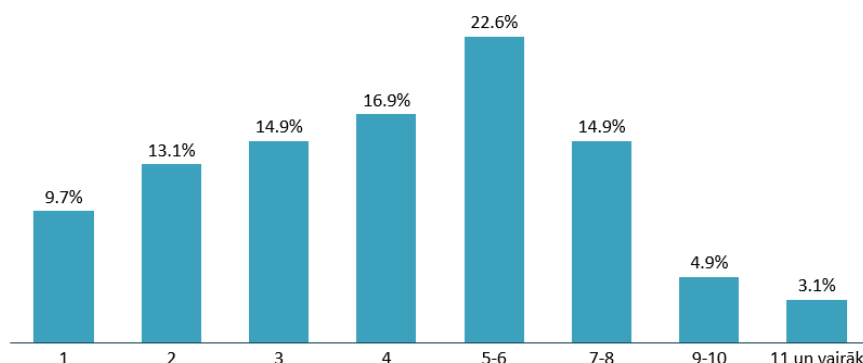

Avots: CSP

Arī šī pētījuma veiktās aptaujas ietvaros (skatīt 51. ilustrāciju), var secināt, ka no aptaujātajiem romiem liela daļa (45,5 %) dzīvo mājsaimniecībā, kurā kopā dzīvo pieci vai vairāk cilvēku. Vidējais iedzīvotāju skaits vienā romu mājsaimniecībā ir apmēram piecas (4,7) personas, kas ir tieši tāds pats rādītājs, kā 2015. gada pētījuma aptaujā. Salīdzinot ar 2015. gada pētījuma aptaujas datiem, kopumā mājsaimniecību, kurās dzīvo vairāk kā piecas personas, ir nedaudz palielinājies, 2015. gadā īpatsvars bija 42,8 %.

51.ILUSTRĀCIJA. ROMU MĀJSAIMNIECĪBAS PĒC PERSONU SKAITA, 2023

(Bāze = Visi respondenti; N 350)

Avots: Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

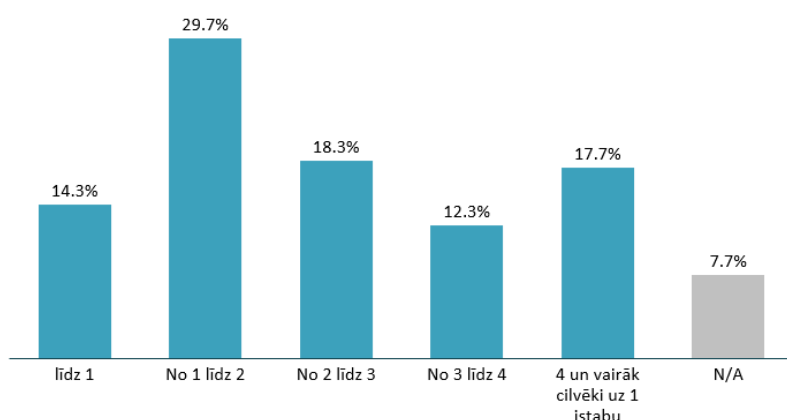
Intervijās romu kopienu pārstāvji skaidro, ka situācija romu vidū ir ļoti dažāda. Ir ģimenes, kurām ir pietiekami lieli mājokļi, tomēr ir gadījumi, kur pieci cilvēki dzīvo vienistabas dzīvoklī un kuriem nav izdevies

ar sociālo atbalstu saņemt lielāku dzīvokli. Pēc intervēto domām vairums romu dzīvo šaurākā platībā, un būtu nepieciešams papildu atbalsts.

Aptaujas datu analīze ļauj secināt, ka lielākā daļa romu (32,9 %), kuri piedalījās aptaujā, dzīvo mājoklī, kurā ir divas istabas un daļa (24,6 %) dzīvo mājoklī, kurā ir trīs istabas. Savukārt, analizējot cilvēku skaitu uz vienu istabu (skatīt 52. ilustrāciju), var secināt, ka vidēji tikai 14,3 % romu mājoklī ir vairāk istabu kā iemītnieku skaits. Vidēji 29,7 % vienā istabā uzturas 1 līdz 2 cilvēki, vidēji 18,3 % vienā istabā uzturas 2 līdz 3 iemītnieki, taču 29,6 % vienā istabā uzturas trīs un vairāk cilvēki, kas var liecināt par pārapdzīvotību.

52.ILUSTRĀCIJA. CILVĒKU SKAITA ĪPATSVARŠ UZ 1 ISTABU

(Bāze = Visi respondenti; N 350)

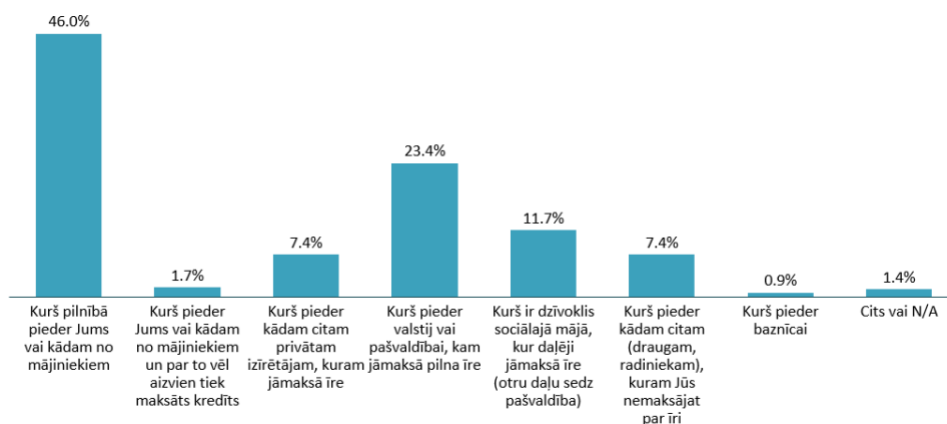

Avots: Civitta Latvija veiktie aprēķini pēc romu aptauja (2023)

Saistībā ar apdzīvotības blīvumu mājāsaimniecībā, nozīmīgs faktors ir arī īpašumtiesības, tas ir, vai romi dzīvo sev piederošos mājokļos, īrē no citiem cilvēkiem vai dzīvo sociālajos dzīvokļos, ko lietošanā piešķirusi pašvaldība (skatīt 53. ilustrāciju). 2023. gada aptaujas dati rāda, ka lielākā daļa romu (46 %) dzīvo sev piederošā vai kādam no mājiniekiem piederošā dzīvoklī. Salīdzinot ar 2015. gada pētījuma aptaujas datiem, šo romu īpatsvars ir audzis: 2015. gada pētījuma aptaujā īpatsvars bija 38,1 %.

53.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “VAI MĀJOKLIS, KURĀ JŪSU MĀJSAIMNIECĪBA DZĪVO..?”

(Bāze = Visi respondenti; N 350)

Avots: Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Nozīmīgs ir arī to romu īpatsvars, kuri dzīvo pašvaldības vai valsts dzīvoklī, tai skaitā sociālajā dzīvoklī, kur ir jāmaksā pilna vai daļēja īre. 2023. gada aptaujas dati rāda, ka šāds romu īpatsvars ir 35,1 %, līdzīgs īpatsvars bija arī 2015. gada pētījuma veiktajā aptaujā attiecīgi 35,4 %. Analizējot aptaujas datus plānošanas

reģionu griezumā, var secināt, ka Vidzemes (73,8 %), Latgales (59,8 %) un Rīgas (58,5 %) plānošanas reģionos dzīvojošie romi biežāk dzīvo mājokļos, kas pieder viņiem vai kādam no mājniekiem. Savukārt Kurzemes (18,8 %) un Zemgales (28,9 %) plānošanas reģionos dzīvojošo romu īpatsvars ir mazāks. Lielākais romu skaits, kuri dzīvo sociālajā mājā, kur daļu īres apmaksā pašvaldība, ir Kurzemes plānošanas reģionā dzīvojošo romu vidū (34,8 %).

Kopumā var secināt, ka romi, salīdzinot ar vidējiem rādītājiem par mājokli Latvijā, dzīvo māsaimniecībās ar vairākiem cilvēkiem, līdz ar to arī mājokļu platība uz vienu cilvēku vidēji ir mazāka. Savukārt, salīdzinot ar situāciju, kāda tika konstatēta 2015. gada pētījuma veiktajā aptaujā, būtiskas izmaiņas saistībā ar mājoklī dzīvojošo personu skaitu vai mājokļa īpašumtiesībām nav tikušas konstatētas, līdz ar to var secināt, ka mājokļa jautājumos pēdējo astoņu gadu laikā nav notikuši uzlabojumi.

9.3. MĀJOKĻU PIEEJAMĪBA

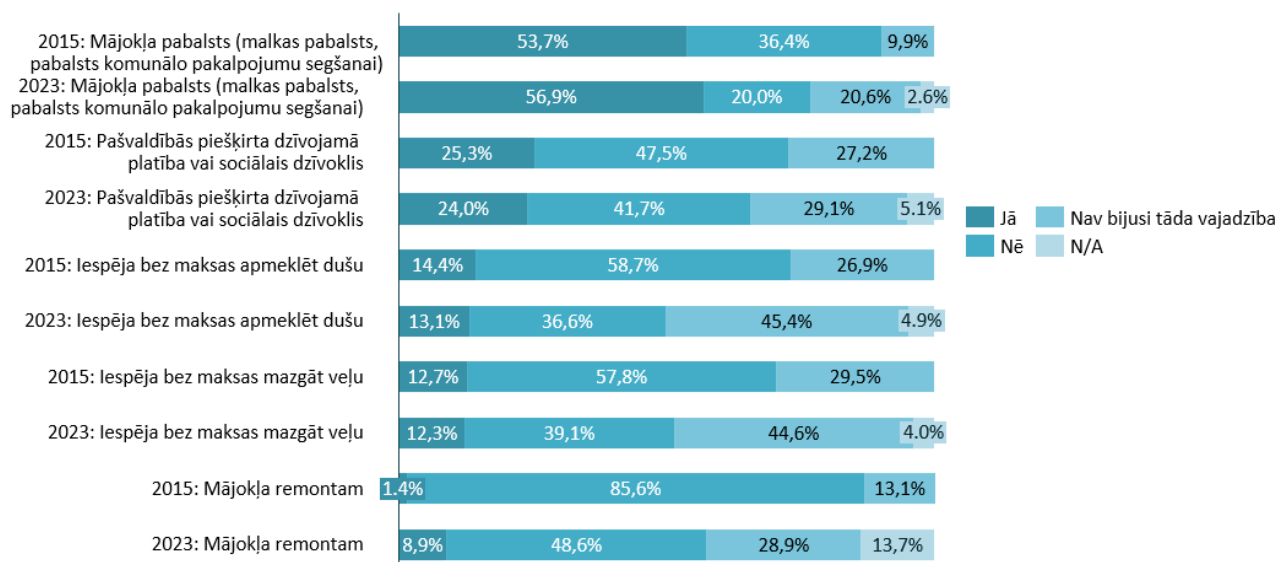
Kā minēts iepriekš, mājokļu pieejamība Latvijā kopumā ir zemā līmenī, un iedzīvotājiem ir grūtības atrast piemērotus mājokļus. Taču pēc romu kopienas pārstāvju viedokļa, mājokļu pieejamība romiem ir vēl zemāka. Viens no galvenajiem iemesliem ir zemais un sezonālais ienākumu līmenis romu vidū, kas liek meklēt citus atbalsta veidus, piemēram, atbalstu no pašvaldības, lai varētu nodrošināt dzīvesvietu.

Analizējot romu aptaujas datus, var secināt, ka lielākā daļa (56,9 %) romu pēdējo triju gadu laikā ir saņēmuši mājokļa pabalstu. Mazākai daļai (24,0 %) ir piešķirta dzīvojamā platība vai sociālais dzīvoklis, savukārt vēl mazāka daļa aptaujas dalībnieku attiecīgi 13,1 % un 12,3 % ir izmantojuši iespēju bez maksas apmeklēt dušu vai bez maksas mazgāt veļu.

54. ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “VAI PĒDĒJO TRIJU GADU LAIKĀ JŪS VAI JŪSU ĢIMENE IR SAŅĒMUSI JEBKĀDU PALĪDZĪBU NO PAŠVALDĪBAS, VALSTS IESTĀDES VAI KĀDAS ORGANIZĀCIJAS MĀJOKĻU JOMĀ?”

(2023: Bāze = Visi respondenti; N 350)

(2015: Bāze = Visi respondenti; N 365)

Avots: “Latvijas fakti” veiktā romu aptauja (2015) un Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Salīdzinot ar 2015. gada pētījuma aptaujas datiem, būtiskas izmaiņas nav redzamas. Kopumā ir samazinājies to aptaujas dalībnieku īpatsvars, kuri nav saņēmuši atbalstu mājokļa remontam. Līdz ar to var secināt, ka romu kopienas vidū mājokļa pabalsts ir nozīmīgs, lai spētu nodrošināt dzīvesvietu. Analizējot aptaujas datus plānošanas reģionu līmenī, var secināt, ka mājokļa pabalsts biežāk tiek saņemts Kurzemes

(69,6 %), Latgales (64,3 %) un Zemgales (61,5 %) plānošanas reģionos dzīvojošajiem, retāk - Vidzemes (35,7 %) un Rīgas (26,8 %) plānošanas reģionos dzīvojošajiem romiem.

Taču problēmas pastāv arī to romu vidū, kuriem ir pietiekams ienākumu līmenis, jo mājokļa pieejamība ir atkarīga arī no sabiedrības attieksmes. Romu kopienas pārstāvji intervijās atzīst, ka vēl joprojām sabiedrībā ir novērojami nepamatoti stereotipi attiecībā par romu kultūru, kas savukārt rezultējas slēptās diskriminācijas veidā:

“ [...] romi nākuši [uz NVO] un teikuši, ka gāja ilgtermiņā īrēt dzīvokli, bet viņiem atteica. Bet neteica jau tieši, ka tāpēc, ka romi, bet tāpēc, ka aizņemts. Taču redzēja, ka sludinājums vēl bija. Ja ir iespēja izvēlēties starp romu un kādu citu tautību, tad [izīrētājs] visdrīzāk romu neizvēlēsies.” (Rkp_1)

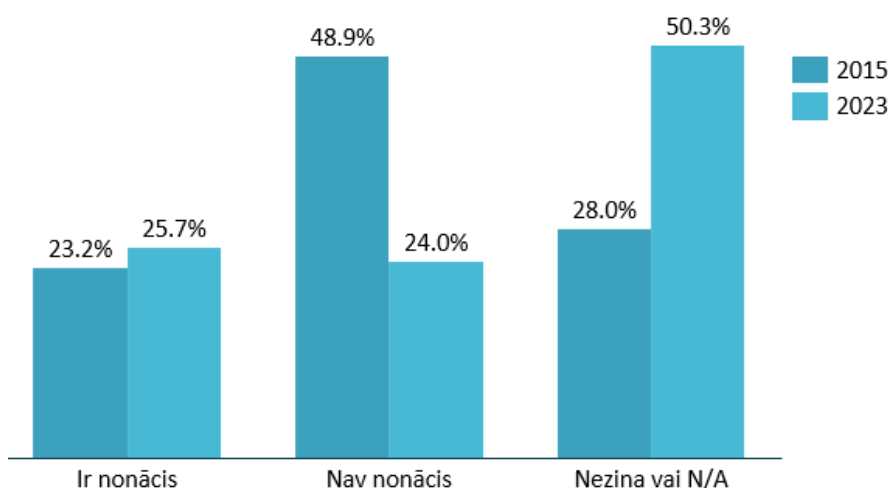
Šādu situāciju pamatā ir izīrētāju stereotipi, ka romi dzīvokļus nekops un tie tiks izdemolēti, līdz ar to jau sākotnēji romiem tiek liegtas iespējas atrast piemērotu mājokli.

Viens no veidiem, kā iegādāties mājokli tiem romiem, kuriem ir pietiekami iztikas līdzekļi, ir saņemt kredītu bankā. Analizējot aptaujas datus (skatīt 55. ilustrāciju), var secināt, ka 23,2 % romu, kas piedalījās aptaujā, uzskata, ka viņiem ir liegtas iespējas saņemt kredītu vai iegādāties līzingu romu tautības dēļ. Vērtējot 2015. gada pētījuma aptaujas datus, šādi domājošo romu īpatsvars ir minimāli samazinājies, attiecīgi 2015. gadā šādi uzskatīja 25,7 % aptaujāto romu. Savukārt uz pusi ir samazinājies to romu aptaujas dalībnieku īpatsvars, kuri apgalvo, ka nav nonākuši šādā situācijā, attiecīgi 2015. gada pētījuma aptaujā 48,9 % romu norādīja, ka nav nonākuši situācijā, ka tautības dēļ viņiem atteiktu sniegt kredītu vai iegādāties preces līzīngā, savukārt 2023. gada pētījuma aptaujā tā domājošu romu bija tikai 24 %.

55.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “VAI JŪS VAI JŪSU TUVĀKIE ĢIMENES LOCEKĻI PĒDĒJO 3 GADU LAIKĀ ESAT PIEDZĪVOJUŠI ŠĀDU SITUĀCIJU: ROMIEM TAUTĪBAS DĒĻ NAV IESPĒJAS SAŅEMT KREDĪTU BANKĀS UN IEGĀDĀTIES PRECES LĪZINGĀ?”

(2023: Bāze = Visi respondenti; N 350)

(2015: Bāze = Visi respondenti; N 365)

Avots: “Latvijas fakti” veiktā romu aptauja (2015) un Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Kopumā bankām ir savi, stingri kreditēšanas noteikumi, kas ir cieši saistīti ar iedzīvotāju ienākumu līmeni un to stabilitāti, un, iespējams, romi tos uztver ļoti personīgi, kas savukārt liek domāt, ka atteikums ir etniskās piederības dēļ. Tomēr arī šie aspekti kopumā norāda uz romu kopienas emocionālo stāvokli sabiedrībā, kur etniskās piederības dēļ tiek izjusta diskriminācija, kas kopš 2015. gada nav būtiski mainījusies.

9.4. SOCIĀLIE MĀJOKĻI

Saistībā ar mājokļu kvalitāti romu kopienas pārstāvji atzīst, ka situācija romu kopienas vidū ir ļoti atšķirīga. Romi ar lielākiem ienākumiem var atļauties īrēt vai iegādāties savu īpašumu, tomēr sliktāka mājokļu kvalitāte ir tiem romiem, kuri dzīvo sociālajās mājās vai pašvaldību piešķirtos sociālajos dzīvokļos. Kā minēts iepriekš, pēc aptaujas datiem aptuveni trešdaļa romu šobrīd dzīvo mājokļos, kas ir valsts vai pašvaldības pārvaldībā. Tomēr romu kopienas pārstāvji intervijās norāda uz apšaubāmo mājokļu kvalitāti, minot, ka ir bijuši gadījumi, kad cilvēkiem nākas dzīvot antisanitāros apstākļos, piemēram, ēka ir sliktā tehniskā stāvoklī vai dzīvoklī ir pelējums.

“Par mājokļa jautājumiem [vietas nosaukums] ir katastrofiska. Tur pat ir izbraukušas, nezinu, bet vismaz 12 pašvaldības delegācijas, kas novērtēja māju un ir norakstījuši, un pašvaldība neko nedara. Dzīvojiet, čigāni, dzīvojiet. Knapi turas tās mājas. Es vēl brīnos, kā nekrit iekšā jumts, kad autobuss brauc garām. Pilnīgi dreb, pilnīgi trīc. Viss krīt iekšā. Izbraukuši elektriķi, izbraukuši ugunsdzēsēji. Visi drošības cilvēki, kas novērtē māju tehnisko stāvokli, un viņi kategoriski aizliedza, ka tā nav apdzīvojama. Bet pašvaldība, redz, neko nedara.” (Rkp_19)

Arī fokusa grupu diskusijas dalībnieki atzīst, ka ir bijuši vairāki gadījumi, kad pašvaldības piešķirtie dzīvokļi ir bijuši sliktas kvalitātes un nav bijuši piemēroti dzīvošanai. Papildus jāmin, ka fokusa grupu diskusijās dalībnieki atzina, ka pašvaldības pārstāvji apzinās šo situāciju, taču, ņemot vērā ierobežoto mājokļu fondu un ierobežotos finanšu līdzekļus, visiem, kuriem tas būtu nepieciešams, nevar nodrošināt pienācīgus dzīvošanas apstākļus. Savukārt kā prioritāti pašvaldības izvirza ģimenes ar bērniem, kas nozīmē, ka ģimenēm pēc iespējas tiek meklēti labākas kvalitātes mājokļi. Tai pat laikā ir pašvaldības, kas spēj nodrošināt labas kvalitātes mājokļus, un romi ir apmierināti ar esošo dzīvokļu stāvokli, taču problēmas ir ar romu pratību apmaksāt rēķinus laicīgi, lai pakalpojumi netiktu atslēgti:

“[Vietas nosaukums] ģimenes, kurām ir maznodrošinātās vai trūcīgās mājtsaimniecības statuss, ir labiekārtoti dzīvokļi, ir ūdens, apkure, vanna. Kvadrātūra varbūt ir mazāka, bet problēma ir ar apmaksām, jo parādu ir daudz. Un [romu mediatori] cenšas sakārtot šīs lietas, liek bankās automātiskos maksājumus, daļēji apmaksā sociālā pārvalde. Ir kas nemaksā gadiem ūdeni un gāzi, to var atslēgt. Bet praktiski visi, kuriem ir ģimenes ar bērniem, ir labi dzīvokļi.” (FGD_Rkp)

Vēl viena problēma, kas ir saistīta ar sociālajiem mājokļiem, ir to atrašanās vieta. Intervijās romu kopienas pārstāvji secina, ka bieži mājokļi tiek piedāvāti lauku reģionos, ārpus pilsētām, taču romu kopienai ir raksturīgi dzīvot tuvumā citiem romiem, attiecīgi ģimenes nevēlas tikt nošķirtas no pārējās kopienas.

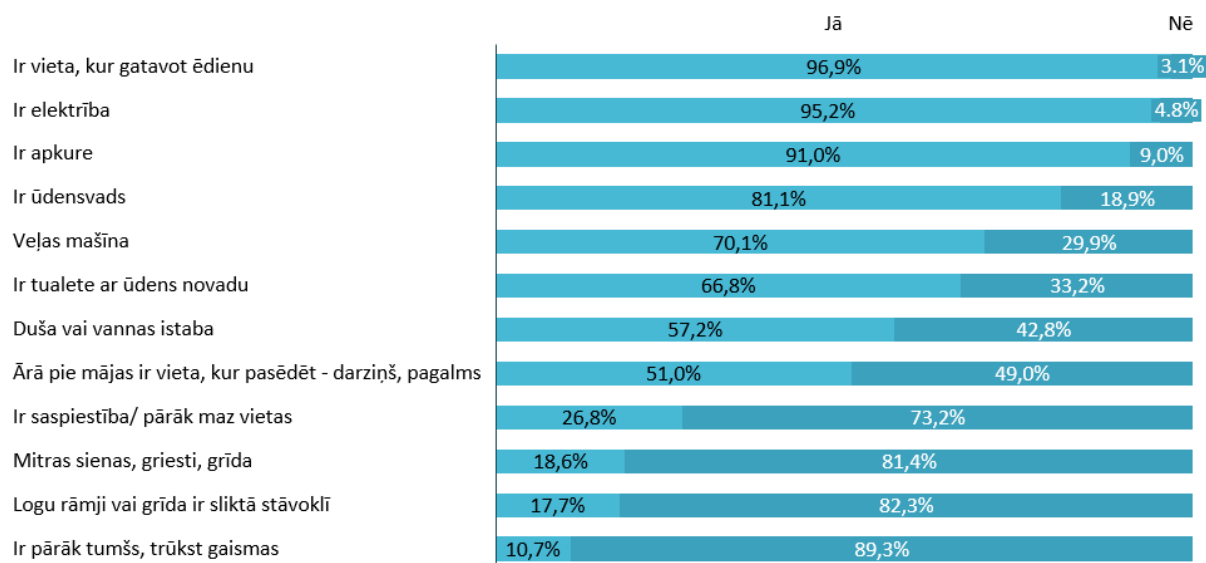
“Redz, romi cenšas jau uz sociālo dzīvokli, viņiem jau nav ar ko maksāt tās īres. [...] Piedāvā šīs mājiņas ārpus centra, viņi negrib. Lūdzu piešķiriet mājas pilsētās, kur mēs varam kustēties, strādāt, viegli pārvietoties, viegli iejusties. Nevis Jūs mūs dzenat ārā. Bez maz vai izdzīs ārā no centra, uz geto prom, lauka vidū un neviens jūs netraucēs.” (Rkp_19)

9.5. MĀJOKĻU KVALITĀTE

Analizējot aptaujas datus (skatīt 56. ilustrāciju), var secināt, ka vairāk kā 90 % aptaujāto romu mājokļos ir vieta, kur gatavot ēdienu, ir elektrība un apkure. Aptuveni 80 % aptaujāto mājoklī ir ūdensvads un 70 % ir veļas mašīna.

56.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “KAS NO TĀLĀK UZSKAITĪTĀ IR JŪSU MĀJOKLĪ?”

(Bāze = Visi respondenti; N 350)

Avots: Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Nozīmīgi ir tas, ka, salīdzinot ar 2015. gada pētījumā veikto romu aptauju, gandrīz visi rādītāji ir nedaudz uzlabojušies. Samazinājies ir to romu īpatsvars, kuriem mājoklī ir pārāk tumšs un trūkst gaismas (2015. gada aptaujas dati 19,6 %; 2023. gada aptaujas dati 10,7 %), ir mitras sienas, griesti, grīda (2015. gada aptaujas dati 29,6 %; 2023. gada aptaujas dati 18,6 %), ir saspīestība vai ir pārāk maz vietas (2015. gada aptaujas dati 33,1 %; 2023. gada aptaujas dati 26,8 %). Tomēr vēl joprojām ir augsts to romu īpatsvars (42,8 %), kuriem mājoklī nav pieejama duša vai vannas istaba (2015. gada pētījuma dati 55,9 %).

Analizējot aptaujas datus reģionu griezumā, var secināt, ka Vidzemes un Latgales plānošanas reģionos dzīvojošie biežāk savus mājokļus novērtē sliktāk, attiecīgi piekrītot apgalvojumiem, ka mājoklī ir saspīestība vai pārāk maz vietas (83,3 % Vidzemes un 51,88 % Zemgales plānošanas reģionos dzīvojošo romu piekrita šim apgalvojumam), logu rāmji vai grīda ir sliktā stāvoklī, ir mitras sienas, griesti, grīda un ir pārāk tumšs, trūkst gaismas. Arī jautājumā par to, vai mājoklī ir duša vai vannas istaba, tikai 35,7 % Vidzemes plānošanas reģionā dzīvojošo romu šim apgalvojumam piekrita, kas ir zemākais rādītājs starp visiem reģioniem, nākamie zemākie bija Rīgas (58,5 %) un Latgales (58,9 %) plānošanas reģionos dzīvojošajiem romiem. Tāpat būtiski zemāks Vidzemes plānošanas reģionā dzīvojošo romu īpatsvars bija jautājumā, vai mājoklī ir tualete ar ūdens vadu. Tikai 47,6 % aptaujas dalībnieku piekrita šim apgalvojumam, savukārt nākamie zemākie rādītāji bija Latgales (65,2 %) un Kurzemes (66,7 %) plānošanas reģionos dzīvojošajiem romiem. No tā var secināt, ka, lai arī Vidzemes plānošanas reģionā dzīvojošie romi uzturas mājoklī, kas pieder viņiem vai kādam no mājiniekiem, dzīvokļu kvalitāte ir sliktāka kā citos plānošanas reģionos.

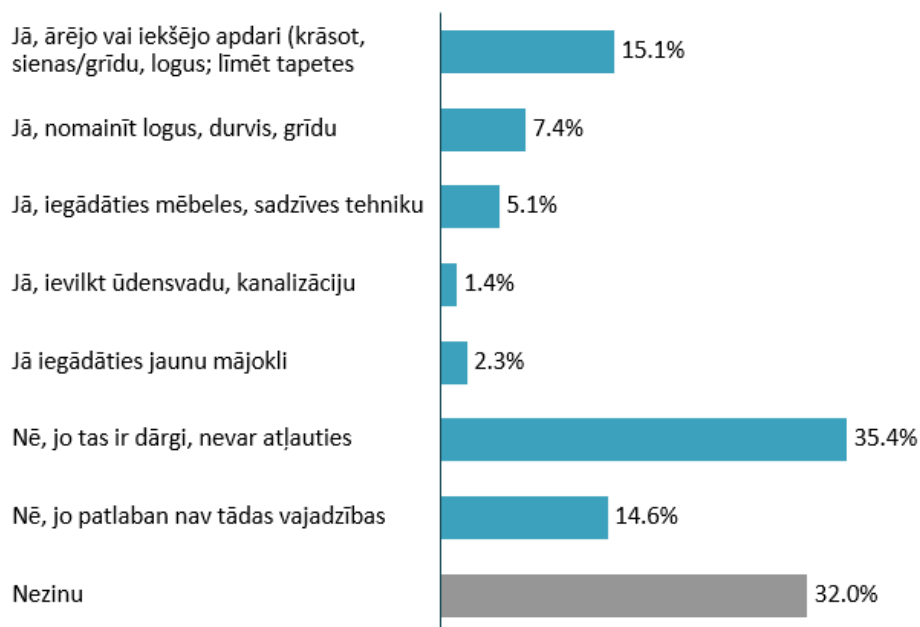
Lielākā daļa romu kopienas pārstāvju norāda uz ierobežotajām romu iespējām savus mājokļus uzlabot, ņemot vērā gan zemo izglītības līmeni, kas ietekmē nodarbinātības iespējas, gan zemo ienākumu līmeni, tomēr kopumā savu dzīvesvietu, lai arī ar ierobežotiem līdzekļiem, cenšas uzturēt kārtībā. Arī fokusa grupas dalībnieki no sociālās jomas dalījās savā pieredzē, gadījumos, kad ir bijusi nepieciešama ģimenes apsekošana, mājokļi tiek uzturēti kārtībā un nav tikušas konstatētas problēmas. Tomēr sabiedrībā kopumā pastāv stereotipi attiecībā par romu kultūru, kas kopumā ietekmē romu saskarsmi ar pārējiem iedzīvotājiem un, kā minēts jau iepriekš, samazina iespējas iegūt īres iespējas:

“ [...] ir stereotipi, ka [romi ir] nekārtīgi, netīrīgi. Romi pēc būtības ir tīrīgi, mīl kārtību un tīrību. Tā ir kultūras iezīme.” (Rkp_1)

Saistībā ar savām iespējām mājokļus uzlabot, aptaujas dati rāda (skatīt 57. ilustrāciju), ka lielākā daļa aptaujāto romu (35,4 %) neplāno veikt uzlabojumus, jo to nevar atļauties. Savukārt 29 % aptaujāto romu plāno uzlabot pašreizējo mājokli, kas, salīdzinot ar 2015. gada pētījuma aptaujas datiem, ir samazinājies (2015. gada pētījuma aptaujā 35,9% romu norādīja, ka plāno veikt uzlabojumus mājoklī).

57.ILUSTRĀCIJA. APTAUJAS JAUTĀJUMS “VAI TUVĀKO 12 MĒNEŠU LAIKĀ JŪS PLĀNOJAT UZLABOT SAVU MĀJOKLI?”

(Bāze = Visi respondenti; N 350)

Avots: Civitta Latvija veiktā romu aptauja (2023)

Detalizētāk analizējot aptaujas dalībnieku atbildes par sava mājokļa uzlabošanu, lielākā daļa (81,9 %) to plāno veikt no saviem iekrājumiem, kas ir vērtējams kā pozitīvs aspekts, īpaši ņemot vērā, ka, salīdzinot ar 2015. gada pētījuma aptaujas datiem (no saviem iekrājumiem mājokli uzlabot plānoja 59,3 % aptaujāto romu), ir pieaudzis par 22,6 %. Papildus jāmin, ka, salīdzinot ar 2015. gada pētījuma aptaujas datiem, ir samazinājies to romu īpatsvars, kuri izvēlas ņemt aizņēmumu no privātiem aizdevējiem, piemēram, radiem vai draugiem, attiecīgi 2023. gada aptaujā šis variants nebija izvēlēts vispār.

9.6. SECINĀJUMI

- Romi ir viena no riska grupām, kas ir pakļauta nabadzībai, un tā pamatā ir gan zemais izglītības līmenis, gan zemais ienākumu līmenis. Lai arī sociālā palīdzība valstī un pašvaldībās netiek sniegta pēc etniskās piederības, attiecīgi neparedzot atsevišķus atbalsta veidus tieši romu kopienai, būtu nepieciešams ieguldīt papildu darbu iestāžu darbinieku, ierēdņu apmācībai, izpratnes veidošanai un komunikācijas uzlabošanai tieši ar romu tautības klientiem.
- Ņemot vērā romu nepietiekamās zināšanas un prasmes lietot dažādas ierīces un internetu, īpaši vecākiem romiem, svarīgi ir nodrošināt pēc iespējas dažādāku pieeju informācijai par iespējām saņemt atbalstu un citus labumus, tas ir, nepietiek ar informācijas ievietošanu mājaslapā.
- Romu kultūras īpatnība ir informāciju nodot personīgi, daloties pieredzē un praksē kā attiecīgais atbalsts ir ticis saņemts. Līdz ar to liela loma informācijas izplatīšanā ir pašai romu kopienai, kas

akcentē arī romu mediatoru nozīmi un lomu, lai kopumā tiktu uzlabota romu kopienas labklājība, un romu tautības iedzīvotāji varētu saņemt atbilstošu palīdzību.

- Kopumā mājokļu pieejamības un kvalitātes problēma ir aktuāla visiem Latvijas iedzīvotājiem, jo īpaši mazaizsargātajām grupām. Tomēr romu kopienu šīs problēmas skar biežāk, ņemot vērā zemo izglītības un ienākumu līmeni. Romu kopiena Latvijā ir vairāk pakļauta sistēmas nepilnībām un ierobežotām tiesībām uz kvalitatīvu mājokli.
- Sabiedrībā pastāv stereotipi un ir konstatēti slēptās diskriminācijas gadījumi pret romiem kā etnisku grupu, kas būtiski ietekmē romu iespējas īrēt mājokli, pat tad, ja viņu ienākumi ir pietiekami.
- Attiecībā uz mājokļu pieejamību, īpaši sociālajiem mājokļiem, ko piešķir pašvaldības, ir jāņem vērā romu kopienas kultūras aspekti, kas ir vēlme nebūt šķirti no pārējiem kopienas locekļiem. Līdz ar to ir jācenšas atbalstu sniegt pēc iespējas pielāgotāku iedzīvotājiem.

10. REKOMENDĀCIJAS

10.1. SABIEDRĪBAS SALIEDĒTĪBA

ROMU MEDIATORA LOMAS NOSTIPRINĀŠANA

PRIEKŠLIKUMS: Sekmēt romu mediatora pakalpojuma izveidi pašvaldībās, kurās ir romu kopiena. Nepieciešams būtu nodrošināt romu mediatoru vismaz tajās pašvaldībās, kurās ir 50 un vairāk romu tautības iedzīvotāju, tādējādi paaugstinot romu kopienas pārstāvju izpratni par nepieciešamajiem uzlabojumiem un veicamajām izmaiņām dzīves kvalitātes uzlabošanā.

SKAIDROJUMS: Pētījumā vairākkārt tiek uzsvērtā romu mediatora loma, kurā romu kopiena saskata "uzticības personu". Vienlaikus romu mediators ir persona, kura ir vidutājs starp dažādām organizācijām, speciālistiem un valsts un pašvaldību iestādēm, piemēram, pašvaldības sociālo dienestu, NVA, ģimenes ārstu u.tml. Šobrīd romu tautības zemais izglītības līmenis ierobežo viņu izpratni par dažādiem procesiem, kas saistīti ar sadzīves jautājumu risināšanu, t.sk., labklājību un veselību, piemēram, maznodrošinātās mājsaimniecības statusa saņemšanai vai arī invaliditātes statusa kārtošanai u.c.

IESPĒJAMIE TRŪKUMI:

- Romu mediatoram ir jābūt personai, kurai ir pietiekams izglītības līmenis, spēja analizēt dažādas situācijas, līdz ar to romu mediatoram būtu nepieciešama vismaz pamatizglītība (8-9 klases). Turklāt viņam ir jāpārvalda brīvi gan romu valoda, gan valsts valoda, un jābūt izpratnei par romu kultūru un tradīcijām, lai pēc iespējas precīzāk izprastu romu kopienas vajadzības, kā arī jāspēj iemantot romu uzticību. Iespējams, ka šādu cilvēku būtu ierobežojoši uzmeklēt romu kopienā.
- Romu skaits ir atšķirīgs starp pašvaldībām, kā rezultātā, vienā pašvaldībā būtu nepieciešami vairāki šādi romu mediatori, lai varētu atbalstīt pašvaldībā dzīvojošos romus atbilstoši situācijām un nepieciešamajā apmērā.
- Šobrīd romu mediatoru atlīdzība tiek finansēta ārvalstu finanšu līdzekļu ietvaros, kas nerada papildu slogu uz valsts vai pašvaldību budžetu. Taču arī ārvalstu finanšu līdzekļi ir pieejami ierobežotā apmērā un termiņā, kā rezultātā, paplašinot mediatoru skaitu Latvijā, nepieciešams meklēt arī citus finanšu avotus atlīdzībām romu mediatoriem, piemēram, pašvaldību budžetā, tādējādi sekmējot romu mediatoru iesaistes ilgtspēju.
- Ja pašvaldības algotu mediatoru/ -us, tām būtu jāvērtē, kādā amatu kategorijā būtu iekļaujami romu mediatori, jo, ja viņiem būtu tikai pamatizglītība vai vispārējā izglītība, kas nozīmē, ka kvalifikācija ir salīdzinoši zema, viņu atlīdzība varētu būt neatbilstoša veiktajam darba ieguldījumam. Saskaņā ar Ministru kabineta 2022. gada 21. jūnija noteikumiem Nr.361 "Noteikumi par valsts institūciju amatpersonu un darbinieku darba samaksu un tās noteikšanas kārtību, kā arī par profesijām un specifiskajām jomām, kurām piemērojams tirgus koeficients" tiek vērtētas vairākas komponentes atlīdzību noteikšanā valsts un pašvaldību institūcijās.

10.2. IZGLĪTĪBA

10.2.1. IZGLĪTĪBAS PROCESA LAICĪGA UZSĀKŠANA VEICINĀTU ROMU IEKĻAUŠANOS IZGLĪTĪBĀ UN SABIEDRĪBĀ

PRIEKŠLIKUMS: Savstarpējās sadarbības modeļa nostiprināšana «pašvaldības sociālais dienests, pašvaldības izglītības pārvalde, izglītības iestāde, (romu mediators / romu kopienas pārstāvis)⁷⁵, romu vecāki», lai veicinātu vecāku izpratni, ka nepieciešams uzsākt izglītības procesu pēc iespējas agrīnā vecumā, pirms obligāti noteiktā piecu gadu vecuma.

SKAIDROJUMS: Kā minēts pētījumā, pirmsskolai ir būtiska nozīme, lai romu bērni adaptētos skolas videi un būtu sagatavoti uzsākt mācības sākumskolā, taču šobrīd tiek novērots, ka obligātais vecums, kas ir pieci gadi, nav pietiekami efektīvs, lai romu bērniem sniegtu vajadzīgo atbalstu tik īsā laika posmā pirms iesaistes sākumskolā, attiecīgi, jo agrāk romu bērns tiek iesaistīts izglītības procesā (pirmsskolā), jo vieglāk ir adaptēties tām prasībām, kas ir nākamajos izglītības līmeņos un var tikt sagaidīti labāki rezultāti arī romu bērnu sniegtā, piemēram, mazināt risku, ka romu skolēns priekšlaicīgi pamet mācības.

IESPĒJAMIE TRŪKUMI:

- Iesaistīt bērnu pirmsskolā pirms piecu gadu vecuma ir tikai rekomendējošs un motivējošs raksturs, jo normatīvo aktu regulējums obligāto vecumu nosaka piecus gadus un nevienai no iestādēm nav legāla pamata romu vecākus aicināt bērnus vest uz pirmsskolas izglītības iestādi.
- Datu un informācijas ierobežojumi: pašvaldību izglītības pārvaldēm nav datu par tiem deklarētajiem skolēniem, kas ir vecumā līdz pieciem gadiem, tāpat netiek sniegta informācija par skolēnu etnisko piederību, līdz ar to pārvalžu rīcībā nav informācijas, lai uzrunātu konkrētos romu vecākus.
- Sociālajā dienestā ir pieejama plašāka informācija par ģimenēm, kas ir nonākušas dienesta redzeslokā, tai skaitā par ģimeņu etnisko piederību. Taču ne visas romu ģimenes pēc sociālās palīdzības vērsas sociālajā dienestā, līdz ar to arī sociālajam dienestam nav pilnīga informācija par visām romu ģimenēm pašvaldībā. Tāpat ierobežojošs faktors ir datu nodošana trešajām pusēm, kas šī modeļa gadījumā ir romu mediators/romu kopienas pārstāvis, līdz ar to sociālā dienesta darbībām ir tikai rekomendējošs un motivējošs raksturs.
- Romu mediatori/romu kopienas pārstāvji nav pieejami visās pašvaldībās. Ņemot vērā, ka tas ir nozīmīgs posms komunikācijai starp pašvaldību un romu ģimeni, tad pašvaldībās, kur šo atbalsta personu nav, modelis varētu nebūt pietiekami efektīvs.

10.2.2. ROMU SKOLOTĀJA PALĪGA LOMAS NOSTIPRINĀŠANA IZGLĪTĪBAS PROCESOS

PRIEKŠLIKUMS: Sekmēt romu skolotāja palīga darba vietas pozīcijas izveidi Latvijas izglītības iestādēs, kurās ir vismaz 20 romu tautības bērni, lai nostiprinātu izglītības nepieciešamību romu tautības bērnos un viņu vecākos.

SKAIDROJUMS: Pētījuma laikā iegūtā informācija par romu izglītību, vecāku un bērnu motivācijas trūkumu, kā arī sabiedrības iecietības un izpratnes trūkumu, noved pie nepieciešamības pēc tādas atbalsta personas izglītības sistēmā, kas izprot romu kultūru un pārzina viņu valodu, lai veidotu saikni starp "izglītības iestādēm, (skolasbiedriem), bērnu un vecākiem".

IESPĒJAMIE TRŪKUMI:

- Romu skolotāja palīgam ir jāpārzina romu valoda un jāizprot romu kultūras aspekti, kā arī jābūt iegūtai vispārējai izglītībai, lai būtu izpratne par izglītības procesiem. Tā rezultātā pastāv ierobežots

⁷⁵ Iekavās ielikta informācija ir rekomendējoša.

romu kopienas pārstāvju loks, kuri varētu atbilst minētajai kvalifikācijai, būtu ieinteresēti šāda darba veikšanai, līdz ar to šāds skolotāja palīgs varētu nebūt pieejams visās izglītības iestādēs, kurās atrodas romu tautības bērni un kurās būtu nepieciešamība pēc šāda skolotāja palīga.

- Ievērojot nacionālo likumdošanu par pedagogiem nepieciešamo izglītību un kvalifikāciju,^{76, 77} pedagoga palīgs pēc izglītības un kvalifikācijas ir pedagogs, kas ietver prasības par augstāko izglītību. Tā rezultātā atbilstoši pedagoga prasībām kvalificētu skolotāja palīgu būtu izaicinoši atrast visās nepieciešamajās pašvaldībās, kurās izglītojas romu bērni. Savukārt, ja kvalifikācijas prasības nosaka zemākas, tas nozīmē, ka šī persona neatbilst skolotāja palīgam un viņa atalgojums nevar noteikts līdzvērtīgi kā pedagoga palīgam.

10.3. NODARBINĀTĪBA

10.3.1. REKOMENDĀCIJA PAR MĒRĶĒTU ATBALSTU DARBA DEVĒJIEM ROMU NODARBINĀTĪBĀ

PRIEKŠLIKUMS: Saiknes starp «romu tautības darba meklētāju un darba devēju» veidošana un mērķēts atbalsts darba devējiem romu iesaistei darba tirgū.

SKAIDROJUMS: Lai romu tautības pārstāvji sekmīgi iekļautos darba tirgū, būtu nepieciešama interese no darba devēju puses, ko varētu sekmēt ar dažādiem atbalsta mehānismiem, piemēram, terminētas subsīdijas ikmēneša atlīdzības segšanai. Tādējādi darba devējam būtu mazāks finansiālais slogs un romu tautības darba ņēmējam būtu iespēja sevi apliecināt darba vidē.

IESPĒJAMIE TRŪKUMI:

- Jānodrošina pastāvīgs finansējums, kas varētu būt papildu slogs valsts budžetam, jo līdz šim līdzīga pieeja bija līdzfinansēta no ES fondu finanšu līdzekļiem "Subsidētās darbavietas bezdarbniekiem".
- Izceļot vienu konkrētu mērķa grupu, piemēram, romus, var tikt radīts dubultās stigmatizācijas risks, kas vēl vairāk apstiprinātu diskrimināciju pret romiem.

10.3.2. VEIKSMĪGAS PIEREDZES STĀSTU POPULARIZĒŠANA

PRIEKŠLIKUMS: Turpināt veidot **veiksmīgas pieredzes stāstus**, kuros romi ir darba ņēmēji un dalās ar savu pieredzi gan profesionālās jomas izaugsmē, gan mijiedarbībā ar plašāku sabiedrību (ārpus savas kopienas), un kuros darba devēji sniedz savus iespaidus par sadarbību ar romu kopienas pārstāvjiem, īpaši izceļot uzticēšanos un profesionālās kompetences novērtēšanu.

SKAIDROJUMS: Pētījuma dati liecina, ka sabiedrībā joprojām pastāv stereotipi par romu kopienas pārstāvjiem kā kolēģiem, savukārt darba devēji neuzticas romu kopienas pārstāvjiem kā potenciālajiem darba ņēmējiem. Lai sekmētu sabiedrības atvērtību un pievērstu uzmanību dažādiem viedokļiem un pieredzēm, būtu nepieciešams pastāvīgi nodrošināt šādu stāstu pieejamību pēc iespējas plašākos informācijas kanālos un dažādos veidos, piemēram, sociālo tīklu platformās, plašsaziņas līdzekļos, kā arī aktivitātēs, kas iekļauj gan romu, gan citu tautību pārstāvjus. Tas arī varētu daļēji veicināt romu izpratni par izglītības nozīmi un to, ka ārpus romu kopienas, pastāv sabiedrības daļa, kas ir gatava pieņemt un integrēt.

⁷⁶ Ministru kabineta 2018. gada 11. septembra noteikumi Nr.569 "Noteikumi par pedagogiem nepieciešamo izglītību un profesionālo kvalifikāciju un pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kārtību". Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/301572-noteikumi-par-pedagogiem-nepieciešamo-izglitibu-un-profesionalo-kvalifikaciju-un-pedagogu-profesionalas-kompetences-pilnveides->

⁷⁷ Ministru kabineta 2011. gada 10. maijs noteikumi Nr.354 "Noteikumi par pedagogu profesiju un amatu sarakstu". Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/229913-noteikumi-par-pedagogu-profesiju-un-amatu-sarakstu>

IESPĒJAMIE TRŪKUMI:

- Ja kāds no darba devējiem būs vīlies kādā no romu kopienas pārstāvjiem kā darbiniekā, stāstu pieredze varētu nebūt efektīvākais veids viedokļa un priekšstatu maiņai.
- Lai veidotu pieredzes stāstus par darba devējiem, ir jāaptver pēc iespējas tās profesijas, kas ir saistošas un interesētu romu kopienu vairāk, līdz ar to būtu nepieciešams apzināt tieši romu vajadzības un intereses.
- Iespējams, ka ne visi darba devēji varētu būt atvērti dalībai šādos pieredzes stāstos, lai gan viņu pieredze ir bijusi pozitīva saskarsmē ar romu kopienu.

10.4. VESELĪBA

PASTĀVĪGA IZGLĪTOŠANA PAR VESELĪBAS NOZĪMI DZĪVES KVALITĀTEI

PRIEKŠLIKUMS: Nodrošināt **regulārus izglītojošus pasākumus par veselības un tās aizsardzības tēmām**, piemēram, par nepieciešamību regulāri apmeklēt ārstus, kontracepcijas līdzekļu lietošanu, aizsardzību no seksuāli transmisīvām slimībām un to simptomu atpazīšanu. Šāda veida pasākumu īstenošanai ir nepieciešama pieeja atbilstoši romu kultūrai, iespējams, ka ar vīriešiem un sievietēm par šīm tēmām ir jārunā atsevišķi.

SKAIDROJUMS: Pētījumā iegūtie dati liecina, ka romu kopienas uzskati par veselības aprūpi vairāk sakņojas viņu kultūras tradīcijās. Vienlaikus dati par Latvijas iedzīvotāju dzīves ilgumu liecina, ka tieši romu kopienai dzīves ilgums ir visīsākais.

IESPĒJAMIE TRŪKUMI:

- Daļa romu varētu nebūt ieinteresēti un motivēti piedalīties lekcijās saistītās ar veselību.
- Viens no šķēršļiem romu informētībai ir viņu ierobežotā saskarsme ar sabiedrību ārpus kopienas ikdienā un ierobežoti informācijas ieguves avotiem. Taču šo trūkumu daļēji jau novērš romu mediatori, kuriem ir būtiska nozīme informētības sekmēšanai romu kopienā savā pašvaldībā.

10.5. LABKLĀJĪBA UN MĀJOKLIS

KOMUNIKĀCIJAS PILNVEIDE STARP IESAISTĪTAJĀM PUSĒM

PRIEKŠLIKUMS: **Veicināt vienkāršu komunikācijas veidu** - viegli uztveramu, starp romu un valsts vai pašvaldību iestādēm, un nepieciešamības gadījumā izstrādāt informatīvos materiālus, kas ir viegli uztverami un neprasa būtisku laika ieguldījumu to izpētei.

SKAIDROJUMS: Pētījumā iegūtie dati liecina, ka komunikācija starp romiem un valsts vai pašvaldību iestāžu darbiniekiem joprojām ir apgrūtināta, jo romi nesaprot sniegto informāciju zemā izglītības līmeņa dēļ, tāpēc ir svarīgi izstrādāt pielāgotus komunikāciju veidus, kā arī būtu nepieciešams sekmēt valsts un pašvaldību iestāžu darbinieku izglītošanos par komunikāciju ar dažādām sabiedrības grupām, tai skaitā ar romu kopienas pārstāvjiem.

IESPĒJAMIE TRŪKUMI:

- Gadījumos, kad valsts vai pašvaldības iestādēm ir neliela saskarsme ar romu kopienu, tās var neizrādīt interesi ieguldīt papildu līdzekļus dažādu materiālu, atbalsta instrumentu vai mehānismu izstrādei.

- Nepieciešams finansējums komunikatīvo materiālu izveidei, darbinieku apmācībām, kā arī, iespējams, kādu veidlapu vai dokumentācijas vienkāršošanai, pielāgojot mērķa grupai ar zemu izglītības līmeni.
- Jābūt konkrētam iniciatīvas virzītājam ar pietiekamu ietekmi, kas sekmētu vienotu izpratni par vienkāršu komunikācijas veidu un nostiprinātu to visā Latvijas teritorijā, taču šobrīd tāds virzītājs nav identificējams.

10.6. ROMU NVO

ROMU NVO KAPACITĀTES STIPRINĀŠANA

PRIEKŠLIKUMS: Mērķēta un pastāvīga finansējuma nodrošināšana romu NVO kapacitātes stiprināšanai, vienkāršojot pieteikšanās un atskaitīšanās kārtību šādam finansējumam.

SKAIDROJUMS: Pētījuma rezultāti norāda, ka daļai Latvijā reģistrēto romu NVO, darbība ir salīdzinoši zema vai pat vispār nav aktīva. Ņemot vērā romu NVO zemo kapacitāti un nepietiekamās prasmes, nepieciešams sekmēt pastāvīga finansējuma piešķiršanu (vai vismaz iespēju uz tādu pieteikties tieši romu NVO), lai varētu nodrošināt, ka romu aktīvo NVO gadījumā ir pastāvīgi nodarbināts kāds “atslēgas cilvēks” un NVO darbība ir regulāra un mērķtiecīga. Vienlaikus būtu nepieciešams sekmēt romu NVO sadarbības iespējas ar citām NVO, no kurām var iegūt nepieciešamās prasmes ilgtspējīgai NVO darbībai.

IESPĒJAMIE TRŪKUMI:

- Lai romu NVO spētu darboties pastāvīgi un lietderīgi izlietot piešķirto finansējumu, tai ir jābūt zināšanām par projektu vadību, jāizprot lietvedības un grāmatvedības pamatprincipi, kā arī ir jābūt stratēģiskam redzējumam par NVO darbības pienesumu romu kopienai. Ņemot vērā romu zemo izglītības līmeņa īpatsvaru, personu ar šādām prasmēm būtu salīdzinoši grūti piemeklēt.
- Nepieciešama “atslēgas persona”, kas pastāvīgi un regulāri var darboties romu NVO, apgūstot nepieciešamās prasmes un iemaņas projektu un organizācijas vadībā, un tādām cilvēkam būtu jānāk no pašas romu kopienas, kas varētu būt izaicinājums romu kopienai.
- Nepieciešams pietiekams finansējuma apmērs gan biroja telpām, gan atlīdzībai, lai NVO darbība noritētu nepārtraukti un mērķtiecīgi.

CIVITTA International
info@civitta.com
+372 735 2802
www.civitta.com

CIVITTA Estonia
info.ee@civitta.com
+372 646 448 8
www.civitta.ee

CIVITTA Latvia
Info.lv@civitta.com
+371 277 055 85
www.civitta.lv

CIVITTA Lithuania
info.lt@civitta.com
+370 685 266 80
www.civitta.lt

CIVITTA Finland
Info.fi@civitta.com
+358 505 261 694
www.civitta.fi

CIVITTA Denmark
Info.dk@civitta.com
+452 762 80 83
www.civitta.com

CIVITTA Poland
Info.pl@civitta.com
+48 690 001 286
www.civitta.pl

CIVITTA Slovakia
info.sk@civitta.com
+421 901 700 574
www.civitta.sk

CIVITTA Ukraine
Info.ua@civitta.com
+380 442 270 140
www.civitta.com.ua

CIVITTA Belarus
Info.by@civitta.com
+375 296 018 517
www.civitta.by

CIVITTA Romania
Info.ro@civitta.com
+403 180 535 88
www.civitta.ro

CIVITTA Moldova
Info.md@civitta.com
+373 797 550 99
www.civitta.md

CIVITTA Armenia
info.am@civitta.com
+374 10 546 434
www.civitta.am

CIVITTA Serbia
Info.rs@civitta.com
+381 11 2435 489
www.civitta.rs

CIVITTA Bulgaria
Info.bg@civitta.com
+359 884 076 576
www.civitta.bg

CIVITTA North Macedonia
info.mk@civitta.com
+389 71 391 957
www.civitta.com

CIVITTA Kosovo
info.ks@civitta.com
+383 493 380 55
www.civitta.com

CIVITTA Sweden
info.se@civitta.com
www.civitta.com

CIVITTA Georgia
info.ge@civitta.com
www.civitta.com

 PALDIES PAR SADARBĪBU!